

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Eraõiguse instituut

Kristjan Altroff

MASINTÕLKIMISE AUTORIÕIGUSLIKKE KÜSIMUSI
Magistritöö

Juhendaja: Aleksei Kelli, dr. iur.

Tallinn 2013

SISUKORD

1. MASINTÕLKIMINE JA MASINTÕLKEPROGRAMMIDE KASUTAMINE	
TULETATUD TEOSTE LOOMISEKS	6
1.1. Masintõlkimine: minevik, olevik ja tulevik.....	6
1.2. Masintõlkimine ja autoriõiguspoliitika.....	11
1.3. Masintõlkimine kui tõlkimine juriidilises ja lingvistilises tähenduses	14
2. VASTUTUS AUTORIÕIGUSTE RIKKUMISE EEST	23
2.1. Deliktiõiguslik vastutus ainuõiguste rikkumise eest	23
2.2. Vastutust välistavad asjaolud	32
2.2.1. Kahju tekitamise õigus tulenevalt seadusest	32
2.2.2. <i>Fair use</i> doktriin	32
2.2.3. Teose vaba kasutamine	34
2.2.4. Vastutust välistav nõusolek teose masintõlkimiseks	35
2.2.5. Võimalused masintõlkimise keelamiseks veebis.....	37
3. TÄNAPÄEVA TÕLKETEHNOLOOGIA AUTORIÕIGUSE PRISMAS	41
3.1. Uued tehnoloogiad: läätstõlge ja häältõlge.....	41
3.1.1. Läättõlge	41
3.1.2. Häältõlge.....	42
3.2. Masina abil tõlkimine	45
3.2.1. Tõlkemälude loomine masintõlkimisvõimaluste abil	45
3.2.2. Tõlkemälude loomine tekstide joondamise abil	49
3.2.2.1. Tekstide joondamine programmis WinAlign	49
3.2.2.2. Tekstide joondamine Google Translator Toolkiti ja WinAligni abil	50
4. ETTEPANEKUID MASINTÕLKIMISEGA SEONDUVATE ERAÕIGUSLIKE SUHETE	
REGULEERIMISEKS	52
4.1. Metamärgendi kasutamine.....	52
4.2. Autoriõigus ja uudsed masintõlketehnoloogiad	58
4.3. Teenuse osutaja vastutus ja masintõlke vaba kasutus	61

SISSEJUHATUS

Globaliseeruvast bittide ja baitide maailmas on autoriõigusega kaitstud teose tõlge hiirekliki või mobiiltelefoni nupulevajutuse kaugusel. Autoriõigusega kaitstud teosest masintõlkimise tehnoloogia ning sellele võimalikult lisanduva inimpanuse abil tuletatud teose loomise õiguspärasuse osas on aga olulisi küsitavusi. Tõlketehnoloogilise innovatsiooni, sellest tuleneva masintõlke laialdase kättesaadavuse ja masintõlke kvaliteedi pideva arenemise tingimustes on masintõlketeoste loomisega seonduv õigusselgusetus kiiresti kujunemas teravaks probleemiks, mistõttu vajavad käesolevas magistritöös tõstatatud teemad süstemaatilist käsitlemist.

Andes ülevaate tänapäeva tõlketehnoloogia hiljutistest saavutustest ning uudsetest võimalustest masintõlketehnoloogia kasutamiseks tuletatud teoste loomisel, on käesoleva magistritöö põhieesmärgiks süstemaatiliselt analüüsida nimetatud tehnoloogia vahendusel tõlketeoste loomise õiguspärasust. Analüüsi tulemusena peaks selguma vastused järgmistele küsimustele. Kas masintõlget saab käsitleda tõlkena juriidilises tähenduses? Kas masintõlkimine ilma algteose autori loata rikub teose autori ainuõigusi? Kui masintõlkimine rikub autori õigusi, kumb osapool – masintõlketeenuse osutaja või teenuse kasutaja – on masintõlke loomisega autori õigusi rikkunud? Millistel juhtudel on masintõlketeenuse osutaja teose autori ees vastutav? Kuidas on autoril võimalik end rikkumiste eest kaitsta? Millistest põhimõtetest peaks juhinduma masintõlkeprogrammi vahendusel tõlkemälu looja? Kas masintõlkimise valdkond vajab täiendavat eraõiguslikku reguleerimist?

Töö autor püstatab järgmised hüpoteesid:

- loata masintõlkimine rikub autori õigusi oma teose tõlkimisele
- masintõlketeenuse osutaja on kaasvastutav loata masintõlke loomise eest
- metamärgendi *notranslate* kasutamise nõudmine ei ole kooskõlas kehtivate autoriõiguslike põhimõtetega

Käesoleva töö näol on tegemist traditsioonilistel õigusteaduse meetoditel põhineva teoreetilise uurimusega. Õiguslike küsimuste analüüsimisel kasutab autor eelkõige loogilis-analüütilist, süstemaatilist ja võrdlevat meetodit. Õigusnormide tõlgendamisel on kasutatud ka grammatilise tõlgendamise meetodit. Töö teema spetsiifilisuse ning uudsuse tõttu, s.t. tõlketehnoloogia

katsetusliku iseloomu ning tulevikule orienteerituse tõttu, on töö akadeemiliste allikate loetelu piiratud. Töö toetub suuresti õigusaktide ja kohtulahendite analüüsile; samuti on allikatena kasutatud õigusteadlaste ja erialaekspertide arvamusi valdkondlikel või valdkonnaga seonduvatel teemadel. Magistritöö autorile teadaolevalt ei ole Eesti õigusteadlased antud küsimuses tänini seisukohta võtnud. Ainsa kättesaadava allikana maailmas on kõnealust teemat sügavamalt käsitlenud USA vandeadvokaat E. Ketzan, kelle hinnangutele on töös ka läbivalt viidatud. Ühtse ja ühese seisukoha puudumisel uuritavates küsimustes toetub analüüs ka autori enese eelnevale uurimistööle, valdkondlikule kogemusele ning sellel rajanevaile õiguslikele hinnanguile. Uue tehnoloogia tähistamiseks pakub autor välja ka kaks uut eestikeelset terminit – „läästõlge” ja „häältõlge”.

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis annab autor teemasse sissejuhatuseks ülevaate masintõlkimise ajaloost ja tänapäevast, vaadeldes masintõlkimise hetkevõimalusi ja tehnoloogilisi arenguid, avades masintõlkimise perspektiive ning positsioneerides masintõlkimist autoriõigusliku regulatsiooni üldise liikumise taustal. Seejärel analüüsib autor masintõlkimise tähendust juriidilisest ning lingvistilisest aspektist ning püstitab hüpoteesi, mille kohaselt võib masintõlkimist sõltumata selle kvaliteedist käsitleda tõlkimisena tõlkimise mõiste juriidilises tähenduses.

Teises peatükis käsitleb autor masintõlkimist, kui autoriõiguse rikkumist, ning lahkab vastutuse küsimusi kehtiva õiguse kontekstis nii kontinentaalõiguse kui üldise õiguse perspektiivist. Laiapõhjaline käsitlus on autori hinnangul põhjendatud masintõlkesüsteemide riigiülese kasutamise kohta. Lisaks Eesti ja Euroopa õigusaktidele ka USA õigusaktide ja kohtulahendite käsitlemise põhjuseks on ühelt poolt masintõlkesüsteemide globaalne haare ja mõjujõud, mistõttu on probleemküsimuste käsitlemisel vajalik laiem lähenemine, teiselt poolt aga enimkasutatavate masintõlkeprogrammide – Google Translate, BabelFish, Bing – arendajate ja turustajate päritolu¹. Samuti on Ameerika Ühendriigid internetiga seotud õigusküsimuste reguleerimisel juhtpositsioonil, reguleerides muu hulgas esimesena ka internetiteenuse vahendaja vastutust, kehtestades regulatsiooni, mille on kohaliku regulatsiooni kujundamisel aluseks võtnud ka Euroopa Liit, sealhulgas Eesti. Peatükk käsitleb internetiteenuse osutaja vastutust ning võimalikke vastutust välistavaid asjaolusid.

---

¹ Google Translate kuulub Google'ile, BabelFish Yahoo!-le, Bing Microsoftile. Kõik nimetatud ettevõtted baseeruvad Ameerika Ühendriikides.

Kolmandas peatükis analüüsib autor uudsete tehnoloogiatega seonduvaid autoriõiguslikke küsimusi ning juhib tähelepanu võimalikele probleemkohtadele. Samuti toob autor välja asjaolud, mida masina abil tõlkijad ja tõlkemälude loojad/müüjad peaksid teadma, et teose autori(te) õigusi mitte rikkuda. Töö autor rõhutab, et masintõlge ning tõlkeabiprogramm on kaks eraldi nähtust – esimesel juhul tõlgib teost masin inimese käsul, teisel juhul inimene masina abil. Siiski on paslik käesolevas magistritöös käsitleda ka tõlkeabiprogramme, kuivõrd tänapäeva tõlkeabisüsteemid võimaldavad kasutada integreeritud masintõlkevõimalusi ning on seetõttu temaga väga lähedalt seotud.

Neljandas peatükis teeb autor omapoolsed ettepanekud probleemküsimuste võimalikuks lahendamiseks, sealhulgas parema tasakaalu saavutamiseks ühiskonna huvide ja autoriõiguste omajate vahel ning masintõlketeenuse osutaja vastutuse piiramiseks. Samuti käsitleb autor potentsiaalseid lahendusi teose kaitsmiseks uudsete tehnoloogiate poolt avatavate võimaluste eest tulevikus.

Autor tänab kõiki, kes töö valmimisele esialgsest kontseptsioonist lõpliku viimistluseni kaasa aitasid, eelkõige töö juhendajat Aleksei Kellit abi ja juhtnööride eest autoriõiguslikul maastikul orienteerumisel ning Justiitsministeeriumi eraõiguse talituse juhatajat Indrek Niklust nõu ja suunamise eest autoriõiguse valdkonnas praktiliste kogemuste ammutamisel. Samuti tänab autor südamest oma abikaasat ja pere, kes autori pikaleveninud akadeemilised pürgimused kõikide nende aastate jooksul nurisemata välja kannatasid.

1. MASINTÕLKIMINE JA MASINTÕLKEPROGRAMMIDE KASUTAMINE TULETATUD TEOSTE LOOMISEKS

1.1. Masintõlkimine: minevik, olevik ja tulevik

Euroopa Masintõlkimise Liidu definitsiooni kohaselt on masintõlkimine (ingl. k. *machine translation*) „arvuti kasutamine tekstide tõlkimiseks ühest loomulikust keelest teise”². Masintõlkimine on automatiseeritud protsess, mis võimaldab lähtekeelse teksti sihtkeelde tõlkimist arvutitarkvara vahendusel. Masintõlkimine põhineb programmi sisestatud sõnavara ning vormi-, väljendus- ja tähendusõpetuslike reeglite süstemaatilisel analüüsil ja/või kakskeelsete tekstide statistilisel analüüsil, mille tulemusena valmib lähtekeelse teksti masintõlge.

Masintõlkimise juured ulatuvad 17ndasse sajandisse, mil G. W. Leibniz ja R. Descartes tegid ettepaneku kasutada keelebarjääride ületamiseks sõnade kodeerimist ehk sõnadele sõltumatu tähenduse omistamist. 1930ndatel P. Trojanski poolt patenteeritud esimene „tõlkimismasin” sisaldas lisaks sõnastike automatiseeritud käsitlemise meetodile ka grammatikareeglite kodeerimise skeemi ning tekstianalüüsi ja sünteesi üldreegleid. Avalikku teadvusesse jõudis masintõlkimine pärast Teise maailmasõja aegse salakirja dešifreerimisest innustunud W. Weaveri masintõlkimise tulevikuvõimalusi käsitlevat märgukirja ning elektrooniliste kalkulaatorite ilmumise järgseid masintõlkealaseid katsetusi USAs, Nõukogude Liidus, Jaapanis ja Euroopas Külma sõja ajal. Esialgne optimism masintõlkimise võimaluste suhtes asendus peatselt pettumusega. Ameerika Ühendriikides lõppes peamiselt vene-inglise tõlkele keskendunud masintõlkimise rahastamine järsult pärast USA Teaduste Akadeemia poolt loodud keele automaattöötluse komitee (ALPAC) 1966. aasta aruannet, mis väljendas sügavat kahtlust masintõlkimise kiiruse, täpsuse ja tasuvuse osas. Nimetatud aruandel oli suur mõju masintõlkimise arengule järgnevatel aastakümnetel.³

1980ndate algus tähistas masintõlkimise taassündi. Euroopas alustati eraettevõtte Systran tehnoloogial põhinevat ambitsioonikat Eurotra projekti ühendusesiseste administratiivsete ja

---

² European Association for Machine Translation

³ Koondatud: Koit, Hutchins 2005

õigustekstide tõlkimiseks ning Jaapanis projekti Mu kiiresti areneva elektroonika- ja masinatööstuse vajaduste rahuldamiseks. Turule ilmusid esimesed masina abil tõlkimise (ingl. k. *machine-assisted translation*) tööriistad ehk nn. tõlkemälul põhinevad tõlkeabiprogrammid. 1990ndatel lisandusid senistele reeglipõhistele masintõlkemudelitele ka statistilistel meetoditel ja tõlkenäidetel põhinevad mudelid. Masintõlkimine keskendus praktilistele väljunditele – elukutselistele tõlkijatele tööjaamade loomisele ning tõlkevõimaluste pakkumisele mitmekeelsetes infosüsteemides. Oluliselt suurenes masintõlkesüsteemide kasutamine suurettevõtetes ja valitsusasutustes.⁴

21. sajand arvatakse tähistavat järgmist sammu *homo sapiensi* evolutsioonis ning „uue inimese” (*neanthropos*) ajastu algust⁵. „Uue inimese” eksistents on lahutamatu seotud tänapäeva informatsioonitehnoloogiaga, sealhulgas masintõlkimise võimalustega. Viimasel kümnendil on arvuti muutunud igapäevaseks suhtlusvahendiks ja informatsiooni ammutamise meediumiks. Seoses interneti levikuga on massiteadvusse jõudnud ka masintõlkimise võimalused – Systrani tõlkesüsteemil põhinev Babel Fish, Microsofti tõlkesüsteemil põhinev Bing Translator, peamiselt aga 2006. aastal turule toodud ning 2007. aastal Google’i enese poolt välja töötatud süsteemile üle läinud Google Translate, on kiiresti muutunud osakeseks tavatarbija igapäevavarutiinist, võimaldades tõlkida mis tahes programmi sisestatavat teksti, sealhulgas veebilehti, e-maile ja muid elektroonilise meedia väljundeid. Tänapäeva võrguprogrammid (näiteks Google Chrome) on suutelised ise tuvastama, millises keeles on külastatav veebileht. Seejuures piisab teksti soovitavas keeles lugemiseks ühest hiireklikist. Märgiks interneti sotsialiseerumisest, mille lahutamatuks osaks on ka masintõlkimine, on muu hulgas ka suhtlusvõrgustike lisamine otsingumootorisse (Twitter, Blogger, Flickr⁶). Hetkel veel piiratud võimalustega, ent massilise kasutamise potentsiaaliga on Apple’i nutitelefonidele ja tahvelarvutitele mõeldud rakendus WordLens ning Android operatsioonisüsteemile loodud Google’i läätstõlke- ja häältõlkevõimalused⁷, sealhulgas nutiprillid. Nimetatud toodete näol on tegemist erinevate tehnoloogiate kombineerimisega – kõne transformeerimisega tekstiks (ingl. k. *speech-to-text*), teksti tõlkimisega, ning seejärel teksti transformeerimisega kõneks (ingl. k. *text-to-speech*) või

---

⁴ Koondatud: Koit, Hutchins 2005

⁵ Romanov, lk 216

⁶ Sutt

⁷ „Läätstõlge” ja „häältõlge” on autori poolt käesoleva magistritöö raames kujundatud terminid

teksti visuaalse tuvastamisega läbi kaameraläätse, teksti tõlkimisega masintõlketarkvara vahendusel, ning tõlgitud teksti kuvamisega ekraanil reaajas⁸.

Milline on masintõlketehnoloogia tööpõhimõte? Algselt olid masintõlkesüsteemid enamasti reeglipõhised. Reeglitel baseeruvad süsteemid programmeeritakse keerukate algoritmide jadade abil, mis põhinevad keeleteoorial ja kakskeelsetel sõnastikel⁹. Esimesed masintõlkesüsteemid põhinesid otsetõlkel ning ühel keelepaaril. Näiteks määras programmeeritud reegel, et inglise keelset sõna „you” võib tõlkida „teie” (ametlik pöördumine/mitmus) või „sina” (mitteametlik pöördumine/ainsus). Selle meetodi puhul asendatakse lähtekeelsed sõnad sihtkeelsetega ning järjestatakse ümber sihtkeelseks lauseks. Uuemat tüüpi reeglipõhised süsteemid kasutavad aga vahekeele – interlingva – meetodit, mille puhul teostatakse esmalt sisendlause analüüs, saades tähenduse esituse vahekeeles, ning genereeritakse sellest lähtudes sihtlause mis tahes vajalikus keeles. Kolmandat tüüpi reeglipõhised masintõlkesüsteemid põhinevad ülekandel (ingl. k. *transfer*), mis jaguneb kolmeks faasiks: lähtekeele analüüs (morfoloogiline analüüs ehk sõna algvormi ja tunnuste (arv, kääne jms) leidmine, süntaktiline analüüs ehk grammatiline ehitus (alus, öeldis, sihtis) ja semantiline analüüs (lause tähenduse leidmine)), ülekanne ja sihtkeele süntees ehk genereerimine (mis jaguneb samuti semantilisteks, süntaktilisteks ja morfoloogilisteks protsessideks).¹⁰

Viimastel aastakümnetel on aga tehtud mastaapset tööd nn. korpusel põhinevate masintõlkesüsteemide ehk masintõlkimise statistiliste meetodite arendamisel. Sageli ei ole võimalik lauset täpselt tõlkida näiteks kultuuriliste erinevuste tõttu, mida keeled peegeldavad. Ühes keeles võib olla kasutatud metafoori, konstruktsiooni, sõna või grammatilist aega, mida teises keeles sellisel kujul ei tunta. Statistilise meetodi puhul kasutatakse masinloetavasse vormi kohandatud hiigelsuurt paralleelkorpus, kus on lähte- ja sihtkeeles kõrvutatud laused ja sõnad, ning kust saab leida, milline lähtekeelne lause vastab millisele sihtkeele lausele. Statistilisi meetodeid kasutab ka Google Translate, mille kasutajavõimaluste hulka kuulub ka parema tõlke soovitamise kasutaja enese poolt¹¹. Samuti on levinud näitepõhine masintõlkimine, kus ei kasutata täpseid vastavusreegleid, vaid lause tõlkimiseks valitakse kakskeelses andmebaasis

---

⁸ Vt <http://questvisual.com/> ja <http://www.google.com/mobile/goggles/#text>

⁹ Hutchins 1986, lk 431-435

¹⁰ Koondatud: Koit, Ketzan 2007, lk 7-8

¹¹ Google: How Google Translate Works

olemasolevate lähtekeelsete lausete hulgast kõige lähedasem. Valitud lause tõlge on justkui šabloon, mida hakatakse täitma lähtekeelseid sõnu sihtkeelsete vastetega asendades.

Piiratud kujul kasutavad näitepõhist masintõlketehnoloogiat ka tõlkeabiprogrammid (näiteks Wordfast), kus varem tõlgitud tekst paigutatakse sama lause uuesti esinemisel automaatselt sihtkeelsesse teksti. Käesolevas töös on käsitletud ka tänapäevaseid integreeritud tõlkeabiprogramme, kus tõlkeprogramm ühendab endas nii segmenteerimis- ja terminituvastusmehhanismi kui masintõlkesüsteemi, mis pakub tõlkemälus mitteleiduva tekstikomponendi asemel masintõlget. Sellist võimalust saab kasutada näiteks Trados Translator's Workbenchi puhul, kus on ühendatud nii masina abil tõlkimise kui masintõlkimise võimalused¹².

Selles, millise kvaliteediga on tänapäeva masintõlge, võib igaüks võrgu vahendusel ise veenduda. Kokkuvõtlikult võib väita, et masintõlkimise ülimat eesmärki – kvaliteetne täisautomatiseeritud tõlge – ei ole seni veel saavutatud. Praeguste masintõlkesüsteemide peamiseks väljundiks on üld- ehk toortõlge (nn *gisting*), mis võimaldab kasutajal teksti sisust ja peamisest mõttest aru saada (ingl k. *to get the gist*). Toortõlge toimib võrgus justkui keelelülitina, mis võimaldab rahuldada kasutaja esialgset teabenälga. Kvaliteetsema tõlke saamiseks pöördub kasutaja seejärel inimtõlkija poole. Seega nõuab kvaliteetne masintõlkimine hetkel enamjaolt inimese sekkumist – „masintõlkimise kvaliteeti on võimalik tõsta kas sisendi juhtimisega (lähteteksti eeltoimetades või lihtsustatud keelt kasutades) või väljundi järeltoimetamisega”¹³. Siiski sõltub masintõlke kvaliteet suuresti keelepaarist – kuigi näiteks inglise-eesti tõlke madal kvaliteet on Eestis ületanud lausa uudiskünnise¹⁴, on prantsuse-inglise tõlge paljude kasutajate hinnangul juba inimtõlke lähedane. Masintõlkesüsteeme on samuti edukalt võimalik kasutada kindlasse ainevaldkonda kuuluvate spetsiifiliste tekstide tõlkimisel. Näiteks on Euroopa Patendiamet tegemas Euroopa Liidu patendi taotluste ja tehniliste kirjelduste masintõlked kättesaadavaks kõigis ELi ametlikes keeltes¹⁵. Tõlkemasinana kasutatakse seejuures Google Translate'i¹⁶. Google'i käsutusse antakse ligemale 1,5 miljonit dokumenti, millele lisandub igal aastal 50,000

---

¹² Vt Berry

¹³ Koit

¹⁴ Vt näiteks Delfi: <http://rahvahaal.delfi.ee/news/uudised/google-tolgib-tallinn-pole-ainuke-koht-umber-helsinki-is-the-only-place.d?id=50181623>

¹⁵ Komisjoni ettepanek, mis käsitleb nõukogu määrust Euroopa Liidu patendi tõlkimise korraldamise kohta (KOM(2010) 350 lõplik) {SEK(2010) 796}

¹⁶ Tait

uut patenti, võimaldades Google'il tõlget oluliselt parandada¹⁷. Siinjuures tasub siiski rõhutada, et sellistel masintõlgetel ei ole õiguslikku jõudu ning neid kasutatakse vaid teavitamise eesmärgil.

Milline on masintõlkimise tulevik? Kindlust masintõlkimise tuleviku osas asendavad hetkel arvamused ja ennustused. Reaalse olukorra võtab kokku masintõlkeajaloo ekspert, East Anglia ülikooli teadur J. Hutchins, kelle sõnul ei ole masintõlke kvaliteet aastakümnete jooksul kuigivõrd paranenud¹⁸. Eesti tõlketeoreetik A. Tavasti hinnangul¹⁹ on tõlkimiseks tarvis eneseteadvust ja vabat tahet. Need omakorda nõuavad inimintellekti lähedast modelleerimist, mida on alates 1950ndatest lubatud saavutada 20 aastaga, ja sedasama lubatakse ka praegu.

Oluliseks muudatuseks uuel sajandil on aga masintõlkesüsteemide lülitamine võrgu vahendusel pakutavate võimaluste hulka. See on muutnud asjaomaste süsteemide kasutust ning sellega seonduvalt ka kasutaja ootusi. Mainitud ootused on aga peamiselt seotud nõudlusega üha kvaliteetsema tõlke järele. Internet on vähemalt kolmel viisil²⁰ aidanud kaasa masintõlke massilisele kasutamisele: esiteks kaudselt – läbi teadlikkuse tõstmise teistest kultuuridest ja keeltest (mõelgem kasvõi milliseid võimalusi on avanud eesti keele lülitamine Google Translate'i ja Bing Translatorisse) ning üha suureneva tõlkevajaduse; teiseks otseselt – läbi programmide, mis hakkasid kasutajale pakkuma tekstide tasuta tõlkeid; ja kolmandaks läbi teabekeskse väljendus- ja suhtlemisviisi, mistõttu miljonite kasutajate poolt otsingumootoritesse sisestatavaid sõnu ja väljendeid on nüüd võimalik kasutada masintõlke pidevaks parandamiseks. Arvestades muu hulgas „soovita paremat tõlget” kasutajavõimalust, s.t. võimalust teostatud tõlkeid miljonite kasutajate abil pidevalt parandada ja täiendada, võib inimtõlkelähedase kvaliteedi esimesena saavutada just korpusel põhinev masintõlketehnoloogia.

Seega võib masintõlke hetke-eesmärgiks pidada inimtõlkelähedast kvaliteeti. Kuid vaadata võib veelgi kaugemale tulevikku. „Ükskord see juhtub niikuinii – üks masin otsustab, et tal on nüüd eneseteadvus. Üsna tõenäoliselt on see mõni suur masin, nt Google'i pilv.”²¹. Kindlasti ei saa sellisel juhul teose loojana enam käsitleda ainult füüsilisi isikuid, nagu kirjeldatud paragrahvis 1.3 – mängitakse ümber kogu programmeerija ja masina suhe, mis võib taanduda peensusteni,

---

¹⁷ Beninatto

¹⁸ The Economist

¹⁹ Tavast

²⁰ Archer, lk 93

²¹ Tavast, e-kiri autorile

mille kirjeldamiseks ei pruugi inimhõimusest piisata ning millest arusaamiseks tuleb paluda masinal enesel seosed lahti seletada. Olukorras, kus teose tõlkimiseks *käsu* andmise asemel tuleb sisuliselt esitada teose tõlkimise *palve*, on keeruline rääkida võimalikest masina algse programmeerija autoriõiguslikest nõuetest masina poolt toodetud tekstidele. Samas on ütlema selge, et kui see ühel hetkel juhtub, on inimkonnal ees märksa suuremad väljakutsed, kui autoriõigusliku kontseptsiooni ülevaatamine ja muutmine.

1.2. Masintõlkimine ja autoriõiguspoliitika

Käesolev töö eesmärgiks ei ole spekuloida autoriõiguse tulevikuküsimuste üle ega keskenduda filosoofilistele seisukohtadele informatsiooniühiskonna arengute osas. Töö analüüsib reaalseid probleeme kehtiva õiguse vaatenurgast. Töö paigutamiseks laiemasse sotsiaalsesse ning ajalisest konteksti peab töö autor siiski hädavajalikuks lühidalt käsitleda autoriõigusliku regulatsiooni üldkõnnet. Sest, nagu ütleb õigusekspert E. Tikk, „tulevaste põlvkondade tarvis õigust luues või sellest loobudes peaks /.../ pöörama tähelepanu ühiskonnas tervikuna toimuvatele muudatustele”²².

„Uue virtuaalse tegelikkuse muutmine on esitanud õigusele mitmeid olulisi väljakutsed, millest peamine on tulla toime väga kiirete muutustega, püüdes samas säilitada ja alal hoida kõike väärtuslikku, mis on meile läbi õiguse pärandunud eelmistest eludest ja traditsioonidest”²³. Mitmete autorite arvates on see aga lootusetu püüdlus. „Autoriõigust ei ole võimalik paigata, muuta või avarada nii, et seda oleks võimalik kohaldada digitaalsele eneseväljendusele /.../ Meil tuleb arendada täiesti uus kogum meetodeid, mis vastaks täiesti uutele asjaoludele”, ütleb Electronic Frontier Foundationi kaasasutaja J. P. Barlow oma paljuviidatud artiklis „The Economy of Ideas”²⁴. Autoriõiguslik regulatsioon ei keskendu, ega ole kunagi keskendunud, ideele enesele, vaid pelgalt selle idee väljendusele; idee iseenesest kuulub inimkonnale; autoriõigusega saab kaitsta vaid idee täpset väljendust, ütleb Barlow, kelle hinnangul ei ole väljendusel võrgus enam aga õiguses nõutavat objektiivselt tajutavat vormi – digitaalajastu on asendanud kõik varasemad info talletamise vahendid ühtede ja nullide jadadega, mistõttu

---

²² Tikk 2003

²³ Narits

²⁴ Barlow

eksisteerivad ka väljendused mõtetena, õigemini mõttele sarnaneva valguskiirusel võrgus ringi vurava elektripingena, mida võib kuulata ja vaadata, ent mida ei saa kuidagi omada ega omistada.

Riigi Infosüsteemide Arenduskeskuse infoturbe ekspert A. Veldre hinnangul on autoriõigus tema arvukates erivormides põhimõttelises vastuolus loodusseadustega. Näiteks loomad piiravad küll ligipääsu emastele (kui kopeerimismasinale) ning üksteise territooriumile (kui emaste ja söögi asupaigale), kuid mitte kunagi informatsioonile kui sellisele. Info levikule tõkke seadmine on seega inimese tahtlik soov teisele inimesele antavat infohulka piirata. Selline piiramine pidurdab aga tsivilisatsiooni arengut või surub selle raamidesse, kus selle arvel rikastuv isik sooviks tsivilisatsiooni edaspidi hoida. Veldre arvates on kopeerimiskaitse poliitilise kontrolli mehhanism, mis on suunatud mingi subjekti rikastumisele teiste subjektide arengupeatuse arvel ning on sellisena inimvaenulik.²⁵

Pärast 2009. a. aprillis lõppenud Pirate Bay kohtuprotsessi²⁶ on plahvatuslikult kasvanud Rootsi erakonna *Piratpartiet* (e. k. Piraadipartei) liikmeskond. 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimistel kogus Piraadipartei Rootsis 7,1 protsenti häältest, mis andis saadud häälte arvult Rootsi erakondade seas viienda koha ja tagas ühe mandaadi Euroopa Parlamendis. 2012. aasta alguses tunnustas Rootsi netipiraatlust lausa ametliku religioonina – nn Kopimismi Kiriku (The Church of Kopimism) pühade sümbolite sekka kuuluvad näiteks CTRL+C ja CTRL+V²⁷. 2011. aastal murdis Piraadipartei end poliitikasse ka Saksamaal, kus „piraadid” kogusid 8,9% hääletajate toetusest ning said 15 kohta Berliini linnavõimu juurde²⁸. Eestis registreeriti Piraadipartei mittetulundusühinguna 2009. a. juuni lõpus, kuid erakonna staatust sel veel ei ole. Partei eesmärgiks on reformida autoriõigust ja patendiõigust puudutavaid seadusi, võimaldades teoseid mitteärilistel eesmärkidel vabalt jagada ja lühendades autori õiguste tähtaega viie aastani, muutes interneti seega sisuliselt maailma suurimaks tasuta raamatukoguks^{29 30}.

Failijagamist ja võrdõigusvõrku (ingl. k. *peer-to peer*, P2P) on uurinud ka Delfti Tehnoloogia Ülikooli arvutiteaduse õppetooli professor J. Pouwelse, kelle hinnangul on failijagamisel (miks mitte ka masintõlkel – autori märkus) sotsiaalsed põhjused ning kui autorikaitse seadusi selle

---

²⁵ Veldre

²⁶ Rootsi ringkonnakohtu otsus B 13301-06

²⁷ Jürisoo

²⁸ Forte, <http://forte.delfi.ee/news/digi/netipiraadid-lopuks-ometi-poliitikas-mida-see-muudab.d?id=58059720>

²⁹ The Pirate Party

³⁰ Postimees

järele ei kohandata, siis tänu sotsiaalvõrgustike ja P2P andmevahetustehnoloogia (miks mitte ka masintõlketehnoloogia – autori märkus) arengule kaotab autorikaitse tänasel kujul oma mõtte³¹. Pouwelse arvates ei ole võimalik ilma sotsiaalsetele aspektidele tähelepanu pööramata leida autorikaitse probleemidele lahendust. Pouwelsele on siiski võimalik vastu vaielda uute uuringute valguses, mille kohaselt on P2P kasutus USAs aastatel 2007-2010 langenud 16%-lt kõigist Interneti kasutajatest 9%-le, mis võib tähendada, et piraatlus on taandumas³².

Midagi kritiseerides tuleks pakkuda alternatiive. Veldre pakub neid kolm. Üheks võimaluseks on see, et autor loob teose kõigile vabaks kasutamiseks ega saa selle eest otseselt raha – raha laekub teose (näiteks arvutiprogrammi või tõlkemälu) teenindamisest, konsultatsioonide pakkumisest, koodi mugandamisest jne. Teiseks võimaluseks on riigieelarvest teatava protsendi eraldamine loovisiksustele, leides meetodid selle raha ümberjagamiseks. Heaks näiteks Eestis on siin Teadusfond ja Kultuurkapital. Kolmandaks, kõige radikaalsemaks võimaluseks on ühiskonna ümberkorraldamine viisil, mis tagab autoritele äraelamise. See vajaks aga üht ühtset ühiskonda kogu maakeral. Veldre hinnangul on päevselge, et tehnoloogia arenedes peab muutuma ka ühiskondlik formatsioon.³³

Milline on masintõlke puutumus käesolevas paragrahvis toodud seisukohtadega? Töö autori hinnangul tuleb ka masintõlget käsitleda laiemas sotsiaalses ja ajalises kontekstis. Sotsiaalses kontekstis on masintõlkimise keskseks küsimuseks info kättesaadavuse võimaldamine. Inimõiguste ülddeklaratsiooni kohaselt on igal inimesel vabadus informatsiooni ja ideid otsida, saada ja levitada igasuguste abinõudega ja riigipiirist sõltumata³⁴. Sarnaselt internetile ja muudele tänapäeva globaalmeediumitele võimaldab masintõlkimine juurdepääsu piiramatul kogusel informatsioonile ning edendada seeläbi innovatsiooni, koostööd ning teadmiste loomist ja jagamist. Pöördumatult globaliseeruv maailmas soodustab teabevoogu piiramine ksenofoobiat, võhiklikkust ja kitsarinnalisust, mistõttu oleks paljude arvates tarvilik ühiskondlik kokkulepe, mille kohaselt oleks veebi külastajatel õigus kasutada veebi üleslaaditud teksti paremaks töötlemiseks „prille” ehk masintõlkimise algoritme³⁵. Ajalises kontekstis on masintõlkimise keskseks küsimuseks aga ühelt poolt tehnoloogiliste võimaluste ning teiselt poolt masintõlke

---

³¹ Pouwelse

³² Goss

³³ Veldre

³⁴ Inimõiguste ülddeklaratsioon, artikkel 19

³⁵ Open Translation Movement

kvaliteedi areng. Kui masintõlge saavutab tulevikus inimtõlkelähedase kvaliteedi, peame kaaluma ka selle sotsiaalseid, kultuurilisi, majanduslikke ja poliitilisi kasutegurid rahvastevahelise suhtluse edendamisel ning nii valitsus- kui erasektori ressursside optimeerimisel. Ka Euroopa Komisjon on rõhutanud, et masintõlge on ülimalt oluline tehnoloogiliste teadmiste levitamiseks ja innovatsiooni toetamiseks üldisemalt³⁶. Veelgi enam, tehnoloogia arenedes võimaldavad läätstõlke- ja häältõlketooted – kaugemas tulevikus miks mitte ka masintõlketehnoloogiat kasutavad inimsilma või –kõrva integreeritavad läätsed või kuularid – ületada mis tahes keelebarjäärid ning keel nähtusena minetab oma senise tähtsuse sotsiaalses suhtlemises. Ettekujuteldavas futuristlikus maailmas on inimkond planeedil Maa naasnud Paabeli segaduse eelsesse aega ning võib taas ühiselt asuda helgemat tulevikku ehitama. Seetõttu peame varem või hiljem enestelt küsima: kas on vajadus kaaluda masintõlkimisega seonduvate autoriõiguste ümberkorraldamist?

Käesoleva töö autor nõustub Tikki seisukohaga, mille kohaselt tuleks informatsiooni vaba käivet propageerides esmalt mõelda, mida sellega reaalselt saavutatakse ja kas see antud aja ja ruumi ühiskonnas ka üldiselt soovitav tagajärg on. Ühiskond ei peegeldu nimelt vaid oma üksikutes aktiivsetes-ärksates liikmetes, vaid arvukates huvigruppides, kellest paljudel on kõne all oleva probleemi tarvis oma lahendus ja mõne silmis puudub probleem sootuks³⁷. Teisisõnu on info vaba käive poliitiline küsimus – kui kriitiline mass soovib autoriõiguse regulatsiooni ümberkohandamist ja sellega võimalikult seonduva ühiskondliku formatsiooni muutmist, siis tuleb sellest soovist ka lähtuda. Piraadipartei ning selle ideede edasiviijad Austrias, Taanis, Soomes, Saksamaal, Iirimaa, Hollandis, Poolas, Hispaanias ning ka Eestis võivad siinkohal tulevikus mängida olulist rolli. Hetkel ei paku Piraadipartei autoriõiguslikele probleemidele ühtset lahendust vaid otsib pigem aktiivseid kaasvõitlejaid, et probleeme üheskoos ületada³⁸. Seega on tegemist poliitilise küsimusega. Mainimist väärib siinjuures, et 2011. aasta teatas Šveitsi valitsus, et isiklikuks kasutamiseks netipiraatlus kuulutatakse riigis legaalseks³⁹.

1.3. Masintõlkimine kui tõlkimine juriidilises ja lingvistilises tähenduses

³⁶ Euroopa Komisjon, KOM (2011) 287, lk 8

³⁷ Tikk 2003

³⁸ Delfi

³⁹ Forte, <http://forte.delfi.ee/news/digi/sveitsi-valitsus-netipiraatlus-pole-halb-meie-seda-ei-keela.d?id=62975020>

Kas masintõlkimist saab autoriõigusliku regulatsiooni kohaselt käsitleda tõlkimisena? Käesoleva töö autoril ei õnnestunud tõlkimise legaalse definitsiooni leida ei rahvusvahelisest õigusest, Euroopa Liidu õigusest, Eesti seadustest ega USA autoriõiguslikust regulatsioonist – ükski neist ei määratle teose tõlkimise protsessi ega sätesta tõlkija mõistet.

Teose tõlkija mõiste sisustamiseks peab töö autor paslikuks võrrelda tõlkija mõistet teose autori mõistega. Eesti autoriõiguse seaduse § 28 lõige 2 sätestab, et „teose autor on füüsiline isik” ning tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 7 lõiked 1 ja 2 seovad füüsilise isiku mõiste vahetult inimolendiga⁴⁰. Kuid näiteks Ameerika autoriõiguslik regulatsioon ei ütle sõnaselgelt, et teose autor peaks ilmtingimata inimene olema. Seetõttu tõstatas *Urantia Foundation v. Maaherra* kohtuasi ka küsimuse sellest, kas autoriõigus kehtib teostele, mille autoriks ei ole inimene. Nimetatud kohtuasjas nõudis hageja kostjalt kahjutasu religioosse raamatu loata kopeerimise eest. Nn. *Urantia* raamatu dikteerisid magavale subjektile (inimesest “vastuvõtjale”) väidetavalt ette nähtamatud kosmilised olendid. Kohus nõustus oma lahendis kostja seisukohaga, et autoriõigus ei ole mõeldud kaitsma taevalikke olendeid ning „selleks, et maist olendit võiks pidada vastutavaks autoriõiguse rikkumise eest, peaks ta olema kopeerinud teise maise olendi loodud teose”⁴¹. Seega on teose autori mõiste pöördumatult seotud inimolendiga. Antud käsitlust teose tõlkijale üle kandes võib ka teose tõlkija mõiste siduda inimolendiga, mistõttu ei pruugi masin tõlkijana sugugi autoriõigusliku regulatsiooni alla kuuluda.

Nagu kirjeldatud käesoleva magistr töö paragrahvis 1.1, on masintõlkimise protsess mehaaniliste tegevuste jada, mille puhul täidab arvuti programmeerija sisestatud käske. Arvuti ei ole seega midagi enam kui abivahend, mille loojaks, programmeerijaks ja kasutajaks on endiselt inimene – kuigi arvuti ei ole „maine olend” *per se*, töötab ta maise olendi käepikendusena⁴². Kuniks arvuti ei ole võimeline iseseisvalt mõtlema ning pelgalt töötleb programmi sisestatud andmeid, tuleks masintõlkimist käesoleva töö autori hinnangul määratleda mitte masina poolt tõlkimisena, vaid masina abil tõlkimisena ehk tõlkimise vahendliku teostamisena, ning masina opereerijat käsitleda

---

⁴⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 7 lõige 1: „Füüsilise isiku (inimese) õigusvõime on võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi. Igal füüsilisel isikul on ühetaoline ja piiramatu õigusvõime”. Lõige 2: “Õigusvõime algab inimese elusalt sündimisega ja lõpeb surmaga”

⁴¹ Kohtuasi nr 95-17093 (1997), *Urantia vs Maaherra*, arvutivõrgus kättesaadav <http://caselaw.findlaw.com/us-9th-circuit/1433972.html>

⁴² Autor soovib siinkohal rõhutada, et käesolevas paragrahvis käsitletakse masintõlketehnoloogiat selle kasutaja käepikendusena vaid tõlkimise mõiste tähenduses. Tuletatud teose loomise autoriõigusliku vastutuse küsimusi on pikemalt analüüsitud paragrahvis 2.1.

kui tõlkijat. Sarnaselt käsitleb arvuti abil teose loojat ka Cornish⁴³. Kokkuvõtlikult võime seega väita, et teose käsitlemiseks tõlkena peab teos olema tõlgitud inimolendi poolt, kuid asjaolu, et inimene kasutab tõlkimisel masina laialdast abi, ei ole piisav käsitlemaks tõlkijana masinat. Kuivõrd masintõlkimise puhul on tõlkijaks inimene, võib autori hinnangul käsitleda ka masintõlkimist tõlkimisena autoriõigusliku regulatsiooni kohaselt.

Tõlkimise legaalse definitsiooni puudumisel tuleb töö autori hinnangul asjaomast terminit tõlgendada grammatiliselt, omistades terminile keele üldmõiste ehk lingvistilise tähenduse. Ka Karlsruhe Ülikooli õigusteaduste professor T. Dreier on Berni konventsiooni artikli 8 analüüsis defineerinud tõlkimise lihtsalt kui „teose mis tahes üle kandmine (ingl. k. *transfer* – autori märkus) teise keelde”⁴⁴. Nimetatud definitsioon langeb aga kokku tõlkimise lingvistilise definitsiooniga Eesti kirjakeele seletussõnaraamatus (vt all).

Masintõlkimise teeb nii keeleteaduslikust kui filosoofilisest vaatenurgast huvitavaks asjaolu, et masintõlkimine on eelkõige „katse automatiseerida tegevust, mis eeldab kogu inimteadvust selle täies ulatuses”⁴⁵. Mitmed keeleteadlased on sellega seoses väitnud, et masintõlget ei saagi pidada tõlkeks. Näiteks Hofstadter võrdleb masintõlkimist autopiloodiga, mille ainsaks eesmärgiks on auto hoidmine teel ning mille puhul ei rakendata ühtegi tegelikult autojuhtimiseks tarvilikku oskust, mida juhid omandavad autokoolis ning aastatepikkuse praktika jooksul⁴⁶.

Keeleteaduslikust perspektiivist on tõlkimise mõiste vaieldamatult seotud tõlke kvaliteediga – teksti vorm moodustab lahutamatu osa teksti sisust ehk info edastamise eesmärgist. Hofstadteri väitel viljeleb masintõlkimine aga kontseptsiooni, mille kohaselt on tõlkimisel oluline vaid info edastamise eesmärk ja mitte teksti vorm – masintõlkimine on pelgalt sisu tõstmine ühest meediumist (keelest) teise meediumi (keele) sisusse⁴⁷. Originaali sisu ja vormi täpse edastamise nõue on toodud ka UNESCO nn Nairobi soovitus⁴⁸. Ka Jørgenseni sõnul peab tekstil olema vorm ning tõlkimisel tuleb arvestada sihtaudientsi huvidega. Põhjus, miks valdkonnapõhine masintõlge on kvaliteetsem kui üldmasintõlge, peitub Jørgenseni sõnul asjaolus, et spetsiifilised tekstid (näiteks üldnimetatud patenditaotlused) sisaldavad teatavaid grammatilisi

---

⁴³ Cornish, lk 34, vt ka lk 134

⁴⁴ Dreier, lk 40

⁴⁵ Arnold jt, lk 5

⁴⁶ Hofstadter, lk 516-518

⁴⁷ Hofstadter, lk 119

⁴⁸ UNESCO

konstruktsioone, mida igapäevakeeles nii sageli ei esine. Selleks, et masintõlkimist saaks defineerida kui tõlkimist, tuleks keelt, kui sellist, piirata, mistõttu ei saa masintõlkimise puhul rääkida loomulikust keelest, vaid formaalsest keelest⁴⁹. Ka Tõlkide Rahvusvahelise Föderatsiooni Tõlkija Harta punkti 4 kohaselt on tõlkija juriidiliseks ja moraalseks kohustuseks originaali mõtet ja vormi tõeselt ning täpselt edastada⁵⁰.

Samuti väidavad keeleteadlased, et, saamaks aru, mida teksti adresseerija väljendada soovib, peab adressaat väljendatud lausungi semantilisel tõlgendamisel⁵¹. Teksti adressaat peab sõnumi kaardistama kogemuslike mõistete ja kontseptsioonidena, kusjuures adressaadi kaardistus ei pruugi vastata adresseerija kaardistusele⁵². Juhul, kui osapoolte kultuuriline ja keeleline taust on erinev, ei pruugigi kaardistus üldse võimalik olla ning see ongi tõlkimise juures peamiseks probleemküsimuseks, mille lahendamiseks ei ole masintõlketehnoloogial suutlikkust.

Vastukaaluks võib aga väita, et paljud tõlkijad suudavad tõlkida keerulisi tekste tehnilistes valdkondades, milles nad ei ole asjatundjad või kus nende teadmised on selgelt puudulikud. Seega näib olevat ekslik väide, mille kohaselt tuleb adresseeritud tekst enne tõlkimist kaardistada teadmistel ja kogemustel põhinevate kontseptsioonidena⁵³.

Tõlketeoreetik A. Tavast ei käsitle masintõlget tõlkena. Tema hinnangul on masintõlge vaid teose ülekandmine ühest keelest teise. Tõlkeks saab Tavasti arvates pidada vaid inimtõlget, milleks on tarvis eneseteadvust ja vaba tahet – tõlkimine on millegi ütlemine, mis algab midagi öelda tahtmisest. Seetõttu peaks masintõlke puhul algteose autor jääma ka sihtkeelse teose autoriks, „päristõlke” ehk inimtõlke puhul aga loob tõlkija uue teose ning muutub ise teose autoriks. Samas viitab Tavast tõlkemagistrite õppejõuna ka tänapäeva tõlkijatele, kes tema arvates „päristõlkeni” ei küündigi ning pigem transkodeerimisega (s.t. sisuliselt masintõlkega) tegelevad.⁵⁴

Kõnealuse küsimuse võtab kokku rahvusvahelise kommunikatsioonigrupi ITP tõlkesüsteemide arhitekt R. Gebruers, kelle sõnul jääb tõlkimise protsessist lõplikuks arusaamiseks

---

⁴⁹ Jørgensen, lk 538

⁵⁰ Tõlkide Rahvusvaheline Föderatsioon

⁵¹ Rapaport, lk 243

⁵² Jørgensen, lk 538-539

⁵³ Gebruers lk 53

⁵⁴ Tavast, e-kiri autorile

psühholingvistilistest teadmistest hetkel vajaka⁵⁵. Ilmselt selsamal põhjusel on keeruline ka pädevatest allikatest leida „tõlkimise” definitsiooni. Näiteks ÕSis puudub see sootuks ning tõlkimise mõiste antakse edasi näidete varal. Sageli kasutatakse tõlkimise edasiandmiseks sünonüüme (näiteks inglise keeles *translation* = *interpretation*). Webster defineerib tõlkimist kui „ühest keelest teise pööramise protsessi”⁵⁶; sama tähenduse on andnud ka Eesti kirjakeele seletussõnaraamat, kus tõlkimine on defineeritud kui „teksti ühest keelest teise keelde vahendamine”⁵⁷. UNESCO on tõlkimist defineerinud kui teksti „ühest keelest teise transponeerimist”⁵⁸. Enamike tavainimeste jaoks, kes tõlkimisega kokku puutuvad, on tõlkimise juures oluline just info edastamise eesmärk ehk lähtekeelse teksti *sisu* edasiandmine sihtkeeles. Mida rohkem seejuures säilitatakse lähtekeele vormi ning võimalikke kultuurilisi või lingvistilisi nüansse, seda kvaliteetsem on tõlge. Kuid keelte erinevusest tingitult ei osutugi see tihtipeale võimalikuks ning lausungi kõikide nüansside mõistmiseks on tarvilik vallata nii lähtekeelt kui sihtkeelt. Kuivõrd tõlke tavakasutaja jaoks on oluline just sõnumi info kandmise eesmärk, võib tavakasutuses tõlkimist defineerida kui lähtekeelse teksti sisu edasiandmist sihtkeeles, ehk informatsiooni vahendamist, sõltumata sellest, kas keelefilosoofilises plaanis kannab infot tekst ise või tekib arusaam edasiantud infost vastuvõtja ajus. Just sellisele tõlgendusele viitab ka kirjakeele seletussõnaraamatus toodud lisatähendus, kus tõlkimine on defineeritud kui mis tahes märgisüsteemi teisega asendamine või millegi kohta sõnadeta, sümbolite vm väljendusvahendite abil informatsiooni vahendamine⁵⁹. Kuivõrd masintõlkimine ongi ülaltoodud tähenduses informatsiooni vahendamine, võime väita, et tavakasutuses saab masintõlkimist pidada tõlkimiseks.

A. Tavast⁶⁰ antud käsitlusega aga ei nõustu – masintõlge ei ole tema hinnangul informatsiooni vahendamine. Tavasti hinnangul on masintõlkimine keelendite asendamine teise keele omadega, läbinisti keeleline operatsioon, millel ei ole informatsiooniga midagi pistmist. Masintõlkesüsteemis töötlemise ajal on tekst Tavasti sõnul absoluutselt mõttetu. Info taastekib alles siis, kui sihttekst mõne pädeva (interpreteerimisvõimelise) inimese kätte satub. Käesoleva töö autor on Tavasti käsitlusega nõus, ent soovib juhtida tähelepanu protsessi tulemusele. Kuigi masintõlge on mehaaniline protsess, ei küsi teksti lugeja endalt teadlikult, kas infot kannab tekst

---

⁵⁵ Gebruers lk 53

⁵⁶ New Webster’s Dictionary, lk 1637 - autori tõlge

⁵⁷ Eesti Keele Instituut, lk 486

⁵⁸ Vt UNESCO, ptk I

⁵⁹ Eesti Keele Instituut, lk 486

⁶⁰ Tavast, e-kiri autorile

ise või tõlgendatakse tähejada infona lugeja ajus – tulemuseks on ikka see, et tekstist ammutatakse infot, ükskõik, milline on teksti kvaliteet. Seega võib ka ebakvaliteetset tähejada pidada info edasikandjaks. See omakorda tuleb lihtsast asjaolust, et sõnad kannavad eneses alati infot.

Kuigi keeleteaduslikust perspektiivist seondub tõlkimise mõiste tõlke kvaliteediga, võib käesoleva töö autor oma ligemale 15-aastase elukutselise tõlkija kogemuse põhjal kinnitada, et ei ole olemas täiuslikku tõlget, on vaid teatud kontekstis ning teatud eesmärgil kasutatav tõlge. Tõlkimine ei ole täppisteadus. Ka lingvistilises mõttes kvaliteetset tõlget on vastavalt lugeja maitse-eelistustele või tõlke kasutamise kontekstile alati võimalik parandada ja muuta. Tõlge võib olla kvaliteetne või mittekvaliteetne, korrektne või ebakorrektn, sõnasõnaline või loov, algteksti peamist mõtet edasiandev või vormist kinni pidav, kuid tõlget ei saa käsitleda mitte-tõlkena pelgalt lõpptulemuse kvaliteedi tõttu. Veelgi enam – töö autori hinnangul võib tõlkena käsitleda ka valetõlget, sest termini või sõna ekslik väärkasutus ei muuda tõlget mitte-tõlkeks. Seega võib hetkel ka suhteliselt madala kvaliteediga masintõlget käsitleda tõlkena.

Asjaolu, et sobivaks tõlkeks võib osutuda ka lingvistilises mõttes madala kvaliteediga tõlge, tõestab ilmekalt võrgus kättesaadavate masintõlketoodete populaarsus. Hoolimata sellest, et tõlkemasinal puudub otsustusvõime (ingl. k *agency*⁶¹) ehk võime teha otsuseid tahte ja eetiliste valikute pinnalt, on masinad suutelised genereerima tavainimese jaoks mõistetavat tõlget. Inimaju võimet masintõlgitud teksti ümber töödelda viisil, mis võimaldab tekstile tähenduse anda, tõestavad ka läbiviidud uuringud, kus katsealustele antakse lugemiseks tundmatu masintõlgitud tekst ning palutakse teksti hinnata arusaadavuse, selguse ja üldise vastuvõetavuse seisukohast. Hinnanguliselt saavad inimesed aru 70-80%-st masintõlgitud tekstist⁶².

Kuivõrd autori hinnangul on masintõlkimine tõlkimine lingvistilises tähenduses, saab masintõlkimist seega käsitleda ka tõlkimisena juriidilises tähenduses. Juristil on eriarvamusel keeleteadlaselt paslik küsida: kui masintõlge ei ole tõlge, mis ta siis on? Kui lingvistilises prisma ei saa masintõlget käsitleda tõlkena, võiks seda käesoleva töö autori hinnangul juriidiliselt käsitleda ehk vaid teose „muu töötlusena” AutÕS § 4 lg 3 p 22 tähenduses. Kuid igal juhul on masintõlke näol tegemist tuletatud teosega. Tuletatud teos on ka näiteks helisalvestis, mida on

---

⁶¹ Vt Melby

⁶² Rodrigo

heliteosest võimalik luua, sarnaselt masintõlkele, ühe nupulevajutusega. Vastavalt AutÕS § 4 lõikele 6 teose kaitstust autoriõigusega eeldatakse, välja arvatud juhul, kui autoriõiguse seadusest või muudest autoriõigusaktidest tulenevalt esineb seda välistav ilmne asjaolu. Tõendamiskohustus lasub seejuures teose autoriõigusega kaitstuse vaidlustajal⁶³. Teisisõnu – kui isik väidab, et masintõlge ei ole tõlge ega tuletatud teos, on tal kohustus seda tõendada. Käesoleva magistritöö kontekstis on masintõlget seega käsitletud tõlkena AutÕS § 4 lg 3 p 22 tähenduses.

A. Tavasti hinnangul tuleks tõmmata selge piir tõlke ja mittetõlke vahel⁶⁴. Kuivõrd masintõlge erineb põhimõtteliselt agendi tehtud sihttekstist nii tõlkefilosoofia mõttes kui ka tõlkimisel tehtavate valikute ja nende põhjendusviiside mõttes, tuleks jõuda erinevuses kokkuleppele ka autoriõiguse mõttes. On kujutlematu, et nimetatud piir on jäetud tõmbamata sedasama tõlkimist reguleerivates seadustes. A. Tavasti hinnangul peaks seaduses selgelt reguleerima, et juhul, kui tõlkija käitub agendina, siis on ta tõlкитеose autor, kui vahendina, siis jääb autorsus algsele autorile. Käesoleva töö autor nõustub A. Tavasti seisukohaga – nimetatud küsimus vajaks masintõlkimise arengu valguses laiapõhjalist analüüsi ning seaduse olulist täpsustamist. Eesti on 2012. aastal alustanud intellektuaalomandi kodifitseerimise projektiga, mille käigus vaadatakse üle ka kehtiv autoriõiguse seadus. Nimetatud projekti raames avaneb Justiitsministeeriumil ning intellektuaalomandi kodifitseerimise töögrupil suurepärane võimalus käsitleda ka tõlkimise mõiste temaatikat.

Loata tõlkimise mõiste ulatub tagasi esimeste autoriõiguse seaduste eelsesse aega. 16. sajandi protestantlik reformatsioon on lahutamatult seotud Piibli tõlkimisega katoliku kiriku loata. Asjaomane keeld tulenes aga kiriku tsensuurist, mitte autori õiguste kaitsest. Esimeseks autoriõiguse seaduseks saab pidada 1710. aasta kuninganna Anne'i statuuti, mis kaitses inglise autoreid, tagades neile ainuõiguse trükkida oma raamatut teatud arv aastaid, ent mis jättis kaitseta teiste riikide autorite või teistes riikides trükitud teosed. 18. ja 19. sajandi Euroopas oli õigusliku reguleerimatuse tõttu seega igalviil õigus teoseid vabalt tõlkida. Kuigi tõlkijad ise palusid vahel „kirjanduslikust viisakusest” teose autorilt tõlkimiseks luba, ei olnud autoritel kuni 1886. a. Berni konventsioonini mingit tegelikku kontrolli oma teose tõlkimise ning tsensuurite, kirjastajate ja lugejate vajadusel põhineva koondamise, lühendamise, täiendamise, tsenseerimise ja muutmise

---

⁶³ AutÕS § 4 lg 6

⁶⁴ Tavast, e-kiri autorile

üle. Igameheõigus iseloomustas enne 1870. aasta USA autoriõiguse seadust ka Ameerika Ühendriike – näiteks kohtuasjas *Stowe v. Thomas* leidis kohus, et “Onu Tomi onnikese” loata tõlge saksa keelde ei riku autori ainuõigust, kuna tõlget ei saa käsitleda algteose koopiana⁶⁵.⁶⁶

Tänapäeval kaitstakse autori õigust oma teose tõlkimiseks Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni alusel, millega Eesti taasühines 1994. aastal. Berni konventsiooni artikli 8 kohaselt kuulub konventsiooni alusel kaitstavate kirjandus- ja kunstiteoste autoritele „ainuõigus teha ja lubada teha tõlkeid nende teostest kogu originaalteoste suhtes kehtivate õiguste kaitse kehtivuse tähtaja jooksul” – s.t. autori eluajal ning 50 aastat pärast tema surma (sätestatud artikli 7 lõikes 1); Euroopa Liidu riikides ja USAs 70 aastat pärast autori surma. Berni konventsiooni artikli 2 lõike 3 kohaselt “tõlkeid /.../ kaitstakse kui originaalteoseid, ilma et see autoriõigust originaalteosele kitsendaks”. Käesoleva töö mõistes on oluline ka artikkel 9 lg 1, mille kohaselt kuulub autoritele „ainuõigus lubada nende teoste reprodutseerimist igal viisil ja igas vormis”.

Euroopa tasandil autori õigust teose tõlkimiseks reguleeritud ei ole ning asjaomane õigus põhineb riigiti Berni konventsioonil. Küll aga on Euroopas reguleeritud *andmebaasi* autori õigused, millel on puutumus ka käesoleva tööga – andmebaasi autoril on ainuõigus lubada teistel isikutel andmebaasi reprodutseerimist, tõlkimist, kohandamist ja töötlemist⁶⁷. Andmebaasi ei ole lubatud seejuures lülitada teiste autorite autoriõigusega kaitstud teoseid ega andmebaasist teha neid teoseid sisaldavaid väljavõtteid ilma õiguste valdaja loata⁶⁸.

Eestis on autori õigus oma teose tõlkimiseks sätestatud Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioonile tugineva autoriõiguse seaduse § 13 lõike 1 punktis 4, mille kohaselt on autoril õigus lubada ja keelata oma teose tõlkimine (uue autoriõiguse seaduse eelnõus hetkel § 11 lg 1 p 3).

Ameerika Ühendriikides on autori õigus teose tõlkimiseks kaitstud Ameerika Ühendriikide seadustiku (Unites States Code) paragrahvi 106 alusel⁶⁹.

---

⁶⁵ *Stowe vs Thomas*, Pennsylvania (1853)

⁶⁶ Koondatud: Ketzan 2007, lk 3-4

⁶⁷ Direktiiv 96/9/EÜ, art 5

⁶⁸ Direktiiv 96/9/EÜ, põhjendus 26

⁶⁹ Copyright Act (17 U.S.C.)

Kuivõrd käesolev töö lähtub – kuni seaduse võimaliku täpsustamiseni – eeldusest, et masintõlkimine on tõlkimine selle mõiste juriidilises tähenduses, on masintõlkesüsteemide abil loodavad teosed käsitletavad tuletatud teostena ning teosest masintõlke loomine ilma teose autori loata on lubatud vaid seaduses sätestatud juhtudel.

2. VASTUTUS AUTORIOIGUSTE RIKKUMISE EEST

2.1. Deliktiõiguslik vastutus ainuõiguste rikkumise eest

Masintõlketehnoloogia kasutamine puudutab nii autori varalist õigust teose reprodutseerimisele (vt AutÕS § 13 lg 1 p 1) kui ka varalist õigust teose tõlkimisele (vt AutÕS § 13 lg 1 p 4). Ülevaade tõlkimise ainuõiguse regulatsioonist on toodud paragrahvis 1.3. Õigust reprodutseerimisele reguleerib Eestis AutÕS § 13 lg 1 p 1 ning liikmelisus Berni ja Rooma konventsioonides, Euroopa Liidus aga infoühiskonna direktiiv⁷⁰. USAs on reprodutseerimise õigus sätestatud autoriõiguse seaduse § 106 lõikes 1, mis on harmoniseeritud WIPO lepingutega, mis omakorda vastavad Berni konventsioonile. Berni konventsioonis on reprodutseerimine sätestatud autori ainuõigusena artikli 9 lõikes 1. Kuivõrd autori teose reprodutseerimine ja tõlkimine on masintõlketehnoloogias omavahel tihedalt läbipõimunud ning autori võimalik kahjunõue tuleneb käesoleva töö autori hinnangul eelkõige teose tõlkimisest, keskendub magistritöö teose tõlkimisega seonduvatele tegevustele.

Kes õigupoolest teost tõlgib – kas masintõlketeenuse osutaja või selle kasutaja? Käesolev paragrahv püüab leida vastuse küsimusele kas masintõlketehnoloogiat tuleb käsitleda autoriõiguse vahendliku rikkumisena masintõlketeenuse kasutaja poolt või on autori ainuõiguste võimaliku rikkumise puhul vastutavaks masintõlketeenuse osutaja, kelle serveris tõlge teostatakse.

„Võlaõigusseaduse järgi on süül põhineva vastutuse aluseks kolmeastmeline delikti üldkoosseis, mille elementideks on objektiivne teokoosseis, õigusvastasus ja süü. Kui puudub objektiivne teokoosseis, siis ei anta enam hinnangut õigusvastasuse ja süü kohta. Kui esineb objektiivne teokoosseis, kuid puudub õigusvastasus, siis ei arutata enam süüküsimust”⁷¹. „Lepinguvälise vastutuse kindlaks tegemiseks tuleb järgemööda hinnata delikti üldkoosseisu igat elementi. Kui üks üldkoosseisu element ei leia tõendamist, siis ei tule hinnata sellele järgnevaid elemente, kuna ühe elemendi tuvastamata jätmisel ei saa järgneda isiku vastutust.”⁷² Seda on rõhutanud ka

---

⁷⁰ Direktiiv 2001/29/EÜ, artikkel 2

⁷¹ 3-2-1-75-08, punkt 6

⁷² Tohvri, lk 43

Riigikohus⁷³, saates kohtuasja tagasi alamale astmele, kuna alama astme kohus ei olnud kontrollinud delikti üldkoosseisu kõiki elemente.

„Objektiivse teokoosseisu olemasolu ning teo õigusvastasuse tuvastamise korral eeldatakse § 1050 kohaselt kahju tekitaja süü olemasolu”⁷⁴. „Tõendamiskoormus on /.../ jagatud järgmiselt: hageja peab tõendama objektiivse teokoosseisu ja õigusvastasuse eeldused. Kostja peab vastutusest vabanemiseks tõendama kas mõne õigusvastasust välistava asjaolu esinemise või süü puudumise.”⁷⁵ „Seega eeldatakse, et isik on ainuõiguse rikkumises süüdi, kui tuvastatakse isiku tegu, kahju, põhjuslik seos nende kahe vahel ning kahju tekitamise õigusvastasus.”⁷⁶

Google Translate on programm, mille peamiseks ülesandeks on algteksti tõlkimine. Eristada tuleks siinkohal aga tõlkesse antava algteksti sisestamise meetodeid. Peamiseks, laialdaselt kasutatavaks võimaluseks on kasutaja poolt algteksti kopeerimine ja kleepimine programmi vastavasse aknasse. Lisavõimaluseks on aga terve veebilehe tõlkimine – s.t. veebilehe aadressi sisestamine programmi aknasse. Google Chrome’i puhul ei ole ka see tänapäeval tarvilik – programm tuvastab ise automaatselt veebilehe keele ning lehe tõlkimiseks piisab ühest nupulevajutusest⁷⁷. Tegemist on keerulise põimolukorraga, kus masintõlketehnoloogia looja kujundab omalt poolt kogu teenuse sisu ning reklaamib oma teenust kasutajale, ent käsu teose reprodutseerimiseks ja masintõlkimiseks teenuse osutaja serveris annab kasutaja ise.

„Objektiivse teokoosseisu tasandil tehakse kindlaks, kas kostja põhjustas oma teoga kahju, mille hüvitamist hageja nõuab”⁷⁸. Võtame näiteks isiku Y poolt oma blogisse laetud autoriõigusega kaitstud teose – esseevormis analüüs teemal „Uudseid lahendusi internetiäris”. Esimesel juhul kopeerib ja kleebib kasutaja X nimetatud essee Google Translate’i programmiaknasse ning vajutab nupule „Translate”. Nupulevajutuse tulemusena reprodutseerib Google Translate teose oma tõlkeserveris, tõlgib teose ning kuvab tõlke kasutaja ekraanil. Seejärel teeb X tõlgitud teoses mõned keeleparandused ning laeb selle oma veebileheküljele – internetihuvilistele mõeldud uudisteportaali, mis teenib raha reklaami müügist – põhjustades seeläbi teose autorile varalist kahju saamata jäänud tulu näol. Nimetatud juhul on X andnud käsu teose reprodutseerimiseks ja

---

⁷³ 3-2-1-124-06, punkt 17

⁷⁴ Varul jt, lk 632

⁷⁵ Varul jt, lk 632

⁷⁶ Tohvri, lk 85-86

⁷⁷ Google: Google Chrome is speaking your language

⁷⁸ Varul jt, lk 631

tõlkimiseks, teose on aga reprodutseerinud ja tõlkinud Google Translate. Teise näite puhul ei sisesta X algteksti, vaid annab Google Translate'ile juhise (veebilehe aadressi), kust soovitud tekst leida, ning sellele järgneva käsu teksti reprodutseerimiseks ja tõlkimiseks, mis toimub sarnaselt esimesele näitele. Kolmandal juhul aga külastab X Y-i avalikku blogi, mille tõlget Google välja reklaamib, olles eelnevalt tuvastanud algteksti keele (s.t. reprodutseerinud teose oma keeletuvastusprogrammis) ning reprodutseerides ja tõlkides teose pärast kasutaja nupulevajutust. Kes on ülaltoodud juhtudel teost reprodutseerinud ja tõlkinud – kas X või Google? Kasutaja vaatenurgast vaadatuna kontrollib kasutaja süsteemi tööd, andes süsteemile töökäsu; teenuse osutaja vaatenurgast aga on info edastajaks teenuse osutaja tarkvara, mis on teenuse osutaja valduses ning tema kontrolli all⁷⁹.

Hüvitamiskohustise tekkimiseks peavad ühe isiku tegu ja kahju olema omavahel kausaalses ehk põhjuslikus seoses, mida kontrollitakse *conditio sine qua non* testiga (CSQN test), mis annab vastuse küsimusele, kas mingi tegu oli mingi kahju vajalikuks põhjuseks⁸⁰. „Põhjusliku seose tuvastamise juures tuleb arvestada, et ühel tagajärjel võib olla mitu põhjust. Vajalike põhjuste paljusus ei välista deliktiõiguslikku vastutust. Kui kahjule eelnes mitu sündmust, mis võivad olla kahju põhjusteks, tuleb neist igaühe puhul CSQN testi abil tuvastada, kas üks või teine sündmus oli kahju põhjuseks.”⁸¹ Eraldi võetuna ei põhjusta autorile varalist kahju Google Translate'i tegevus, sest varaline kahju tekkis alles pärast teose üleslaadimist kasutaja X-i poolt. Pealegi ei oleks Google ilma kasutaja asjaomase käsuta teksti tõlkinud. Seega võib väita, et autorile on varalist kahju tekitanud X, kes organiseeris teose tõlkimise ning selle internetti laadis. Samas võib aga väita, et ilma Google'i tegevuseta ei oleks X-il olnud tõlget, mille üleslaadimisega varalist kahju tekitada. Teisisõnu – kahju võib siin olla põhjustatud mitme teo poolt. „Üks ja sama kahju võib olla tekitatud ühe või mitme isiku poolt. Kahju ühise põhjustamisega on tegemist siis, kui kahju tekkimiseks oli vaja mitme isiku tegusid”⁸².

Kohtuasjas *Religious Technology Center v. Netcom*⁸³ leidis kohus, et isikut (s.t. näiteks masintõlketeenuse osutajat) ei saa võtta vastutusele automaatse kopeerimise eest, mille algatas teine isik (s.t. masintõlketeenuse kasutaja), ning et vastutusele võtmiseks peab tõendama teenuse

---

⁷⁹ Reed, lk 114

⁸⁰ Tampuu, lk 168

⁸¹ Tampuu, lk 168

⁸² Tampuu, lk 162

⁸³ Case No. C-95-20091 RMW (1995)

osutaja tahtelist tegevust (*volitional act*). Kohtuasjas *Sony v. Universal Studios*⁸⁴ leidis kohus, et isikut ei saa võtta vastutusele kopeerimistehnika müümise eest, kui toodet kasutatakse laialdaselt seaduslikel eesmärkidel ning toode võimaldab mitteõigusvastast kasutamist. Nimetatud kaasuses leidis kohus, et, kuivõrd televisioonisaadete müüjad aktsepteerivad videomaki abil lindistamise tavapraktikat, ei tohiks sellist laadi kopeerimist võimaldavate seadmete müüki piirata põhjusel, et mõned isikud kasutavad seadet näiteks videolevifilmidest loata koopiate tegemiseks. Nimetatud kaasuseid masintõlketehnoloogiale üle kandes võime seega väita, et tõlkimise, kui teo, on toime pannud kasutaja X ehk tõlkimise algataja, ning Google Translate'i ei saa automaatse teenuse osutamise eest vastutusele võtta, kuna masintõlkeprogrammi on võimalik laialdaselt kasutada ka õiguspärasel eesmärgil – näiteks isiklikuks otstarbeks. Ka kohtuasjas *CoStar Group v. LoopNet*⁸⁵ leidis kohus, et internetiteenuse osutajat ei saa võtta vastutusele materjali kopeerimise eest, kui ta hoiab passiivselt internetikasutajate materjali ning materjali kopeerimise, salvestamise või ülekandmise algatajaks on kolmas isik (ehk teine kasutaja). Asjaomast kohtulahendit antud kaasusesse üle kandes võiks masintõlketehnoloogiat seega tinglikult võrrelda inimese keha või organi liikumisega une ajal, mida ei peeta tavaliselt deliktiõiguslikuks teoks⁸⁶.

Teisalt „ei saa teona käsitada mitte inimese keha või selle organi liikumist, vaid seda, kas isik oli teinud kõik selleks, et ei leiaks aset tema tahte poolt juhitamatu keha või selle organi liikumine”⁸⁷. Teisisõnu – peame küsima, kas ülaltoodud kolmanda juhtumi puhul, kus Google Chrome tõlkimist ise aktiivselt välja pakub, on tegemist passiivse materjali kopeerimise ja tõlkimisega ning kas Google on omalt poolt teinud kõik, et ei leiaks aset teenuse kasutamine õigusvastasel eesmärgil?

Kohtulahendis *MGM v. Grokster*⁸⁸ leidis kohus, et isikut saab võtta vastutusele seadme kasutamisest tuleneva õigusrikkumise eest juhul, kui isik müüb asjaomaseid seadmeid eesmärgiga propageerida (ingl. k. *promote*) seadme kasutamist autori ainuõiguste rikkumise eesmärgil ning ei astu samme õigusrikkumise vältimiseks. Käesoleva töö autori hinnangul on Google Translate'il puhul vaieldav seadme kasutamise propageerimine autoriõiguse rikkumise eesmärgil, arvestades, et enamasti kasutatakse programmi isiklikul eesmärgil – s.t. võimaldatud

---

⁸⁴ Case No. 79-3762 (1981)

⁸⁵ Case No. 03-1911 (2004)

⁸⁶ Tampuu, lk 162

⁸⁷ Tampuu, lk 162

⁸⁸ Case No. 04-480 (2005)

on programmi õiguspärane kasutamine. Õigusrikkumiste ärahoidmise osas saaks Google viidata hea tahte ülesnäitamisele – s.t. *notranslate* metamärgendi sisse viimisele, kui vahendile õiguslike suhete reguleerimiseks. Lisaks deklareerib Google oma teenuste tingimustes selgesõnaliselt, et ettevõtte „põhimõtteks on vastata väidetavatele autoriõiguse rikkumise teadetele, mis vastavad kohaldatavale rahvusvahelisele intellektuaalse omandi õigusele”⁸⁹. Sellelegi vaatamata ei ole Google käesoleva töö autori hinnangul astunud ühtegi tõsiseltvõetavat sammu välistamiseks oma teenuse kasutamist õigusvastasel eesmärgil. Ka autoriõiguse direktiivi preambula 59. punkti kohaselt on just kolmandate isikute poolt õiguste rikkumiseks kasutatavatel vahendajatel kõige hõlpsam võimalus õigusi rikkuv tegevus lõpetada. Samas leidis kohus eelnimetatud Groksteri kohtuasjas, et isikut ei saa pidada õigusrikkumise eest vastutavaks suutmatuse tõttu õigusrikkumist ära hoida, välja arvatud juhul, kui eksisteerivad muud tahtluse märgid ning seade võimaldab laialdast õiguspärast kasutust.

Teisalt on kohus kohtuasjas *Gershwin Publishing Corporation v. Columbia Artists Management* leidnud, et isik aitab kaasa (*contributory infringement*) ainuõiguste rikkumisele juhul, kui ta „oli rikkumisest teadlik ning kutsus üles, põhjustas või aitas oluliselt kaasa teise isiku õigusvastasele käitumisele”⁹⁰. Ka näiteks kuulsas Napsteri kohtuasjas⁹¹ ei vabastanud kohus Napsterit vastutusest *Sony v. Universal Studios* kaasusele viidates, kuna Napster oli teadlik süsteemi kaudu vahendatava materjali õigusvastasusest ning aitas kaasa Napsteri kasutajate poolsetele õigusrikkumistele. Kohtuasjas *Screen Gems-Columbia Music v. Mark Fi Records*⁹² leidis kohus, et, juhul kui tuvastatakse, et nimetatud osapooled on või peaksid olema õiguste rikkumisest teadlikud, on ainuõiguste rikkumisele kaasaaitajaks nii reklaamiagentuur, kes kujundab reklaami ainuõigusi rikkuvate plaatide müügiks, raadiojaam, kes asjaomase reklaami avaldab, kui pakendamisteenuse osutaja, kes plaadid ostjani toimetab. Google Translate on rikkumise võimalusest kindlasti teadlik, vaieldav on aga, kas ta oli rikkumise võimalusest teadlik ka eelnimetatud kolmandal juhul. Nimelt reklaamib Google Chrome Google Translate’i teenuseid aktiivselt vaid nendel veebilehekülgedel, millele ei ole lisatud *notranslate* metamärgendit. Metamärgendi kasutamise eripärasid on pikemalt analüüsitud käesoleva töö punktis 2.2.5, ent lühidalt öeldes on tegemist Google’i enda poolt välja töötatud ja kuulutatud autoriõiguslike suhete reguleerimise vahendiga, mis ei ole käesoleva töö autori hinnangul aga tegelikus

---

⁸⁹ Google: Google’i teenuste tingimused, p. 16.1

⁹⁰ Case No. 606 (1971)

⁹¹ Case No. 00-16403 (2001)

⁹² Case No. 71-1562 (1971)

kooskõlas autoriõiguse üldpõhimõtetega ning mille rakendamine ei ole seetõttu ilmtingimata Google'i vastutust välistav. Kuivõrd nimetatud metamärgend ei ole laialdaselt kasutatav ning teadlikkus sellest on vähene, ei saa selle kasutamisele autori arvates omistada tähendust, mille kohaselt on Google'il õigus reklaamida kasutajale X Y-i veebilehekülje tõlget sel põhjusel, et Y ei ole kasutanud mainitud metamärgendit. Seega võib väita, et Google on potentsiaalselt rikkumisest teadlik, samuti kutsub Google oma teenust reklaamides kasutajat üles teost tõlkima ning aitab sellele oma tehnoloogia abil oluliselt kaasa.

Kokkuvõtlikult võib väita, et teose autori õiguste rikkumise on kõigil kolmel juhul toime pannud kasutaja X. Masintõlketeenuse osutaja teo osas puudub aga õiguslik kindlus. *Sony v. Universal Studiosi* kaasuse kohaselt ei ole masintõlketeenuse osutaja tõenäoliselt vastutav õiguste rikkumise eest ülaltoodud kahe esimese näite puhul. Samas võib Google Translate olla *Gershwin Publishing Corporation v. Columbia Artists Management* ja *Screen Gems-Columbia Music v. Mark Fi Records* kaasuste kohaselt vastutav kolmanda näite puhul. Ka T. Tampuu hinnangul on olukorrad, kus üks isik loob soodusolukorra kahju tekkimiseks ja teine isik paneb toime õigusvastase teo, millel on silmnähtav seos kannatanu kahjuga, probleemolukorrad, millisel juhul võib olla tegemist kahju ühise põhjustamisega⁹³.

Asjaomast teemat süvitsi uurinud K. Kallase hinnangul näiteks „Inglismaal ja Saksamaal on teenuse osutaja vastutust välistavad sätted seadustega sätestatud, kuid kohtud on tõlgendanud neid nii, et teenuse osutaja on jäänud vastutavaks teenuseid kasutava isiku õigusrikkumiste eest”⁹⁴. Inglismaal toimub jätkuvalt teenuse osutaja süüdi mõistmine kasutajapoolsete õigusrikkumiste eest ning ka Saksamaal on teenuse osutajad vastutavad teistele isikutele kättesaadavaks tehtud kolmandate isikute materjalide eest, kui nad on teadlikud sellisest materjalist ja kui kasutamise blokeerimine on nii tehniliselt võimalik kui ka mõistlikult eeldatav⁹⁵.

Sarnast trendi võib näha ka Aasia riikides (muu hulgas Hiinas⁹⁶ ja Koreas⁹⁷). Näiteks Jaapanis otsustas ülemkohus, et karaokebaar on vastutav oma klientide poolt karaokemasina kasutamise

---

⁹³ Tampuu, lk 179

⁹⁴ Kallas, lk 53

⁹⁵ Kallas, lk 39

⁹⁶ Vt Seng, lk 22

⁹⁷ Vt Seng, lk 36

eest audiolintide salvestamiseks, rõhutades, et karaokebaari töötajad olid kliente laulma ning audiolinte salvestama ergutanud. Samuti tuvastas Jaapani ülemkohus karaokemasina üürileandja poolse rikkumise, sest üürileandja oleks pidanud tuvastama litsentsilepingu olemasolu karaokebaari ja kohaliku autorite ühingu vahel. Kohtu hinnangul on nimelt tõenäoline, et autorite ühingu loa puudumise korral kasutatakse karaokemasinat autoriõiguste rikkumiseks, kuna enamik karaokemasinas esitatavaid teoseid on autoriõigusega kaitstud. Samuti leidis kohus, et üürileandja sai tehingust üüritulu ning et tal oleks olnud lihtne kontrollida litsentsilepingu olemasolu. Üürileandja oli üürnikule asjaomase lepingu sõlmimist küll soovitanud, ent ei olnud selle reaalselt sõlmimist kontrollinud. Seega oli üürileandja kohtu hinnangul rikkunud oma hoolsuskohustust autorite ühingu ees, mistõttu tuvastas kohus ka autoriõiguse rikkumise.⁹⁸

Kallas toob välja peamised tingimused, mille esinemisel on teenuse osutaja vastutav kolmandate isikute poolt loodud materjalide eest, mis rikuvad isikute õigusi: teadlikkus, tahtlus (tahtlik koostöö teenuse saajaga ebaseaduslike tegude tegemiseks ehk e-kaubanduse direktiivi preambula punkt 44), reprodutseerimistoimingute eraldi majanduslik väärtus (autoriõiguse direktiivi preambula punkt 33) ning teenuse osutamise eesmärk, mis erinev e-kaubanduse direktiivi artiklis 13 ja art 12 p 2 sätestatust. Käesoleva töö autori hinnangul vastab masintõlketeenuse osutaja kõikidele nimetatud tingimustele. Kallas leiab kokkuvõtlikult, et iga juhtum nõuab siiski eraldi lähenemist ja analüüsimist ning „vaidluses võidab see pool, kes suudab oma väiteid paremini tõendada”⁹⁹. Siinkohal on autori arvates paslik märkida, et Euroopa Komisjonis on ettevalmistamisel elektroonilise kaubanduse direktiivi muutmise eelnõu ning OECD on töötamas välja globaalseid suuniseid internetiteenuste osutajate vastutuse kohta¹⁰⁰. Seega on tulevikus lootust olukorra täpsustumisele.

Londoni Ülikooli õigusteaduskonna professor C. Reed¹⁰¹ on toonud välja mitu põhjust, miks ainuõiguste omanikud sooviksid internetiteenuste osutajat juhukasutaja asemel vastutusele võtta. Esiteks ei pruugi õigusi rikkunud üksikisikul olla raha tekitatud kahju hüvitamiseks. Teiseks on autoril lihtsam oma õigusi kaitsta, kui ta saab nõude esitada ühe teenuse vahendaja vastu, selle asemel et kulutada ressursi iga üksiku õigusrikkuja vastu eraldi nõude esitamisele. Kolmandaks on vahendajat lihtsam leida, kui üksikut õigusrikkujat - teenuse osutaja ja autor võivad asuda

---

⁹⁸ Kaasuse analüüs, vt Seng lk 32

⁹⁹ Kallas, lk 53

¹⁰⁰ Edwards, lk 59

¹⁰¹ Reed, lk 89-90

ühes riigis, õiguste rikkuja aga teises. Neljandaks ei hoia õiguserikkuja vastutusele võtmine ära teenuse osutaja vahendusel tulevikus toimepandavaid rikkumisi. Teenuse osutajad ei võta sageli midagi ette, et õigustrikkuv tegevus lõpetada, ning lõikavad sellise tegevuse arvelt kasu¹⁰². Seega täidab ülaltoodud kaasvastutuse lahendus autorite huve ning võimalik nõue pööratakse suure tõenäosusega masintõlketeenuse osutaja vastu. Saksamaa ja Inglismaa praktika ongi näidanud, et hagi esitatakse internetiteenuse osutaja vastu, kuigi viimane ei pruugi rikkumisest teadlikki olla¹⁰³.

Interneti keerulisel õigusmaastikul ei pruugi ka tavakasutaja teadvustada, et ainuüksi Google Chrome'i käivitamine kasutaja arvutis võib sõltuvalt avaleheküljest automaatselt tähendada avatava lehekülje kopeerimist Google'i keeletuvastusprogrammis ning tõlkenupule vajutus automaatset autori õiguste võimalikku rikkumist kasutaja poolt. Enamikud sellised juhtumid võib ehk küll liigitada AutÕS § 18 lg 1 sätestatud isikliku tõlke erandi alla, kuid mis juhtub, kui arvutit kasutab juriidilise isiku esindaja? Ka õigusliku regulatsiooniga rohkem kursis olev kasutaja ei pruugi teada, kas nupule „Translate” vajutus tähendab seda, et tekst on varem tõlgitud ning kasutaja võib seda vajadusel lugeda (mispuhul peaks tõlkeõiguste hankimise eest justkui vastutama Google) või seda, et tekst tõlgitakse kasutaja käsul (mispuhul vastutaks justkui kasutaja). Seetõttu võib kasutaja masintõlkimiseks käsu andjana olla teose autori ainuõiguste rikkumise eest vastutav. Kui isik reprodutseerib autoriõigusega kaitstud teost, siis rikub ta autoriõigust hoolimata sellest, kas ta seda endale teadvustab või mitte¹⁰⁴. „Seadus ei ole kunagi nõudnud, et õiguste rikkuja oleks teadlik teise isiku ainuõiguste rikkumisest. Ka kaitstud teose alateadlikult või tahtmatult reprodutseerimine on autoriõiguste rikkumine; samuti on autoriõiguste rikkumine teise isiku teose esitamine või levitamine eksiarvamuses, et teose kasutamine on litsentseeritud¹⁰⁵”.

Kokkuvõtlikult on seega autori loata teose reprodutseerimise ja tõlkimise eest vastutav masintõlketeenuse kasutaja, potentsiaalselt aga ka teenuse osutaja, välja arvatud juhul kui eksisteerivad vastutust välistavad asjaolud, mida käsitleme pikemalt järgmises paragrahvis. Kui kahju tekitamise õigusvastasuse tuvastamisel on tuvastatud kahju tekitaja käitumise õigusvastasus

---

¹⁰² Seng, lk 5

¹⁰³ Kallas, lk 5

¹⁰⁴ Koelman, lk 16

¹⁰⁵ Litman lk 19

§ 1045 lg 1 p 5 alusel, tuleb kontrollida § 1045 lõikes 2 sätestatud õigusvastasust välistavate asjaolude esinemist¹⁰⁶.

---

¹⁰⁶ Varul jt, lk 631

2.2. Vastutust välistavad asjaolud

2.2.1. Kahju tekitamise õigus tulenevalt seadusest

Vastavalt võlaõigusseaduse § 1045 lõike 2 punktile 1 ei ole kahju tekitamine õigusvastane, kui kahju tekitamise õigus tuleneb seadusest.

Eesti Vabariigi infoühiskonna teenuse seadus ning Euroopa Liidu e-kaubanduse direktiiv (2000/31/EÜ) ja autoriõiguse direktiiv (2001/29/EÜ) pakuvad infoühiskonna teenuse osutajale kaitset kolmandate isikute õigusrikkumiste eest juhul, kui teenuse osutajad täidavad selleks ettenähtud tingimused. Töö autori hinnangul ei ole Google Translate'i sarnased teenuse osutajad ülaltoodud regulatsiooni alusel võimalike teose tõlkimisest tulenevate kahjunõuete vastu kaitstud, kuna pakuvad masintõlketeenust, mis direktiivides nimetatud teenuste – ainult teabe edastamise teenus, vahemällu salvestamise teenus ja andmete talletamise teenus – alla ei kvalifitseeru.

Ameerika Ühendriikides 1998. a. vastu võetud digitaalajastu autoriõiguse seadus (*Digital Millennium Copyright Act, DMCA*) sätestab teenuse osutaja (kelleks on § 512(k)(1)(b) mõistes ka masintõlketeenuse osutaja) vastutuse ulatuse autoriõiguste rikkumiste esinemisel. DMCA sätestab teenuse osutajale immuniteedi autoriõiguste rikkumise eest, kui teenuse osutaja vastab seaduses sätestatud tingimustele (nn *safe harbour*). Muu hulgas leidis kohus ka kohtuasjas *Field vs Google*, et Google kvalifitseerub DMCA vastutust välistava § 512(b) sätte alla. Siiski ei kvalifitseeru tõlketeenuse osutamine käesoleva töö autori hinnangul ka DMCA alla. Küll aga võimaldab ülaltoodud regulatsioon masintõlketeenuse osutajal end kaitsta võimalike hagide vastu seoses kasutajate poolt sisestatud autoriõigustega kaitstud teksti vahemällu salvestamisega ning talletamisega.

2.2.2. *Fair use* doktriin

Eesti õiguses on Interneti teenuse osutaja vastutust välistavad asjaolud sätestatud infoühiskonna teenuse seaduses, USA õiguses aga digitaalajastu autoriõiguse seaduses (Ameerika Ühendriikide seadustiku paragrahvis 512). Üldises õiguses kehtiv õiglase kasutamise (*fair use*) printsiip on

sätestatud Ameerika Ühendriikide seadustiku paragrahvis 107, mille kohaselt tuleb teose õiglase kasutamise hindamisel lähtuda neljast kriteeriumist.

Esimeseks kriteeriumiks on kasutamise eesmärk ja iseloom, sealjuures kasutamise äriiline eesmärk. Sidusmasintõlkeprogrammid (näiteks Google Translate ja Babel Fish) teenivad raha reklaami müügist. Google Chrome reklaamib Google Translate'i aktiivselt. Babel Fishi puhul on reklaam riputatud tõlkeakna kõrvale. Seega on teose kasutamisel selgelt äriiline eesmärk – meelitada ligi teose tõlkimisest huvitatud kasutajaid ning müüa kasutajatele mõeldud reklaami. Kohtulahendi *Campbell v. Acuff-Rose Music* valguses¹⁰⁷ tuleks siin siiski tähelepanu pöörata mitte niivõrd ärilisele eesmärgile kui teose „transformatiivsusele” – mida „transformatiivsem” on uus teos, seda vähem pööratakse teose õiglase kasutamise hindamisel tähelepanu muudele faktoritele, sealhulgas ärilisele eesmärgile. Mainitud kohtuasjas leidis kohus, et laulu paroodiat võib pidada õiglaseks kasutamiseks. Ka tõlkimine võib näida „transformatiivne”, sest sõnad „transformeeritakse” ühest keelest teise¹⁰⁸. Käesoleva töö autor masintõlke „transformatiivsuse” väitega siiski nõustuda ei saa ning viitab siinjuures kohtulahendis *Campbell vs Acuff-Rose Music* viidatud „transformatiivsuse” definitsioonile, mille kohaselt on „transformatiivne” teos, mis kannab uut väljendust, mõtet ja sõnumit. Kuigi masintõlge võib kanda uut väljendust (s.t. mõtet väljendatakse uues keeles), ei kanna tõlge uut sisu, vaid annab edasi lähteteksti mõtte ja sõnumi. Seega ei saa masintõlget töö autori hinnangul kuidagi pidada „transformatiivseks” teoseks, mistõttu tuleb masintõlkeprogrammi puhul pearõhk pöörata teose ärilisele kasutamisele.

Teiseks kriteeriumiks on autoriõigusega kaitstud teose loomus ehk autoriõigusega kaitstavus. Internetis kättesaadavaid ja tõlgitavaid tekste on kindlasti võimalik käsitleda autoriõigusega kaitstavate teostena. Muu hulgas on käesoleva töö autor varasemalt leidnud, et teosena saab käsitleda ka ühte lauset¹⁰⁹. Seega võib teostena käsitleda mitte ainult pikemaid kirjatükke (näiteks esseed) ja veebilehekülgi vaid ka e-maili teel edastatavaid kirju, MSN/Skype'i suhtlemist, Twitteri säutse ning Facebooki ja Google + „staatuseid”.

Kolmandaks kriteeriumiks on autoriõigusega kaitstud teose kasutamise proportsioon. Üksikute tekstiosade tõlkimine on *fair use* printsiibi alusel kindlasti lubatud. Kuid

---

¹⁰⁷ Case No. 92-1292 (1994)

¹⁰⁸ Ketzan 2007, lk 24

¹⁰⁹ Altroff, lk 24

sidusmasintõlketehnoloogia võimaldab tõlkida ka terve teksti – sealhulgas näiteks terve veebilehekülje.

Neljandaks kriteeriumiks on kasutamise mõju autoriõigusega kaitstud teose võimalikule müügiturule või väärtusele. Masintõlketehnoloogia võimete ilmne piiratus räägib siin selgelt masintõlketehnoloogia kasuks. Näiteks vandeadvokaat E. Ketzan on arvamusel, et masintõlketehnoloogia ei mõjuta internetis kättesaadavate teoste tõlkimise turgu, sest masintõlketehnoloogia ei suuda kunagi saavutada inimtõlkimise kvaliteediga võrreldavat taset¹¹⁰. Teose masintõlge võib teosele pigem positiivselt mõjuda, tekitades lähtekeelt mittekõnelevas lugejas teose vastu huvi, mis realiseerub hiljem teose ametliku tõlke tellimises.

Ülaltoodust võib järeldada, et masintõlkimist on teatud mõõndustega võimalik pidada õiglase kasutamise doktriini alusel lubatuks, kuid seda vaid juhul, kui masintõlkeprogrammi ei kasutata terve teose (näiteks terve veebilehe) tõlkimiseks, vaid mõistlikus proportsioonis teose osade tõlkimiseks. Terve veebilehe või teose tõlkimise puhul ei saa masintõlget pidada õiglaseks kasutamiseks *fair use* doktriini alusel¹¹¹.

2.2.3. Teose vaba kasutamine

Eesti autoriõiguse seaduse § 17 kohaselt on lubatud teose kasutamine autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta seaduse paragrahvides 18-25 otseselt ettenähtud juhtudel, tingimusel, et see ei ole vastuolus teose tavapärase kasutamisega ega kahjusta põhjendamatult autori seaduslikke huve (siin on tegemist Berni konventsioonist tuntud nn kolmeastmelise testiga). Autoriõiguse seaduse § 18 kohaselt on füüsilisel isikul lubatud õiguspäraselt avaldatud teost autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta reprodutseerida ja tõlkida isikliku kasutamise eesmärkidel tingimusel, et selline tegevus ei taotle ärilisi eesmärke.

Pealtnäha kataks ülaltoodud regulatsioon justkui suure osa masintõlketehnoloogia tavakasutusest – masintõlketeenust tarbivad ju enamasti füüsilisest isikust tavakasutajad isiklikul eesmärgil (võõrkeelsete veebilehekülgede lugemiseks, jms). Asjasse süüvides aga mõistame, et peame

---

¹¹⁰ Ketzan 2007, lk 25

¹¹¹ Ketzan 2007, lk 25

siinjuures esitama oluliselt kitsama küsimuse – kas reprodutseerijaks ja tõlkijaks on tõesti kasutaja (ehk füüsiline isik, kellele on lubatud teatud erandid üldisest ainuõiguste rikkumise keelust) või masintõlketeenuse osutaja? Käesoleva töö paragrahvist 2.1 järeldeb, et masintõlkimist saab pidada küll teose vabaks kasutamiseks autoriõiguse seaduse mõttes, kuid seda vaid juhul, kui masintõlketeenuse osutaja ei kutsu kasutajat aktiivselt üles teost tõlkima ning teose tõlget kasutatakse isiklikel eesmärkidel. Puhkudel, kus masintõlketeenuse osutaja kutsub kasutajat aktiivselt üles oma toodet kasutama ning on seega õiguse rikkumise eest kaasvastutav, ei saa masintõlkimist autori arvates käsitleda teose vaba kasutamisenä, sest masintõlketeenuste osutajad on enamjaolt juriidilised isikud, kelle tegevus taotleb ärilisi eesmärke. Tavakasutuses masintõlketeenust küll otseselt ei müüda, ent masintõlkimine on siiski kaudselt seotud ärilise tegevusega – reklaami müügiga tõlketeenusest huvitatud klientidele kuvataval pinnal.

Masintõlketeenuste osutajate vastutuse lükkamist algteksti autori õlule on pikemalt analüüsitud käesoleva töö punktis 2.2.5.

2.2.4. Vastutust välistav nõusolek teose masintõlkimiseks

Kas võib väita, et autor on teost võrku laadides andnud vastutust välistava nõusoleku teose masintõlkimiseks?

Autoriõiguse seaduse § 49 lõike 1 ja Ameerika Ühendriikide seadustiku § 204 (a) kohaselt peab autorileping olema sõlmitud kirjalikus vormis. Siiski on Eesti Vabariigi Riigikohus leidnud, et teose esituse kasutamine ilma kirjaliku nõusolekuta või teose esitajaga lepingut sõlmimata ei too vältimatult kaasa teose esituse kasutamise õigusvastasust, sest teose esitaja võib olla andnud esituse kasutajale deliktilist vastutust välistava (vormivaba) nõusoleku esituse kasutamiseks (nimelt ei sätesta seadus millises vormis peab olema kannatanu nõusolek tema õigustesse sekkumiseks kui kahju tekitamise õigusvastasust välistav asjaolu.). Tsiviilõiguse üldtunnustatud põhimõtte kohaselt välistab kahju põhjustamise õigusvastasuse isiku nõusolek tema õiguste rikkumiseks (õigustesse sekkumiseks) ja kahju tekitamiseks. Isiku nõusolek talle kahju tekitamiseks kui kahju põhjustamise õigusvastasust välistav asjaolu on sätestatud otsesõnu VÕS

§ 1045 lõike 2 p-s 2. Sellise nõusoleku näol ei ole tegemist mitte tehinguga, vaid deliktiõiguslikku tähtsust omava tahteavaldusega¹¹².

Ühendriikide õiguses on asjaomast nõusolekut (*implied license* ehk kaudne litsents) käsitletud kohtuasjas *Effects Associates Inc. v. Cohen*¹¹³, kusjuures originaalteose kasutamine kaudse litsentsi alusel on kaitsitud võimalike kahjunõuete eest¹¹⁴ ja litsentsi olemasolu tõendamiskoormus on litsentsisaajal¹¹⁵. Cornelli Ülikooli raamatukogu intellektuaalse omandi osakonna juhataja P. B. Hirtle'i sõnul võib nimelt eeldada, et autoriõiguste omanik on andnud teose üleslaadimisega teistele interneti kasutajatele kaudse litsentsi teosega teatavate toimingute tegemiseks (muu hulgas veebilehekülje reprodutseerimiseks teise arvutisse ning selle kuvamiseks arvuti ekraanil) – juhul kui teose autor ei sooviks võimaldada teistel kasutajatel oma teksti lugeda (mis veebikeskkonnas tähendab teise kasutaja arvutis ajutise koopia loomist), ei laeks ta teksti ka võrku¹¹⁶. Ka E. Ketzani hinnangul võib teose võrku laadimist käsitleda teose autori kaudse loa veebisaidi sisu teatavaks käitlemiseks: näiteks veebisaidi kopeerimiseks otsingumootorite vahemällu, samuti kasutajavalikute tegemiseks, s.t. teatud RSS-voogude (ehk veebilehe sisu) vaatamiseks, brauserivõimaluste kasutamiseks reklaamide eemaldamiseks, veebisaidi vaatamiseks tekstina või linkidena või erinevas suuruses ja stiilis¹¹⁷. Samuti eeldab ülaltoodud käsitlus, et veebisaidi omanikul on sellise tegevuse üle teatav kontroll – näiteks HTML-koodi kasutuse läbi, mida käsitleme pikemalt ka järgmises paragrahvis.

Ülaltoodud kohtulahendite valguses on teatud mööndustega seega võimalik väita, et autori poolt teose internetti laadimist saab pidada masintõlketeenuse osutaja ja masintõlketeenuse kasutaja vastutust välistavaks asjaoluks teose masintõlkimisel. Käesoleva töö autor sellise käsitlusega siiski päriselt ei nõustu. Iseenesest ei ole vale väita, et teost internetis avalikustades annab autor loa teosega teatud toimingute tegemiseks (teose reprodutseerimine kasutaja arvuti ekraanil, kuvavalikute muutmine jms), kuid nimetatud toimingud on töö autori hinnangul kooskõlas teose kasutamisega isiklikul otstarbel, s.t. vajalikud teose passiivseks vaatlemiseks. Nõusoleku piirid ilmutavad end töö autori hinnangul aga hetkest, mil teost hakatakse kasutama mitteisiklikul otstarbel. Siiski tunnistab käesoleva töö autor, et lõplikku kindlust antud küsimuses ei ole ning

---

¹¹² 3-2-1-124-06, punkt 11

¹¹³ Case No. 86-5997 (1990)

¹¹⁴ Case No. 02-1533 (2003)

¹¹⁵ Case No. 94-7847 (1995)

¹¹⁶ Hirtle

¹¹⁷ Ketzan 2007, lk 22

autoriõiguslike küsimuste üheseks lahendamiseks oleks tarvis autoriõiguslikke suhteid täiendavalt reguleerida. Täiendava regulatsiooni küsimusi on pikemalt lahatud käesoleva töö 4. peatükis.

2.2.5. Võimalused masintõlkimise keelamiseks veebis

Kohtuasjas *Field v. Google, Inc*¹¹⁸ väitis hageja, et Google on rikkunud tema ainuõigust teose kopeerimisele, kopeerides hageja teosed Google'i serveri vahemällu ning tehes lehekülje koopia kättesaadavaks Google'i otsingumootoris. Kohus võttis seisukoha, et hageja on Google'ile andnud deliktulist vastutust välistava nõusoleku autoriõigusega kaitstud teoste vahemällu kopeerimiseks, kuna kasutaja oli teadlik „no-archive” metamärgendi laialdasest kasutamisest ning otsustas seda oma veebilehe HTML-koodis mitte kasutada.

Asjaomase kohtuasja poolt toetatuna ning sellest ilmselt innustatuna on Google tänaseks töötanud välja ka „notranslate” metamärgendi ning lisanud vastava info Google Translate'i veebilehele, kutsudes kasutajaid, kes ei soovi oma veebilehe või internetti üleslaaditava materjali tõlkimist Google Translate'i vahendusel, lisama oma HTML-koodi järgmine rida:

```
<meta name="google" value="notranslate">119.
```

Google'i vaatenurgast on autoriõiguslik vastutus sellega otsekui välistatud – kui kasutaja ei soovi oma materjali tõlkimist, on tal alati võimalik seda keelata. Juriidiliselt käsitleb Google töö autori hinnangul olukorda, kus veebilehekülje HTML-koodi metamärgendit ei lisata, mitte lihtlitsentsina teose tõlkimiseks vaid vastutust välistava nõusolekuna teose tõlkimiseks. Töö autor tegi igaks juhuks ka katse, sisestades nimetatud metamärgendi oma ettevõtte veebileheküljele www.altroffconsult.eu. Tõepoolest, metamärgendita võimaldab Google Translate veebilehe tõlget kõikidesse Google'i poolt pakutavatesse keeltesse, metamärgendi sisestanuna aga programm hangub ning tõlget ei väljasta. Samal ajal on veebilehte aga endiselt võimalik tõlkida teiste masintõlkeprogrammidega (näiteks BabelFish).

---

¹¹⁸ Case No. CV-S-04-0413-RCJ-LRL (2006)

¹¹⁹ Google: Preventing translation of your web pages

Metamärgend on „spetsiaalne HTML märgend, mille sisuks on informatsioon antud veebilehe kohta, näiteks kes on selle autor, kui sageli seda värskendatakse, millest seal juttu on ja millised võtmesõnad esindavad veebilehe sisu”¹²⁰. „Paljud veebi otsingumootorid kasutavad seda informatsiooni veebilehtede indekseerimiseks. Erinevalt tavalistest HTML märgenditest ei avalda metamärgendid mingit mõju sellele, kuidas brauserid veebilehte kuvavad”¹²¹. Metamärgendi lisamine ei ole autoriõigusliku regulatsiooniga iseenesest vastuolus – ka Kai Härmand leiab oma magistritöös, et õigus reprodutseerimisele tähendab seda, et autoril on õigus lisada oma teosele tehniline vahend, mis takistab reprodutseerimist, või varustada oma teos vastava teabega.¹²² Asjaomane õigus on *expressis verbis* sätestatud AutÕS § 80³ lõikes 1, mis on ühtlustatud direktiiviga 2001/29/EÜ. Võrdluseks võiks siin tuua jalgratturi õiguse oma omandit tänavale parkides kaitsta see turvalukuga. Käesoleva töö autori hinnangul saab nimetatud lähenemist üle kanda ka tõlkimisele. Autoril peab olema võimalus veebilehele laetava teose kaitsmiseks – isegi kui teose tõlke kaitsmine ei ole seotud teose rahalise väärtusega, võib autoril olla soov kaitsta oma teost muul põhjusel – näiteks selleks, et vältida mitmetimõistetavusi, väärtõlget ja autori häbistamist.

Hetkel kehtival kasutaja ja Google’i vahelisel eraõiguslikul „kokkuleppel”, kui sellist ühepoolset enesekehtestamist võib selliselt nimetada, on käesoleva töö autori arvates mitmeid olulisi puudujääke.

Esiteks on autoriõiguse põhimõtete kohaselt metamärgendi lisamine autori võimalus kaitsta oma teost, mitte teise isiku poolt omavoliliselt peale pandud kohustus, mille täitmata jätmisel on õiguslikud tagajärjed. Eirates asjaolu, et tegemist on esimese astme kohtu lahendiga, keerleb Field vs Google kohtuasi töö autori hinnangul hageja teadlikkuse ümber nimetatud metamärgendist; teisisõnu – hageja silmnähtavalt pahatahtliku soovi ümber teenida Google’i arvelt lihtsat raha. Nimelt ilmneb kohtuasjast, et hageja B. Field oli mitme aasta jooksul kasutanud Google’i otsingumootoreid ning oli teadlik ka teose vahemällu lisamise tavapraktikast juhul, kui teose autor ei ole Google’it metamärgendi vahendusel oma eelistustest teavitanud. Teadlikkust tunnistas ka Field ise. Mis juhtub aga siis, kui autor nimetatud võimalusest teadlik ei

---

¹²⁰ E-teatmik

¹²¹ E-teatmik

¹²² Härmand, lk 28

ole? Töö autori hinnangul ei ole enamik tõlkijatestki nimetatud võimalusest midagi kuulnud, tavakasutajatest rääkimata.

Teiseks võimaldab nimetatud metamärgend autoril end kaitsta vaid Google Translate'i eest. Näiteks BabelFishi puhul tuleb sisestada hoopis teine kood. Ja nii iga uue masintõlketeenuse osutaja puhul. Teisisõnu peab autor end hoidma pidevalt kursis uute teenuseosutajatega ning end nende eest aktiivselt kaitsma.

Kolmandaks ei ole nimetatud lähenemine kooskõlas autoriõiguse üldpõhimõttega, mille kohaselt on teos autoriõigustega kaitstud selle loomise hetkest. Vastavalt AutÕS §-le 7 tekib autoriõigus teosele teose loomisega, teos loetakse looduks hetkel, mil see on väljendatud objektiivses vormis, ning autoriõiguse tekkimiseks ei nõuta muude formaalsuste täitmist. Vastavalt AutÕS §-le 8 tekib autoriõigus nii avalikustamata kui üldsusele suunatud – s.t. muu hulgas internetis kätte saadavaks tehtud – teostele. USA autoriõiguse seaduse kohaselt tekib autoriõigus hetkel, mil see on „*fixed in a tangible medium of expression*”¹²³ – ehk väljendatud objektiivses vormis. Ka USA seadus ei nõua muude formaalsuste täitmist.

Neljandaks ei võimalda ka metamärgendi kasutamine autoril end võimalike õiguste rikkumise eest kaitsta. Nimelt keelab metamärgendi lisamine HTML-koodi küll teose automaatse tõlkimise konkreetse masintõlkeprogrammi poolt, ent ei takista kasutajal kopeeri-kleebi funktsiooniga saavutamast sama tulemust, milleni jõutaks ka lehekülgede puhul, mis metamärgendit ei kasuta – kas samas või mõnes muus masintõlkeprogrammis.

Käesoleva töö autor teadvustab autoriõiguse eraõiguslikku loomust, mis on *expressis verbis* sätestatud ka TRIPS Lepingu Lisas 1C, milles liikmed tõdevad, et intellektuaalomandi õigused on eraõigused¹²⁴, ning mille kandev mõte käesoleva töö kontekstis seisneb ehk selles, et riigid soovivad autoriõiguslikke küsimusi reguleerida ainult nii palju, kui hädavajalik, ja nii vähe, kui võimalik. Selles valguses tunnustab autor ka Google'i panust eraõiguslike suhete reguleerimisel ning metamärgendite kasutusele võtmisel. Samas tunnustab autor, et riigi sekkumiseta reguleerivad eraõiguslikke suhteid turul tugevamal positsioonil olevad osapooled, kelleks antud

---

¹²³ 17. USC, § 102

¹²⁴ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, Lisa 1C, preambul

juhul on suurettevõtte Google, kelle tegevus ei ole kooskõlas autoriõigusliku regulatsiooni üldpõhimõtetega. Olukorda on põhjalikumalt analüüsitud käesoleva töö 4. peatükis.

3. TÄNAPÄEVA TÖLKETEHNOLOOGIA AUTORIÕIGUSE PRISMAS

3.1. Uued tehnoloogiad: läätstõlge ja häältõlge

3.1.1. Läättõlge

Eelmises peatükis kirjeldatud autori enesekaitsemehhanismi varjuküljed paistavad eriti selgelt silma uute tehnoloogiate turule toomise kontekstis. Nimelt on USA ettevõtte Quest Visual tulnud välja uude nn. täiendatud reaalsuse (ingl. k. *augmented reality*) tootega WordLens, mis võimaldab reaalelulise teksti tuvastamist nutitelefoniga kaamera abil, teksti tõlkimist masintõlkeprogrammi vahendusel, ning tõlgitud teksti kuvamist ekraanil reaalsajas. Tõlgitavate keelte arv on hetkel piiratud. Arendaja veebilehekülje väitel arendatakse toodet esialgu küll vaid euroopa keelte suunal, kuid lõplikuks eesmärgiks on globaalne keelehaare¹²⁵. Märkimist väärib ehk asjaolu, et hetkel ei võimalda toode tõlkida raamatuid, kuigi võib olla abiks lühemate lõikude tõlkimisel¹²⁶. Mitmete lisafunktsioonidega tootena võimaldab sarnast teenust teksti pildistamise abil ka Google Goggles¹²⁷. Android operatsioonisüsteemiga nutitelefoni või iPhone'iga teksti pildistades tuvastab programm automaatselt teksti keele, sisestab selle Google Translate'i ning tõlgib soovitud keelde. Võib ainult oletada, et sama tehnoloogiat plaanitakse tulevikus ka täiendatud reaalsuse võimalusi ära kasutavatele Google'i nutiprillidele.

Nii WordLensi kui Google Gogglesi eripäraks on reaalsuse salvestamine – esimesel juhul video, teisel pildi näol ning salvestise tehnoloogiline muutmine. Asjaomase tehnoloogia näol on autori hinnangul tegemist reprodutseerimise alaliigi – reprograafilise reprodutseerimisega – ja reprodutseeritud teksti muutmisega. „Reprograafiline reprodutseerimine on teose fotokopeerimine (kserokopeerimine) või analoogilisel meetodil paberile või muule materjalile reprodutseerimine”¹²⁸.

Mõlema tehnoloogia puhul on võtmeküsimuseks teose mõiste, mis omakorda seondub toote piiratud kasutusvõimalustega. Nimelt ei võimalda kumbki toode hetkel mahukamate teoste – näiteks raamatute või ajakirjade – salvestamist ja tõlkimist. Samas on tõlkimine võimaldatud

---

¹²⁵ QuestVisual

¹²⁶ QuestVisual

¹²⁷ Google: Google Goggles in action

¹²⁸ Pisuke, lk 40

lühemate paragrahvide või üksikute lausete tasemel. Seega võib tooteid kasutada tänavasiltide, reklaamide, liiklusmärkide, restoranimenüüde, uudispealkirjade jms tõlkimiseks. Töö autor on varasemalt leidnud, et ka üks lause võib olla autoriõigusega kaitstud teos; seega võimaldavad asjaomased tooted teoreetiliselt autori õiguste rikkumist – näiteks sloganite ja reklaamlause tõlkimine ning tõlke kasutamine teistes riikides. Samas kasutatakse tooteid käesoleva töö autori hinnangul hetkel peamiselt turismindusega seotud – st. isiklikul – otstarbel ning võimalik väärkasutus ei kujuta teoste autoritele kuigi suurt varalist kahju.

Arvestades aga ühelt poolt nii masintõlke- kui täiendatud reaalsuse tehnoloogia järjekindlat arengut ja oodatavat mahukamate teoste tõlkimise võimalust ning teiselt poolt autori õigust oma teose tõlkele – näiteks soovitatav kaitse olukordades, kus reklaamlause, tänavasildi, menüü vms masintõlkimine teistesse keeltesse võimaldab tõlke madala kvaliteedi tõttu mitmetimõistetavusi, võib seadme kasutajaid eksitada ja/või autorit potentsiaalselt naeru- või häbivääristada – vajab antud valdkonna regulatsioon sügavama analüüsi. Erinevalt veebilehe autoritest, kellel on võimalik end kaitsta metamärgendi abil, puudub avalikes kohtades kuvatud kirjandusteoste autoritel hetkel võimalus oma teost loata tõlkimise eest kaitsta. Ettepanekuid võimalikeks lahendusteks on tehtud käesoleva magistritöö 4. peatükis.

Sarnaselt sidusmasintõlkeprogrammidele tekib ka lääts- ja häältõlget võimaldavate seadmete puhul küsimus, kas teenuse osutajat saab võimaliku rikkumise korral vastutusele võtta. Antud küsimus on töö autori hinnangul üheselt lahendatav *Sony v. Universal Studios* kaasuse valguses, ning võrreldav video- ja audiosalvestamist võimaldavate seadmete müügiga. Iseenesest ei ole sellise seadme müük seadusega keelatud, kuigi võimaldab potentsiaalselt ainuõiguste rikkumist, välja arvatud juhul kui turustaja aktiivselt propageerib ainuõiguste rikkumist. Seda aga ei saa hetkel täheldada ei WordLensi ega Google Gogglesi puhul.

3.1.2. Häältõlge

Kõne abil teksti sisestamise (ingl k. *speech-to-text*) funktsiooniga Google'i Voice Actions mobiilne versioon võimaldab Android seadmetega häälkäskluste abil kirjutada e-maile, SMS-e,

märkmeid ning isegi sirvida veebilehti¹²⁹. Nimetatud toote võimaluste hulka ei kuulu veel tõlkimine Google Translate'i vahendusel, kuid töö autori hinnangul on asjaomase funktsiooni lisamine vaid aja küsimus. Küll aga on Androidi Conversation Mode'i alfa-versiooni abil juba praegu võimalik kõne-tekstiks ning tekst-kõneks (ingl. k *text-to-speech*) tehnoloogiat kombineerides kõneleda teise Androidi omanikuga Google Translate'i vahendusel¹³⁰. Helistaja kõneleb nutitelefoniga mikrofoniga, programm konverteerib kõne tekstiks, tõlgib selle Google Translate'i vahendusel, ning konverteerib seejärel tõlketeksti uuesti kõneks ning esitab sõnumi vastuvõtja keeles. Peatselt võimaldab tänapäeva tehnoloogia mitte üksnes tõlkida kõneleja jutu teise keelde, vaid ka esitada tõlget kõneleja häälega¹³¹.

Küsimuse sellest, kas kõnet võib pidada autoriõigusega kaitstavaks teoseks, on üheselt lahendanud AutÕS § 4 lg 3 p 4, mille kohaselt tekib autoriõigus suuliselt väljendatud teostele, mille hulgas on ka kõned, loengud, ettekanded, jutlused jt teosed. Käesoleva töö autor on varasemalt leidnud, et autoriõigusega kaitstava teosena saab käsitleda ka üht lauset, seega võib ka üksikut verbaalselt väljendatud lauset pidada autoriõiguslikult kaitstud suuliseks teoseks, mille reprodutseerimiseks ning millest tuletatud teose loomiseks on tarvilik teose autori luba.

Töö autori hinnangul on kõne-tekstiks protsess ning sellega seonduvad ainuõigused üks-üheselt võrreldavad tekst-kõneks protsessiga. 2009. aastal tuli Amazon turule e-raamatute lugemist võimaldava seadmega Kindle ning peatselt ka selle edasiarendatud variandiga Kindle 2. Ainsaks märkimisväärseks muudatuseks Kindle 2 puhul oli tekst-kõneks funktsiooni pakkumine, mis võimaldas kirjateksti valjusti ette lugemist vastavalt valikule mehe või naise sünteeshääle abil. Pärast mitmete kirjastajate ja Autorite Gildi sekkumist ning kriitilise artikli ilmumist The New York Timesis¹³² oli Amazon sunnitud rikkumist tunnistama ning kirjastajad säilitasid kontrolli asjaomase funktsiooni lubamise üle.

Autorite Gildi presidendi R. Blount Jr-i hinnangul muutis Kindle 2 e-raamatu sisuliselt audioraamatuks, mis ei sisaldu reeglina e-raamatu pakendis ning mis on rahaliselt väärtuslikum kui e-raamat. Autorite Gildi hinnangul on tegemist tuletatud teosega. Autorite Gildi seisukohti ründas omakorda Ameerika Vaegnägijate Ühing, kelle hinnangul nõudnuks Autorite Gild justkui, et

---

¹²⁹ Võsa

¹³⁰ Saba

¹³¹ Simonite 2012

¹³² Blount

inimese või masina abi kasutamine sellise teksti ette lugemiseks, millest ei ole Braille' keelset või audioversiooni, on ebaseaduslik. Autorite Gild väljendas seepeale küll toetust tasuta audiovõimaluste pakkumisele vaegnägijatele, kuid ei pidanud siiski õigeks, et Amazon võimaldab asjaomast teenust kõikidele inimestele, selleks autoriõiguse omajatelt luba taotlemata – esimesel juhul on tegemist eraviisilise mittetulundusliku tegevusega, teisel juhul aga miljardi dollari äriga, millest autoritel on õigus oma osa saada.¹³³

Hetkel eelistab Autorite Gild autoriõigusliku kohtuvaidluse asemel siiski tugineda lepinguõigusele ning soovib autoritel ja kirjastajatel sätestada e-raamatute litsentsilepingus valjusti ette lugemise (ingl. k. *read-out-loud*) keeld eraldi litsentsi ostmiseni. Mõnede autorite arvates tuleneb see autorite hirmust, et Kindle'i valjusti ette lugemise funktsioon võimaldab ülalmainitud *Sony v. Universal Studios* kaasuse kohaselt ka mitteõigusvastast kasutamist, mistõttu on Amazoni vastutus välistatud ning autorid ja kirjastajad peaksid esitama ainuõiguste rikkumise eest nõude tootja asemel kasutajate vastu.¹³⁴

Google'i eksperimentaalne Android-platvormi programmi Conversation Mode'i alfa-versioon kasutab nii kõne-tekstiks kui tekst-kõneks tehnoloogiat, lisades võrrandisse ka Google Translate'i¹³⁵. Juhul kui algne kõne või tekst on autoriõigusega kaitstav teos – näiteks konverentskõne abil peetud (äri)loeng või ettekanne – võimaldab nimetatud toode iseenesest autori õiguste rikkumist, s.t. teose tõlkimist. Kui kasutajafunktsioon võimaldab genereeritud teksti salvestamist, peitub potentsiaalne oht ka suulistest teostest tuletatud teoste ehk kirjalike teoste loomises.

Nimetatud funktsiooni puhul väärrib erilist märkimist asjaolu, et autoril on äärmiselt keeruline oma teost kaitsta. Kui ülalkirjeldatud läätstõlketehnoloogia puhul on autoritel tõenäoliselt võimalik oma teost kaitsta kaitsemärgendi abil, puudub kõne puhul sarnaselt rakendatav tehnoloogiline lahendus. Seega vajab ka antud küsimus täiendavat analüüsi. Võimalikud ettepanekud on toodud käesoleva töö 4. peatükis, kus on lahatud ka lääts- ja häältõlketeenuse osutaja võimalikku vastutust.

---

¹³³ Blount

¹³⁴ Sanchez

¹³⁵ Google: Conversation Mode in Google Translate for Android

3.2. Masina abil tõlkimine

3.2.1. Tõlkemälude loomine masintõlkimisvõimaluste abil

„Tõlkemälu näol on tegemist arvutipõhise tõlkevahendi abil loodud ja tõlkimisprotsessi lihtsustamiseks, tõlketootlikkuse suurendamiseks ning terminite ja väljendite ühtlustamiseks mõeldud elektroonilise andmebaasiga. Tõlkemälu loomiseks kasutatava tõlkeabiprogrammi (näiteks SDL Trados, Wordfast, Deja Vu, MetaTaxis, vms) abil on tõlkijal võimalik arvutisüsteemis talletada algteksti ja selle tõlke paarid, ning tõlgitud tekste teiste teoste tõlkimisel taaskasutada.”¹³⁶ „Arvestades asjaolu, et mainitud tõlkemälud on mahukad failid, mis on autori aastatepikkuse töö ja vaeva tulemus, ning seda kui palju tõlkemälu tõlkijat tema töös reaalset abistab, kujutavad aja jooksul süsteemidesse talletunud lausete ja nende tõlgete kogud olulist väärtust”.¹³⁷

Tõlkemälu puhul ei ole tegemist masintõlkeprogrammiga traditsioonilises mõttes – tõlkemälude peamiseks funktsiooniks ei ole teksti tõlkimine, vaid tõlkija poolt varem tõlgitud tekstide talletamine ning nende taaskasutamise võimaldamine. Tõlkemälu põhineb algteksti segmenteerimisel. Algteksti segmendid talletatakse koos nende tõlgitud vastetega eraldi failina. Kui edasistes tõlgetes esineb lause, mis langeb täielikult kokku (täpne vaste) või sarnaneb piisavalt (nn. hägus vaste) varem tõlgitud lausega, kuvab programm tõlkelause ekraanile ja tõlkija saab seda kas samal kujul kasutada või vastavalt vajadusele korrigeerida.¹³⁸

Käesoleva töö autor on varem leidnud, et tõlkemälu vastab andmebaasi definitsioonile, mille kohaselt käsitletakse andmebaasina süstemaatiliselt või metoodiliselt korrastatud iseseisvate teoste kogu, mille koostisosad on individuaalselt kättesaadavad. Tõlkemälu autoriõigusliku kaitse määratlemisel tuleb eristada tõlkemälu *vormi* ja *sisu*. Autori hinnangul on tõlkemälu vormiliselt käsitletav andmebaasina, mille autoriõigused kuuluvad sisu valiku originaalsuse tõttu selle loojale. Lisaks võib tõlkemälu olla andmebaasina kumulatiivselt kaitstud ka *sui generis* õigustega, kuigi käesoleva töö autori hinnangul puudub tõlkemälu puhul selleks praktiline vajadus. Siiski ei puuduta andmebaaside regulatsioon tõlkemälu sisu ennast – seega tuleb iga

---

¹³⁶ Altroff, lk 7

¹³⁷ Altroff, lk 8

¹³⁸ Altroff, lk 7

andmebaasi looja õiguse teostamisel arvesse võtta ka tõlkemälu sisu autoriõiguseid ning määratleda millises osas vastav õiguse teostamine võib riivata tõlkemälu sisu autorite õiguseid.¹³⁹

Kuivõrd seadus ei täpsusta kui pikk peab kirjandusteos autoriõiguslikule kaitsele kvalifitseerumiseks olema, on autor juba varasemalt leidnud, et ka ühte lauset võib teose kaitstuse presumptsiooni kohaselt käsitleda autoriõigusega kaitstud teosena. Seda eelkõige tänu sellele, et lause moodustab autoriõigusega kaitstud teose vormi olulise osa. Seega on algteose segmenteerimise näol tegemist teose reprodutseerimisega, milleks on tarvis autori luba. Ülaltoodust tulenevalt järeldeb autor, et tõlkemälu sisu autoriõigused jagunevad algteksti autori ja tõlkija vahel – algteksti autorile kuuluvad need segmendid, mis moodustavad algteksti, tõlkijale aga need segmendid, mille ta ise on tõlkinud.¹⁴⁰

Käesoleva magistritöö kontekstis on oluline mõnede tõlkeabiprogrammide poolt pakutav lisafunktsioon – tõlkemälus mitteleiduvate tekstide masintõlkimine. Nimelt võimaldab Trados Workbench algteksti analüüsi teostamise põhjal eksportida need segmendid, mida tõlkemälus ei leidu, eraldi faili ning teostada asjaomase faili masintõlkimine. Seejärel imporditakse masintõlgitud faili segmendid tagasi tõlkemällu ning tõlkija võib neid segmente soovi korral oma tõlkes kasutusele võtta. Seejuures informeerib programm tõlkijat, et üks või teine segment on masintõlgitud, et tõlkija saaks antud segmendile pöörata tõlke järeltoimetamisel eritähelepanu. Järeltoimetatud segmendid sisestatakse tõlkemällu ning edaspidi ei käsitle tõlkeabiprogramm neid enam kui masintõlgitud, vaid kui tõlkija poolt tõlgitud segmente¹⁴¹.

Alates SDL Trados Studio 2009 Service Pack 2 turule toomisest võimaldab Trados Workbench internetiühenduse kaudu juurdepääsu kolmele masintõlkeprogrammile – SDL Enterprise Translation Server, Language Weaver ja Google Translate. Võimaldatavad keeltepaarid sõltuvad kasutatavast programmist¹⁴².

Kindlasti hõlbustab pakutav lahendus tõlkijate tööd, kuid tõlkemälude müüja jaoks tõusetub siit oluline küsimus – kuivõrd vastavalt andmebaaside direktiivile ei ole lubatud andmebaasi lülitada teiste autorite autoriõigusega kaitstud teoseid ega andmebaasist teha neid teoseid sisaldavaid

---

¹³⁹ Altroff, lk 39

¹⁴⁰ Altroff, lk 39-40

¹⁴¹ Berry

¹⁴² SDL Trados: Automated Translation

väljavõtteid ilma õiguste valdaja loata, peab tõlkemälu müüja olema veendunud, et segmentide tõlkemällu lisamiseks on olemas tõlke autori luba. Veelgi keerulisemaks võib olukorra muuta asjaolu, et Google Translate'i poolt loodud tõlge ei ole tihtipeale piisavalt kvaliteetne, et seda originaalkujul tõlkemällu lisada – s.t. tõlge vajab sageli järeltoimetust. Kas tõlkijal on siis õigus tõlget toimetada?

SDL Trados kasutajatingimustes, millega iga toote kasutaja toodet ostes nõustub, on sätestatud, et Trados vaid vahendab kolmandate osapoolte materjali ja teenuseid, kasutaja on ise vastutav selle eest, et sisestatud materjalid ei rikuks algteose autorite õigusi, ning SDL Trados ei vastuta mistahes osapoolte autoriõiguste rikkumise eest seoses toote kasutamisega¹⁴³. SDL Trados kaudu Google'i teenuseid kasutades nõustuvad kõik kasutajad omakorda automaatselt Google'i teenuste tingimustega¹⁴⁴. Vastavalt nimetatud tingimuste punktile 10.1 annab Google kasutajale isikliku, ülemaailmse, tasuta, loovutamatu ja mitteainuõigusliku litsentsi Google'i poolt osutatavate teenuste osana Google'i poolt võimaldatava tarkvara kasutamiseks. Tingimuste punkti 11.1 kohaselt jääb kasutaja poolt postitatava sisu autoriõigus kasutajale, kuid sisu postitamisega annab autor Google'ile litsentsi postitatud teose taasesitamiseks, kohandamiseks, muutmiseks, tõlkimiseks, avaldamiseks, avalikuks ettekandmiseks, avalikuks väljapanekuks ja jaotamiseks. Vastavalt tingimuste punktile 9.1. kuuluvad Google'ile kõik seaduslikud õigused teenustele, sealhulgas teenustes sisalduvatele mis tahes intellektuaalse omandi õigustele, olenemata sellest, kas vastavad õigused on registreeritud või mitte ja kus riigis need õigused võivad eksisteerida.

Nimetatud tingimused ei täpsusta Google Translate'i poolt tõlgitavate teoste autoriõigust. Seega tuleb tingimusi tõlgendada tõlketeose kasutamise kontekstis. Kuivõrd kasutaja annab Google'ile litsentsi postitatud teose tõlkimiseks ning tõlkimise teostab Google, kuuluvad käesoleva autori hinnangul väljastatava tõlke autoriõigused Google'ile. Google'i teenustega seotud autoriõiguste säilitamine ettevõtte poolt on sätestatud ka tingimuste punktis 9.1. Iseenesest on tõlke autoriõiguste säilitamine kooskõlas kehtiva autoriõigusliku regulatsiooniga – tõlge on tuletatud teos, millele tekib autoriõigus AutÕS § 4 lg 3 p 21 kohaselt. Siiski on vastavalt AutÕS § 28 lg 2 kohaselt teose autoriks vaid füüsiline isik, mistõttu saab Google'it käsitleda vaid õiguste omajana. Käesoleva töö paragrahvis 1.3 on masintõlkeprogrammi käsitletud kui abivahendit tõlke loomisel, ning tõlke loojaks seejuures ei ole mitte masin, vaid tõlkimist võimaldava masina

---

¹⁴³ SDL Trados: Terms and Conditions

¹⁴⁴ Vt. Google'i teenuste tingimused punkt 2

programmeerija – s.t. Google'i töötaja, kes on oma õigused andnud üle ettevõttele, mis omakorda võimaldab masina kasutamist litsentsi alusel. Antud käsitlusele on autori hinnangul siiski igati argumenteeritult vastu vaieldud tõlketeoreetik A. Tavast, kes leiab¹⁴⁵, et masintõlkesüsteemi tegija ei saa olla sihtteksti autor, kuna ta pole ei sihtteksti ega lähteteksti isegi näinud ning et kui programmeerija oleks autor, siis peaksid ka kõik vanemad olema kõigi oma laste teoste autorid.

Tingimuste punkti 5.5 kohaselt kohustub kasutaja mitte taasesitama, dubleerima, kopeerima, müüma, vahendama ega edasi müüma Google'i teenuseid ilma Google'i erikokkuleppe alusel antud loata. Seega tohib Google Translate'i tõlget kasutada vaid Google'i loal; kui tõlkemälude müüja soovib lisada Google'i tõlke oma tõlkemällu, vajab see Google'i eriluba.

Sõltuvalt keeltepaaridest vajab Google'i tõlge sageli toimetamist. Autoriõigusliku regulatsiooni kohaselt on tõlge teos, millele tekivad autoriõigused. Muu hulgas on autoril õigus oma teose puutumatusle – s.t. õigus teha teoses mis tahes muudatusi¹⁴⁶. Tõlketeose toimetamist saab kahtlemata käsitleda teose muutmisenä. Seetõttu vajab ka Google Translate'i poolt tõlgitud tekstisegmentide toimetamine enne tõlkemällu lisamist Google'i eelnevat luba.

Käesoleva töö autori hinnangul on Google'i tõlget teoreetiliselt võimalik kasutada ka Google'i ainuõigusi rikkumata. Eelkõige kehtiks see juhtudel, kus pakutav tõlge on silmnähtavalt ebakorrekne ning korrektse tõlke saamiseks vajab terminoloogia ja lausestus ulatuslikku toimetamist, seejuures algtõlke kustutamist ja uue loomist. Sellisel juhul võib teoreetiliselt Google'i tõlget käsitleda tõlkimistöö „vaimse mustandina” ning korrektset tõlget tõlkija originaalse intellektuaalse loomingu tulemusena (Eesti õiguses sätestatud AutÕS § 4 lg 2). Siiski on ka ebakorrektset ja ebakvaliteetset tõlget, sealhulgas valetõlget, töö autori hinnangul võimalik käsitleda tõlkena – s.t. tuletatud teosena, mis on rangelt võttes Google'i autoriõigusega kaitstud teos ning mille muutmine vajab Google'i luba. Pealegi ei näe töö autor sellisel lähenemisel praktilist rakendust, kuivõrd professionaalsel tõlkijal on autori kogemuse põhjal kergem tekst ise tõlkida, kui toimetada teise tõlkija ebakvaliteetset tõlget.

Ülaltoodust järeldab töö autor, et Google Translate'i poolt tõlgitud segmentide võimalik toimetamine ja kasutamine tõlkemälude loomisel on lubatud vaid isiklikul otstarbel, tõlkemälu

---

¹⁴⁵ Tavast, e-kiri autorile

¹⁴⁶ AutÕS § 12 lg 1 p 3

müümisel tuleb aga arvesse võtta tõlkemälu sisu autorite õigusi ning Google Translate'i tõlketeoste toimetamine ning tõlkesegmentide lisamine tõlkemällu on rangelt võttes lubatud vaid Google'i vastaval eriloal. Antud käsitlus on töö autori hinnangul kohaldatav ka Google'i tõlketeoste mis tahes muul ärilisel eesmärgil kasutamisele.

Eeldusel, et tõlkemälu looja on sõlminud Google'iga autorilepingu, mille kohaselt võimaldab ettevõtte loodud tõlkesegmentide kasutamist tõlkemäludes nende turustamise eesmärgil, ei tohiks võimalikud tõlketeoste algteoste autorite nõuded Google'i vastu töö autori hinnangul tõlkemälu loojat kuidagi mõjutada, sest tõlkemälus kasutatakse vaid Google'i tõlkesegmente. Tõlketeoste loomiseks kasutatud autoriõiguste võimaliku rikkumise eest vastutab sellisel juhul Google.

3.2.2. Tõlkemälude loomine tekstide joondamise abil

3.2.2.1. Tekstide joondamine programmis WinAlign

Käesoleva magistritöö teemade ringiga seondub ka SDL Trados WinAlign programmi kasutamine uute tõlkemälude ja terminibaaside loomiseks varasemate tõlgete ja/või olemasolevate tõlkemälude põhjal. WinAlign ei ole masintõlkeprogramm selle traditsioonilises tähenduses – WinAligni peamiseks funktsiooniks ei ole teksti tõlkimine, vaid varem tõlgitud tekstide ning nende algtekstide joondamise ehk võrdluse põhjal uue tõlkemälu loomine.

Toome näitena Tõlkija A, kes on eesti-inglise tõlkija ning on loonud tõlkemälu standardsete majandusaasta aruannete tõlkimiseks eesti-inglise suunal ning müüb selle kasutusõiguse Tõlkijale B, kes on spetsialiseerunud eesti-vene tõlgetele ning loonud omakorda tõlkemälu standardsete majandusaasta aruannete tõlkimiseks eesti-vene suunal. Tõlkija B loob Tõlkija A tõlkemälu abil eesti keelsest algtekstist, mille tõlge on Tõlkijal B olemas ka vene keelsena, inglise keelse tõlke. Seejärel sisestab Tõlkija B inglise keelse tõlke ning olemasoleva vene keelse tõlke WinAlign programmi, joondab asjaomased segmendid ning ekspordib tulemuse vene-inglise tõlkemällu. Seeläbi genereerib Tõlkija B toimiva vene-inglise tõlkemälu, mida ta võib omakorda turustada. Arvestades, et tõlkemälude kasutajaks on peamiselt tõlkijad ning et tõlkemälusid kasutatakse põhiliselt korduvate tekstide – s.t. standardse ülesehitusega tekstide – tõlkimiseks, on ülaltoodud stsenaariumi realiseerumine töö autori hinnangul küllaltki tõenäoline.

Vastavalt AutÕS §-le 25¹ on andmebaasi õiguspärasel kasutajal õigus ilma autori nõusolekuta ja täiendavat autoritasu maksmata teostada kõiki tegusid, mis on vajalikud juurdepääsuks andmebaasi sisule ja selle sisu tavapäraseks kasutamiseks, kusjuures lepingu tingimus, mis piirab nimetatud õiguse teostamist on tühine. Seega on Tõlkijal B õigus luua Tõlkijalt A ostetud andmebaasist ülalmainitud inglise keelne tõlge. Küsimus on nüüd selles, kas antud tõlget võib kasutada uue andmebaasi – vene-inglise tõlkemälu – loomiseks. Teatavasti ei tohi andmebaasi lisada teiste autorite teoseid ilma vastava autori nõusolekuta, tõlkemälu sisaldab aga Tõlkija A teoseid, nagu töö autor on varasemalt leidnud¹⁴⁷.

Asjaomased küsimused peaksid töö autori hinnangul olema reguleeritud Tõlkija A ja Tõlkija B vahel sõlmitud andmebaasi kasutamise autorilepingus, mis peaks sätestama ka andmebaasi abil loodud teoste kasutamisega seonduvad õigused. Kõnealuse tehingu näol on töö autori hinnangul reeglina tegemist lihtlitsentsilepinguga VÕS § 370 lg 1 tähenduses, sest Tõlkija A on ilmselt huvitatud oma toote müümisest ka teistele kasutajatele. Vastavat VÕS §-le 370 lg 3 määratakse kasutusõigus juhtudel, kus kasutusõigus ei ole lepingus täpselt määratletud, vastavalt lepingu eesmärgile. Seega peame küsima, mis on asjaomase lepingu eesmärk.

Töö autori hinnangul on lepingu eesmärgiks võimaldada Tõlkijal B kasutada andmebaasi vahendusel loodavaid teoseid. Ilmselt ei vaidle ükski tõlkija vastu käsitlusele, mille kohaselt loovad tõlkijaid tõlkeid peamiselt ärilisel eesmärgil, mitte isiklikuks otstarbeks. Seega võib väita, et Tõlkija A on andnud Tõlkijale B õiguse soovi korral andmebaasi vahendusel loodud teoseid mis tahes ärilisel otstarbel müüa. Järelikult on Tõlkijal B õigus ka kasutada tõlketeost turustamiseks mõeldud uue tõlkemälu osana. Võimalike kahetimõistetavuste lahendamiseks tuleks antud küsimus siiski lepinguliselt reguleerida.

3.2.2.2. Tekstide joondamine Google Translator Toolkiti ja WinAligni abil

Uudse teenusena võimaldab ka Google Translator Toolkit¹⁴⁸ mis tahes tekstide ning nende tõlgete kõrvutamist, segmentide joondamist Trados WinAlignis ning tõlkemälu loomist olemasolevate

---

¹⁴⁷ Vt Altroff, lk 24

¹⁴⁸ Grunwald

tõlgete põhjal. Katsetaja D. Grunwaldi sõnul on programmi töös hetkel selgeid puudusi – masintõlke kvaliteet on madal, samuti jookseb programm sageli kokku ning tööd tuleb alustada otsast peale. Autorile teadaolevalt ei ole Trados Studio 2009 tehnilistel põhjustel tõlkijate hulgas kuigi populaarne ning enamasti kasutatakse Tradose varasemaid versioone, mis ei ole Google Translate’iga integreeritud. Seega pakub Google Translator Toolkit täiustudes tõlkijale hea võimaluse luua tõlkemälusid mis tahes Trados Studio 2009-eelse Tradose WinAlign programmiga.

Antud küsimus on töö autori hinnangul taas lahendatav ülaltoodud käsitluse alusel, mille kohaselt võib tõlkesegmente andmebaasi lisada vaid teose autori loal. Asjaomasel juhul on tõlkesegmentide autoriks Google. Seega vajab tõlkesegmentide toimetamine, andmebaasi lisamine ja turustamine kehtiva õiguse kohaselt Google’i eelnevat luba.

4. ETTEPANEKUID MASINTÕLKIMISEGA SEONDUVATE ERAÕIGUSLIKE SUHETE REGULEERIMISEKS

4.1. Metamärgendi kasutamine

Eelmistes peatükkides toodud analüüsist tõusetub mitmeid täiendavat analüüsi ja reguleerimist vajavaid küsimusi. Nimetatud küsimusi on pikemalt käsitletud käesolevas peatükis, milles autor teeb ka omapoolseid ettepanekuid kaheldavuste lahendamiseks ning õigusselguse saavutamiseks. Esiteks puudub õiguslik kindlus kas teose internetti laadimist ning *notranslate* metamärgendi mittekasutamist võib käsitleda masintõlketeenuse osutaja vastutust välistava asjaoluna teose masintõlkimisel. Oluliseks küsimuseks on siin *notranslate* metamärgendi kasutamine vastuolus autoriõigusliku regulatsiooniga. Teiseks võimalikku reguleerimist vajavaks küsimuseks on autori õiguste kaitsmine uudsete tehnoloogiate poolt pakutavate võimaluste valguses. Siin vajab analüüsimist vöötkood-kaitsemärgendi võimaliku sisseviimise vajadus. Kolmandaks oluliseks küsimuseks on aga masintõlketeenuse osutaja võimaliku kaasvastutuse välistamine autoriõiguste rikkumise eest. Esimesena leiab käesolevas peatükis käsitlust *notranslate* metamärgendi kasutamine.

Google'i väidet, mille kohaselt välditakse *notranslate* metamärgendi kasutamisega vastutust autoriõiguste rikkumise eest, võib kõverpeeglis võrrelda väitega, et kui omanik jalgratta tänavale posti najale toetab, on kõigil möödujail õigus sellega linna vahel tiire teha, välja arvatud juhul, kui omanik on ratta märgistanud sildiga „Ära sõida”, ning lisaks kirjutanud alla kõigi nende nimed, kelle suhtes antud käsk kohaldub. Kehtiva autoriõigusliku paradigma kohaselt (väljendatud selgesõnaliselt AutÕS § 7) tekib autoriõigus teosele teose loomisega, teos loetakse looduks hetkel, mil see on väljendatud objektiivses vormis, ning autoriõiguse tekkimiseks ei nõuta muude formaalsuste täitmist. Seega ei ole autor kohustatud lisama oma teosele *notranslate* metamärgendit takistamaks sellest teosest tuletatud teose – s.t. tõlke – loomist.

Töö autori hinnangul oleks kehtivate autoriõiguse printsiipidega kooskõlas vastupidine metamärgend – *dotranslate*. Sellisel juhul oleks autori teos internetti laadides automaatselt masintõlkimise vastu kaitstud ning juhul, kui autor soovib võimaldada oma teose masintõlkimist,

oleks selline võimalus tagatud läbi *dotranslate* metamärgendi HTML koodi sisestamise. Seda seisukohta jagab ka Aoyama Gakuini ülikooli Saksa ja Euroopa õiguse professor K.-F. Lenz, kelle hinnangut Google'i *robots.txt* metamärgendile võib üle kanda ka *notranslate* metamärgendile. Lenzi hinnangul osutab Google võimalusele oma tegevust metamärgendi abil tõkestada, et seeläbi vaikimisi autoriõigusi rikkuda¹⁴⁹. Lenz mõistab Google'i käitumise teravalt hukka ning leiab, et Google peaks kopeerimiseks ning tuletatud teoste loomiseks igal juhul eelnevalt luba küsima. Seega peaksid need, kes soovivad Google'il võimaldada oma teose tõlkimist, ise vastava metamärgendi oma veebilehele lisama. „Autoriõiguslik regulatsioon ei sätesta hetkel mingit „robots.txt” (vrld *notranslate* – autori märkus) erandit. Samuti puudub sellise erandi jaoks vajadus,”¹⁵⁰ ütleb Lenz. Teisisõnu piisab Lenzi hinnangul olemasolevast autoriõiguslikust regulatsioonist ka masintõlkeprogrammide õiguslike suhete reguleerimiseks ning Google'i käitumine rikub autoriõigusi. Nimetatud põhimõtet on 2011. aastal toetanud ka Belgia ülemkohus nn *Copiepresse*'i kaasuses¹⁵¹, mis käsitles ajalehtede väljalõigete kajastamist Google Newsis. Google'i võttis antud protsessis kohtuasjast *Google vs Fields* tuttava seisukoha, mille kohaselt olid ajalehed ise oma õiguste rikkumisega nõustunud, kuna ei olnud kasutanud tehnilisi vahendeid (*robots.txt* faile ja metamärgendeid) takistamaks oma publikatsioonide indekseerimist Google'i otsingumootorites. Belgia ülemkohus Google'i väidetega siiski ei nõustunud ning põhjendaski oma otsust asjaoluga, et autoriõiguslik regulatsioon põhineb eelneva loa hankimise nõudel, mitte nn *opt-out* printsiibil, mis sunnib autoril oma õiguste rikkumise takistamiseks täitma teatud formaalsusi.

Õigusfilosoofilises plaanis on Google teinud tänuväärset tööd eraõiguslike suhete reguleerimisel – autoriõigusliku regulatsiooni täiendamise asemel saab ju tehnoloogia ise edukalt täita õiguslooja rolli. Selline lähenemine on kooskõlas ka autoriõiguse eraõigusliku loomusega. Teisest küljest aga võimaldab nimetatud metamärgend Google'il vaikimisi autoriõigusi rikkuda. On ütlematagi selge, et Google'i näol on tegemist äriettevõttega ning peamiseks põhjuseks, miks *dotranslate* metamärgendi sisseviimise asemel otsustati *notranslate* metamärgendi kasuks, on ärilised kaalutlused. Nagu ülalpool mainitud, ei ole nimetatud metamärgendi kasutamine levinud ning autorid ei ole teadlikud oma töö kaitsmise vajalikkusest. Sarnaselt ei oleks ilmselt kuigi populaarne olnud ka *dotranslate* metamärgend, mistõttu oleks Google nimetatud metamärgendi

---

¹⁴⁹ Lenz

¹⁵⁰ Lenz

¹⁵¹ Belgia ülemkohtu otsus 2011/2999, *Google vs Copiepresse*, 11.05.2011

sisseviimisega automaatselt kaotanud miljonite lehekülgede tõlkimise õiguse ning seeläbi ka hulganisti kasutajaid ja reklaamitulu. Metamärgendi *notranslate* kasutamine võimaldab Google'il aga minimaalse vaevaga teiste loomingu arvelt kasu lõigata.

Kui lähtuda kehtivast paradigmast, siis tuleks õigusselguse saavutamiseks ideaalis kohustada kõiki masintõlketeenuse osutajaid viima metamärgendi kasutus kooskõlla autoriõiguse põhimõttega, mille kohaselt on teos kaitstud selle loomisest ning autoriõiguste tekkimiseks ei nõuta muude formaalsuste täitmist – s.t. asendama metamärgendi *notranslate* (Google'i puhul) või selle analoogi (teiste masintõlketeenuste osutajate puhul) kasutamine metamärgendi *dotranslate* kasutamisega, mida saaks käsitleda lihtlitsentsina teose masintõlkimiseks VÕS § 370 tähenduses.

Kahtlemata on siin võimalik argumenteerida, et võimalikud negatiivsed tagajärjed oleksid ajutised ja peatselt ületatavad – asjaomane riiklik sund, selle kajastamine meedias, eelkõige aga Google'i enda poolt kasutajaaktiivsuse propageerimine ning metamärgendi *dotranslate* reklaamimine (s.t. kasumit taotlevale ettevõttele kohase aktiivsuse ülesnäitamine) võimaldaks ehk jõuda veebilehekülgede haldajateni ning *status quo* aja jooksul taastataks. Kuid on ütlematagi selge, et nimetatud samm annaks olulise löögi info vabale käibe, sest miljonid leheküljed muutuksid hetkega tõlgitamatuks.

Muutuse elluviimiseks ei oleks iseenesest ilmtingimata tarvis ka riigi sundi. Sarnaselt üldmainitud Kindle'i juhtumiga, mille puhul piisas huvigrupipoolsest surveavaldamisest, on võimalik ka kompromisslepe Google'iga, või ühiskondlik kokkulepe. Kindlasti ei ole Google huvitatud uue metamärgendi kasutusele võtmisele järgnevast kasutajate kaotusest ja tulude vähenemisest. Samas võib argumenteerida, et ka Google oleks huvitatud õigusselguse saavutamisest ja võimalike kahjunõuete vältimisest. Samuti võib Google potentsiaalselt lõigata kasu kokkuleppele järgnevast meediatähelepanust ning kasutajate informeerimisega kaasnevast tootereklaamist. Muu hulgas võib metamärgendi kasutamist ju propageerida ka Google Translate'i integreerimisega veebilehe disainiprogrammidesse. Seeläbi veebilehekülje loojaid nimetatud metamärgendi kasutamisest informeerides muutuks metamärgendi kasutamine ehk peagi niisama igapäevaseks kui veebilehe netti laadimine ning kõikvõimalikele otsingumootoritele leitavaks tegemine. Kuid taas tuleks endalt küsida, kas see kaaluks üles asjaolu, et kehtiv autoriõiguslik paradigma valatakse betooni.

Autoriõigus seisab pidevalt silmitsi uute väljakutsetega; digitaalajastul ja internetikeskkonnas enam kui iial varem. Seetõttu ei maksa ka imestada, et üha enam tõstab pead ühiskondlik liikumine, mis nõuab intellektuaalomandiga seotud õiguste selget eristamist materiaalse varaga seonduvatest õigustest. Digitaalset reaalsust on keeruline, kui mitte võimatu, allutada reeglitele, mis kehtivad nn “reaalses”, käega katsutavas maailmas. Ka paljud õigusteadlased – näiteks Afori¹⁵², Sieman¹⁵³, Proskine¹⁵⁴, Travis¹⁵⁵, Greenberg¹⁵⁶, Jasiewicz¹⁵⁷, Ahmad¹⁵⁸ – käsitlevad seetõttu nn. *opt-out*¹⁵⁹ printsiipi mehhanismina, mille abil intellektuaalomandi regulatsiooni digitaalajastul mõistlikumaks muuta. Seadused peaksid olema kujundatud vastavalt inimühiskonna arengule, kehtiv autoriõiguslik paradigma ei sobi aga internetiajastusse.

Uus *fair use*’i sugemetega doktriin põhineb avalikel huvidel – s.t. põhimõttel, mille kohaselt õiguste omaja, kes laeb oma teose internetti, loetakse juhul, kui ta selgesõnaliselt ei väljenda oma vastupidist soovi, aktsepteerinuks digikeskkonna teatud käitumisreegleid, mis omakorda tuginevad poliitilistele kaalutlustele, mis tunnustavad sidustegevuse soodustamise vajadust informatsiooni kättesaadavuse tagamise huvides¹⁶⁰.

Nagu märgib Travis, on internetiühiskond muutunud küpsemaks, mistõttu on ka kohtud, vähemasti USAs, saanud internetiteadlikumaks ning hakanud avastama *opt-out* printsiibi eeliseid¹⁶¹. Üldisema *fair use* erandi kehtestamiseni Euroopa Liidu õiguses ei saa küll sama väita kontinentaalõiguse kohta, kuid ka siin on teatud võimalusi paindlikkuseks. Travis¹⁶² toob näitena mitmeid erinevate Euroopa kohtute lahendeid, mis näivad järgivat pigem *fair use* doktriini kui Euroopa Liidu eranditel ja piirangutel põhinevat autoriõigust, kuigi tunnistab ka *Copiepresse*’i sarnaste kohtulahendite esinemist, nähes sellistel lahenditel aga mitmeid puudusi – sealhulgas erandite ja piirangute kitsast tõlgendamist, interneti tsenseerimist autoriõiguste kaitsmise

---

¹⁵² Afori 2008, lk 325

¹⁵³ Sieman 2007

¹⁵⁴ Proskine 2006

¹⁵⁵ Travis 2008, 2009

¹⁵⁶ Greenberg 2011

¹⁵⁷ Jasiewicz 2012

¹⁵⁸ Ahmad 2011

¹⁵⁹ Traditsiooniline autoriõigus on nn *opt-in* süsteem, kus autoriõigused on automaatselt kaitstud. Google viljeleb nn. *opt-out* süsteemi, kus autoriõigused ei ole kaitstud enne, kui omaja avaldab nende kaitsmiseks soovi.

¹⁶⁰ Afori 2008

¹⁶¹ Travis 2008 lk 358

¹⁶² Travis 2008, lk 378

ettekäändel, interneti funktsioneerimiseks vajalike metamärgendite kasutamisevõimaluste piiramist, isiklike õiguste ekspansiivset tõlgendamist ning liigsuurte kahjude väljamõistmist¹⁶³. Antud kontekstis on huvitav märkida, et nn *Copiepresse*'i kaasuses võitis ajalehtede liit kohtuasja maikuus, kuid juba juunis lubasid ajalehed Google'il vabatahtlikult end edasi indekseerida.

Amsterdami ülikooli autoriõiguse professor B. Hugenholtz on tõlgendanud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 10 (mille kohaselt on igal inimesel õigus sõnavabadusele ning see õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest¹⁶⁴) kui võimalust kehtestada autoriõiguslik erand sõnavabaduse õiguse kaitsmiseks¹⁶⁵. Sisuliselt sedasama ütleb 2013. aastal ka Euroopa Kohus¹⁶⁶. Ka Londoni Ülikooli Queen Mary kolledži intellektuaalomandi vanemlektor J. Griffiths näeb võimalusi paindlikkuseks ning leiab, et erandite ja piirangute süsteemi range järgimine ei ole kooskõlas vajadusega tagada põhiõigused¹⁶⁷. Kuigi ei maksa unustada, et ka autoriõigus on omakorda põhiõigus, tuleks autoriõiguste absurdset laiendamist digitaalses maailmas siiski taunida. Seda on öelnud ka Hispaania kohus hiljutises *Megakini vs. Google* kohtuasjas, mida on põhjalikult analüüsinud Alejandro¹⁶⁸.

Mainimata ei saa jätta ka asjaolu (mille ilmekalt on välja toonud Amsterdami Ülikooli professor Senftleben¹⁶⁹), et nn infoühiskonna direktiivi (2001/29/EÜ) põhjenduspunkti 44 kohaselt tuleb direktiiviga ettenähtud erandeid ja piiranguid kohaldada kooskõlas rahvusvaheliste kohustustega. Üheks selliseks rahvusvaheliseks kohustuseks on aga ka WIPO autoriõiguse lepingu (WCT) artikkel 10, mis omakorda on seotud Berni konventsiooni artikli 9 lõikega 2 (ja TRIPS lepingu artikliga 13). Nimetatul artikli osas kehtib aga ka WIPO osaliste ühisdeklaratsioon, mille kohaselt lubavad artikli 10 sätteid lepinguosalistel säilitada nende siseriiklikes õigusaktides olevad piirangud ja erandid ning neid „laiendada digitaalsele keskkonnale”¹⁷⁰. Samamoodi lubavad need sätteid lepinguosalistel „kavandada uusi digitaalse võrgustiku keskkonnas sobivaid erandeid ja piiramisi”¹⁷¹.

---

¹⁶³ Travis 2008, lk 380-382

¹⁶⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

¹⁶⁵ Hugenholtz 2008

¹⁶⁶ Ashby Donald vs Prantsusmaa (kohtuasi 36769/08)

¹⁶⁷ Griffiths 2012

¹⁶⁸ Alejandro 2013

¹⁶⁹ Senftleben 2012

¹⁷⁰ WIPO autoriõiguse leping

¹⁷¹ WIPO autoriõiguse leping

Autori arvates väärrib mainimist ka asjaolu, et veel 2012. aasta veebruaris ei näinud Euroopa Komisjoni siseturu peadirektoraadi autoriõiguse üksuse juht Maria Martin-Prat Haagis toimunud konverentsil mingit reaalselt võimalust infoühiskonna direktiivi erandite ja piirangute paindlikumaks tõlgendamiseks, kuigi tunnistas, et nimetatud erandid ja piirangud ei ole iseenesest kivisse raiutud ning liikmesriikide soovil tuleb antud küsimused üle vaadata. 2013. aastal on autorile teadaolevalt käivitatud Euroopa Komisjoni sisene protsess, mis kulmineerub infoühiskonna direktiivi erandite ja piirangute ülevaatamisega järgmise komisjoni ametissemääramisel. Kindlasti ei saa nimetatud protsess olema lihtne. Autorile teadaolevalt on antud kontekstis juba pead tõstnud ka Eesti Ajakirjade Liit, kes leiab, et direktiivi avamisel kaob õiguskindlus.

Seega näeme selgelt, et metamärgendi *notranslate* kasutamisel on laiemad ühiskondlikud tagamaad, nagu on mainitud ka käesoleva töö paragrahvis 1.2. Autori hinnangul ongi tegemist pigem poliitilise otsuse, kui autoriõiguse ekspertide omavahelise kukepoksiga, selgitamaks, kellel on õigus. Ka autori enese mõtteviis ja tõekspidamised ning ootused autoriõiguse tuleviku suhtes on käesoleva magistritöö kirjutamiseks kulunud aastate jooksul oluliselt muutunud. Autor näeb *opt-out* põhimõttel, sarnaselt Travisele¹⁷², mitmeid eeliseid traditsioonilise autoriõigusliku lähenemise ees. Esiteks võimaldaks *opt-out* reegel rohkematel inimestel juurdepääsu laiemale infohulgale ja võrgutehnoloogia poolt võimaldavatele massikommunikatsioonivahenditele. Kui *Copiepresse*'i kaasuse põhimõtteid rakendataks ka *notranslate* metamärgendile, kaotaksid miljonid inimesed juurdepääsu tohututes kogustes poliitilisele, ajaloolisele, kultuurilisele ja majanduslikule informatsioonile, mis on kättesaadav teistes keeltes. Samuti võib oodata pärssivat mõju internetipõhisele innovatsioonile. Pealegi võib tulemuseks olla see, et kapital voolab kehtivat autoriõiguslikku paradigmat rangelt järgivatest riikidest vabama õiguskorraga jurisdiktsioonidesse.

Kokkuvõttes tunnistab autor, et metamärgendi *notranslate* kasutamine ei ole kooskõlas hetkel kehtiva paradigmaga, kuid soovib Google'il siiski oodatavate muutuste ja autoriõiguse painutamise tuules oma senist tegevust jätkata. Autori juriidilisel hinnangul rikub Google'i tegevus rangelt võttes autoriõigust. Samas peaks õigus ideaalis teenima ühiskonna huve ning

---

¹⁷² Travis 2008, lk 402-405

olema käsitletav tööriistana, mis võimaldab reguleerida teatud suhteid, mitte kivisse raiutud paradigmana, mille alusel kujundada muutuvat maailma. Pealegi on oma teost tõepoolest kaitsta tahtvatel autoritel alati võimalus seda teha.

4.2. Autoriõigus ja uudsed masintõlketehnoloogiad

Teiseks võimalikku reguleerimist vajavaks küsimuseks on teose kaitsmine uudsete läätstõlketehnoloogiate poolt pakutavate võimaluste valguses.

Erinevalt veebilehe autoritest, kellel on võimalik end kaitsta metamärgendi abil, puudub läätstõlketehnoloogia puhul autoritel hetkel võimalus oma teost loata tõlkimise eest füüsiliselt kaitsta. Kuigi seadus lubab teose tõlkimist isiklikuks otstarbeks, ning töö autori hinnangul just selleks otstarbeks uusi tõlketehnoloogiaid hetkel ka peamiselt kasutatakse, võib masintõlketarkvara sõltuvalt keelepaarist pakkuda valetõlkeid, sisaldada väljajätte ning põhjustada seeläbi teose soovimatut mitmetimõistetavust, mistõttu võib autoril tekkida soov oma teost tõlkimise eest füüsiliselt kaitsta. Tulevikus, kui tehnoloogia võimaldab ka mahukamate teoste (näiteks raamatud) kiirtekstistamist ja tõlkimist, võib autor potentsiaalselt ilma jääda olulisest osast autoritasust, kui mobiiltelefoni vahendusel on lugejal võimalik näiteks poes müüdavast raamatust mõne minuti abil reprodutseerida teos ning seda soovi korral tõlkida ning sõpradega jagada, vältides seeläbi raamatu ostmist. Autori jaoks tähendab see saamata jäänud tulu. AutÕS § 80³ lg 1 kohaselt peab autoril olema õigus lisada teosele tehniline kaitsemeede, mis keelab teose reprodutseerimise ja tõlkimise. Autoril ei ole ehk küll õigust takistada teose vaba kasutamist isiklikuks otstarbeks (vt AutÕS § 80³ lg 4), kuid autoril võib potentsiaalselt olla nõudeõigus ärilisel eesmärgil tuletatud teose loomist võimaldava tehnoloogia müüja vastu, nagu on järeldatud ka käesoleva töö 2. peatükis.

Töö autori hinnangul oleks puhtteoreetiliselt võimalik kohustada teenuse osutajat koostöös õiguste omajatega välja töötama ja rakendama kaitsemärgendi, mida asjaomane tehnoloogia aktsepteeriks teose tõlkimise keeluna sarnaselt metamärgendile *notranslate*. Nimetatud sättumusega kaitsemärgendi kasutamisel autoriõigusliku regulatsiooniga kooskõllalisema metamärgendi *dotranslate* asemel oleksid praktilised põhjused. Nimelt on *dotranslate* metamärgendi lisamine veebilehele ühekordne, tasuta tegevus, ning metamärgendita teksti

masintõlkeprogrammid vaikimisi ei tõlgi. Eelnimetatud tehnoloogia puhul aga antud printsiip ei kehti ning teost on võimalik tõlkida ka kaitsemärgendi puudumisel. Samuti nõuab kaitsemärgendi teosele lisamine valmistamisega seonduvaid lisakulutusi, mistõttu on mõistlik kasutada märgendit vaid juhul, kui teose tõlkimist soovitakse ilmtingimata keelata.

Nimetatud kaitsemärgendi täpne struktuur, asukoht ja disain võivad jääda teenuse osutaja otsustada, ent kaitsemärgendi üldine ülesehitus ja funktsioon peaksid sellisel juhul sarnanema hetkel nutitelefonides laialdaselt kasutatava vöötкодilugeja rakendusega, mis võimaldab vöötкодi kaamera abil identifitseerides alla laadida vastava vöötкодiga seostatud programmi või muud infot. Lihtsuse ja mõistetavuse huvides oleks sellisel juhul ilmselt otstarbekas kaitsemärgendi üldise disainina kasutada USA õiguses levinud autoriõiguste sümbolit ©, mille tuvastamisel eiraks programm teksti tõlkimise käsku, kuvades kasutajale vastava keeluinfo. AS Elion Ettevõtted SaaS (Software as a Service) teenuste arendusjuht M. Ridala hinnangul on nimetatud kaitsemärgendi väljatöötamine tehniliselt igati teostatav¹⁷³.

Siiski peab märkima, et nii eelkirjeldatud kaitsemärgendi kui ka hetkel veebikeskkonnas kasutatava metamärgendi *notranslate* puhul ei võimalda märgend autori teose absoluutset kaitset. Veebikeskkonnas on võimalik metamärgendist soovi korral mööda hiilida kopeeri-kleebi funktsiooni kasutades, läätstõlke puhul aga kaamera nurka muutes ning lisatud märgendit kaamera vaativäljast välja jättes. Seega tuleb nentida, et potentsiaalne väärkasutus on võimalik ka kaitsemeetmeid tarvitusele võttes. Töö autori hinnangul oleks raamatulehekülgedele lisatud märgendi puhul sõltuvalt asukohast (näiteks suur C teksti taustal) läätstõlkimine siiski oluliselt raskendatud ning võiks seega teoreetiliselt täita ka oma eesmärgi. Mõeldav oleks ka teatud kindla kirjatüübi (Times New Roman Notranslate) välja töötamine, mis välistaks väärkasutuse.

Kui eeltoodud läätstõlketehnoloogia puhul on autoritel põhimõtteliselt võimalik oma teost kaitsta nimetatud kaitsemärgendi abil, puudub häältõlketehnoloogia puhul sarnaselt rakendatav lahendus.

2011. aastal otsustas Google sulgeda Google Translate API-liidese ehk rakendusliidese, mis võimaldab muudel rakendusprogrammidel kasutada Google Translate'i teenuseid. Põhjuseks tõi

---

¹⁷³ Ridala

Google „laialdasest väärkasutamisest tingitud märkimisväärse majandusliku koormuse”¹⁷⁴. Siit võib muu hulgas järeldada, et huvi kõnealuse tehnoloogia vastu on märkimisväärne. Seega tekib autoritel tulevikus kindlasti vajadus rakendada teose kaitsmiseks meetmeid, mistõttu oleks tarvilik kaaluda võimalike kaitsevahendite kasutamise võimalusi.

Kõnealuse tehnoloogia peamiseks väljundiks on autori hinnangul kõne tõlkimine nutitelefoni vahendusel. See hõlmab nii teise inimesega peetava telefonikõne häältõlkimist kui telefoni integreeritud mikrofoni kasutamist kuuldeulatuses peetava kõne tekstistamiseks ja tõlkimiseks. Kõnealuse tehnoloogia abil on tulevikus võimalik lindistada mis tahes esitus, see tekstina salvestada ning vastavalt vajadusele tõlkida. Hetkepraktikas on sisuliselt ainsaks suulise teose reaalse kaitsmise viisiks enne teose esitamist kõikide teose väärkasutamist võimaldavate seadmete füüsiline kõrvaldamine kuuldeulatuses. Loengu, ettekande, jutluse või kõne kuulajatel saab paluda jätta nutitelefoniid ja tahvelarvutid garderoobi või anda uksel hoiule.

Teoreetiliselt tuleks telefonikõnede pidamisel autoripoolse kaitsemeetmena tulevikus kõne alla teatud numbrikombinatsiooni – näiteks „222” ehk „©” – sisestamine või klahvi vajutamine, mida teise osapoole telefon tunnustaks telefonikõne tekstistamise ja/või tõlkimise keeluna. Kuid ka nimetatud meetodi puhul säilib võimalus, et teine osapool kasutab teose kuulamiseks telefoni valjuhääldit ning tekstistab ja tõlgib teose kolmanda telefoniga. Parema kaitse saavutamiseks oleks teoreetiliselt ehk võimalik sisse viia teatud helimärgend, mille ettemängimisel tunnustaksid kuuldeulatuses olevad seadmed teose autoriõiguslikku kaitstust ning kuvaksid kasutajale vastava info. Kuid ka sellisel juhul säilib võimalus, et seadme kasutaja lülitab seadme häälmärgendi ettemängimise ajaks välja ning eirab seeläbi häältõlkimise keeldu, välja arvatud ehk juhul kui helimärgendina kasutatakse terve suulise teose esitamise ajal kostvat taustamuusikat.

Ülaltoodust näeme, et absoluutne kaitse uute tehnoloogiate poolt pakutavate võimaluste eest ei ole suure tõenäosusega võimalik. Seetõttu võime küsida – kas on see tänapäeva ühiskonnas üleüldse vajalik? Ei lisa ju autorid raamatutele tabalukke, takistamaks teose lugemist nende poolt, kes selle eest maksnud ei ole, ega korja enamasti kontserdisaali või kino uksel kokku lindistamist võimaldavaid seadmeid. Autorid toetuvad autoriõiguslikule regulatsioonile ning rakendavad

---

¹⁷⁴ Google: Google Translate API

vajaduse korral seadusega autoritele võimaldatavaid õigusi alles siis, kui nende teoste lindistusi on väärkasutatud – näiteks loata internetis kättesaadavaks tehtud.

Töö autor leiab, et hetkel ei ole nimetatud kaitsemeetmete rakendamine masintõlke kvaliteeti ja tehnoloogia arengustaadiumi arvestades vajalik. Ei saa välistada, et see võib osutuda vajalikuks tulevikus, kui ühiskond jätkab kehtiva autoriõigusliku režiimi ranget järgimist ning masintõlketeenuse kvaliteet ja lääts- või häältõlke võimalused on oluliselt paranenud ning põhjustavad õiguste omajatele märkimisväärselt kahju saamata jäänud tulu näol. Iseenesest on ka Euroopa Komisjon seisukohal, et masintõlkelahenduste ja -vahendite kasutamist tuleb suurendada, kuid vaja on tulevikuvisiooni muutustega toimetulekuks¹⁷⁵. Populistlikud loosungid – näiteks “Tuleb tagada õige tasakaal õiguste kaitse ja juurdepääsuvõimaluste vahel, st töötada välja õiglased süsteemid, mille kaudu tasustatakse ja motiveeritakse leiutajaid ja loojaid, kindlustades samas kaupade ja teenuste ringluse ja levitamise, muude põhiõiguste järgimise ning kultuurilise ja keelelise mitmekesisuse edendamise ja säilitamise”¹⁷⁶ – kõlavad küll uhkelt, kuid autori hinnangul puudub Euroopa Komisjonil hetkel selge visioon, milline see tasakaal peaks olema, rääkimata sellest, kuidas seda saavutada.

4.3. Teenuse osutaja vastutus ja masintõlke vaba kasutus

Autoriõiguste rikkumise puhul on vastutuse omistamine olukorras, kus autor on huvitatud nõude pööramisest masintõlketeenuse osutaja vastu, teenuse osutaja on huvitatud vastutuse lükkamisest teenuse kasutaja õlule, teenuse kasutaja on huvitatud vaid teose tarbimisest ning seaduse ja kohtulahendite põhjal ei ole võimalik leida ühest lahendust, võrdlemisi keeruline. Internetiteenuse osutajatele on riigiti tagatud kaitse, kui nad seadustes ettenähtud tingimused täidavad. Kuid nagu näeme paragrahvis 2.2.1. puudub masintõlketeenuse osutamise puhul ettenähtud tingimustele vastamise osas õigusselgus.

1976. aastal märkis UNESCO nn Nairobi soovitus, et tõlkijad täidavad erakordselt tähtsat rolli rahvusvahelises kultuuri-, kunsti- ja teadusalases suhtlemises, edendades kultuuri ja arengu teenistuses rahvastevahelist koostööd, võimaldades ületada keelebarjääre ning vahetada ideid,

---

¹⁷⁵ Euroopa Komisjon, KOM (2011) 287, lk 7

¹⁷⁶ Euroopa Komisjon, KOM (2011) 287, lk 7

mistõttu on nende kaitsmine hädavajalik¹⁷⁷. Tõlkimise ja tõlkijate roll ei ole viimaste aastakümnete jooksul muutunud; lisandunud on vaid uudsed tõlkimise vahendid ning informatsiooni allikad. Globaliseerivas maailmas on internet muutunud oluliseks teabe ammutamise keskkonnaks ning masintõlketehnoloogia muutumas väärtuslikuks tööriistaks selles keskkonnas orienteerumiseks. Masintõlkimine on vajalik ühiskonna edendamiseks ning võimalik õigusselgusetus võib pärssida innovatsiooni ja ühiskonna edasist arengut. Seetõttu on õigusselguse saavutamine masintõlketeenuse osutaja vastutuse osas autori arvates väga oluline.

Eelkõige saab masintõlketeenuse osutaja vastutuse piiramiseks ka ise palju ära teha. Kõige olulisem on autori arvates siin kasutaja informeerimine tema õigustest ja kohustustest. Tihtipeale on kasutajad olukorras, kus nende valikutel on otsesed tagajärjed, kuid oma õiguste ja kohustustega nad kursis ei ole. Tavakasutaja ei pruugi interneti keerulisel õigusmaastikul ainuõiguste rikkumist üleüldse teadvustada. Arvestades asjaolu, et tarbija informeerimine on ka tarbijaõiguse üks peamisi printsiipe, on masintõlketeenuse osutaja poolt teenuse kasutaja informeerimine töö autori hinnangul igati kohane. „Informatsiooniühiskonna keskseks elemendiks on nõ infoinimene, keda võiks iseloomustada kui teadlikke valikuid tegevat isendit. Kui õiguse seisukohalt pole teadlikud valikud iseenesest midagi uut, siis infoajastu teadlikke valikuid võib pidada väga keerukateks”¹⁷⁸. „Teabe laialdane kättesaadavus nihutab vastutuse otsuse eest spetsialistilt otsuse langetajale endale, millega ühelt poolt kaasneb otsustaja autonoomia suurenemine, teisalt aga lisandub risk otsustusega kaasnevate tagajärgede suhtes”¹⁷⁹.

Erinevalt tavapärastest tõlketeenuse osutajatest ei ole Google näiteks oma teenuse tingimustesse lisanud kasutaja kohustust hoolitseda selle eest, et masintõlkeprogrammi lisatavate algtekstidega ei rikuta võimalikke autoriõigusi. Autorile teadaolevalt on selline klausel lisatud enamikesse tõlketeenuse osutamise lepingutesse¹⁸⁰. Nimetatud klausli teenuse osutamise tingimustesse lisamine näitaks Google'i head tahet ning aitaks ära hoida uusi rikkumisi. Samuti aitaks see välistada teenuse osutaja vastutust metamärgendist sõltumatul kopeeri-kleebi funktsiooni kasutamisel.

---

¹⁷⁷ UNESCO

¹⁷⁸ Tikk jt, lk 16

¹⁷⁹ Tikk jt, lk 16

¹⁸⁰ Vt näiteks Eesti Tõlkebüroode Liit, punkt 4.6

Nimetatud teenuse pakkuja tegevusest ei pruugi siiski piisata. Infoühiskonna direktiivi preambuli punkt 59 ütleb: „Eelkõige digitaalkeskkonnas võivad kolmandad isikud õiguste rikkumiseks üha enam kasutada vahendajate teenuseid. Paljudel juhtudel on vahendajatel kõige hõlpsam võimalus selline õigusi rikkuv tegevus lõpetada. Kõikidest muudest võimalikest sanktsioonidest ja õiguskaitsevahenditest olenemata peaks õiguste valdajatel olema võimalus taotleda ettekirjutust sellise vahendaja tegevuse vastu, kes pakub võrgu kaudu teost või muud objekti, millega seotud õigusi on rikkunud kolmas isik. See võimalus peaks jääma kasutatavaks ka juhul, kui vahendaja toimingud on artikli 5 kohaldamisalast välja jäetud. Nimetatud ettekirjutuste tingimused ja viisid tuleks määratleda liikmesriikide siseriiklikes õigusaktides.” Täpsemalt on nimetatud õigus sätestatud artikli 8 punktides 2¹⁸¹ ja 3¹⁸². Kohtutel või haldusasutustel on seega seaduslik õigus piirata teenuse osutajate tegutsemisvabadust ettekirjutuste näol. Samas pärsiks aga masintõlketeenuse piiramine – näiteks metamärgendi *notranslate* ümbermuutmine *dotranslate*-iks – info kättesaadavust, nagu on järeldatud paragrahvis 4.1.

Autor on seisukohal, et sotsiaalsetel, poliitilistel ja majanduslikel kaalutlustel on põhjendatud masintõlketeenuse osutaja vastutuse täielik välistamine. Võimalike kahjunõuete esitamine pärsib masintõlketeenuse osutaja tegevust ning teenuse kvaliteedi arendamist. Samas on masintõlkel potentsiaal ületada mis tahes keelebarjäärid – edendada vähemuskeeli ning arendada e-äri, optimeerida ressursse, ühendada inimesi ja kultuure¹⁸³.

On ütlematagi selge, et keelte erinevus takistab kaupade liikumist, ideede ja tehnoloogiate vahetamist ning inimeste- ja rahvastevahelist koostööd. Ainuüksi Euroopa Liidu kahekümne seitsmes liikmesriigis kõneldakse kahtkümmend kolme ametlikku keelt (peatselt on liikmesriike 28 ja keeli 24). Lihtne matemaatika näitab, et kui kõikide liikmesriikide esindajad hetkel ühise laua taga oma keeles vestelda soovivad, läheb tarvis 253 erinevat tõlki. Euroopa Liidu institutsioonides on täiskohaga tööl üle 4000 tõlgi ja tõlkija, kellele lisanduvad tuhanded vabakutselised. Igal aastal kulutab Euroopa Liit tõlkimise peale üle miljardi euro. Meie planeedil kokku kõneldakse aga ligemale kuues ja pooles tuhandes keeles¹⁸⁴.

---

¹⁸¹ “Iga liikmesriik võtab vajalikud meetmed tagamaks, et õiguste valdajad, kelle huve on nende territooriumil õigusi rikkuva tegevusega kahjustatud, saavad kohtu kaudu taotleda kahjutasu ja/või ettekirjutust ning vajaduse korral õigusi rikkuva materjali, samuti artikli 6 lõikes 2 nimetatud seadmete, toodete ja komponentide konfiskeerimist”

¹⁸² “Liikmesriigid tagavad, et õiguste valdajatel on võimalik taotleda kohtu ettekirjutust vahendajatele, kelle teenuseid kolmandad isikud kasutavad autoriõiguse või sellega kaasneva õiguse rikkumiseks”

¹⁸³ Ketzan 2007, lk 1

¹⁸⁴ vt Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Lists_of_languages

Käesoleva töö autor peab mõistlikuks ja soovitavaks masintõlke erandi sätestamist infoühiskonna direktiivi artiklis 5, mis lubaks kasutajal autori loata ning tasu maksmiseta luua autoriõigusega kaitstavatest tekstidest masina abil tuletatud teoseid ehk masintõlkeid ning kasutada neid mistahes eesmärgil, eeldusel, et ei rikuta autori isiklikke õigusi, sealhulgas õigust teose puutumatusse. See tagaks õigusselguse ning soodustaks tõlketehnoloogilist innovatsiooni. Ühelt poolt oleks välistatud võimalikud nõuded masintõlketehnoloogia looja ja arendaja vastu ning teisalt oleks tagatud ühiskonna huvides info kättesaadavus. Samas jääks masintõlketeenuse osutajale võimalus võtta teenuse osutamise eest tasu. Võimalik kahju autoriõiguste omajatele oleks masintõlke madalat kvaliteeti arvestades olematu. Ka juhul, kui internetis tehtaks kättesaadavaks poodides müüdavate raamatute masintõlge, ei avaldaks see tõenäoliselt mingit mõju raamatute müüginumbritele. Reaalsus võib kujuneda pigem vastupidiseks – teose kättesaadavus masintõlkevormis võib suurendada huvi algteose hankimise vastu.

Erandi kehtestamisel tuleks siiski ennetavalt küsida, mis juhtub siis, kui masintõlke kvaliteet muutub nii heaks, et see ei ole enam eristatav tavatõlkest. Samuti tuleks täpsustada kellele kuuluvad masintõlke autoriõigused ning kuidas käsitleda isiklikke õigusi.

Masintõlketeose autoriõiguste kuuluvuse osas nõustub käesoleva töö autor A. Tavasti seisukohtadega. Hetkeolukorras, kus masinatel puudub (meile teadaolevalt) eneseteadvus ja vaba tahe, saame masintõlkimise puhul rääkida vaid teksti transkodeerimisest, mitte tõlkimisest. Kuivõrd uut, originaalset teost ei looda, peaksid masintõlgitud teksti õigused jääma algteksti autorile. Antud käsitluses annaks autor infoühiskonna direktiivi vastava erandi alusel kõikidele kasutajatele edasiantava lihtlitsentsi oma teose masintõlke varaliste õiguste kasutamiseks, kuid säilitaks isiklikud õigused teosele, sealhulgas eelkõige õiguse autorsusele ja õiguse teose puutumatusse. Käsitlus, mille kohaselt jääksid algteksti autorile isiklikud õigused, on oluline just seetõttu, et vältida masintõlke toimetamist ning seeläbi kohandatud teksti kättesaadavaks tegemist või müümist ärilisel eesmärgil. Teisisõnu võivad kasutajad vabalt müüa küll teose masintõlget, kuid mitte seda muuta ega parendada. Samuti peaksid kasutajad autori soovi korral ära näitama autori nime, teose nimetuse ja avaldamisallika.

Sellisel juhul tuleks ümber vaadata ka „tõlkimise” mõiste käsitlus kehtivas õiguses, ning kehtestada legaaldefiniitsioon, mille kohaselt on tõlkimiseks vaja eneseteadvust ja vabat tahet,

mistõttu on „päris”-tõlkimise ehk inimtõlkimise mõiste alt välistatud masintõlkimine, mis alluks eriregulatsioonile (infoühiskonna direktiivi erandile).

Autoriõiguslikus mõttes kujuneb olukord eriti huvitavaks siis, kui masintõlke kvaliteet hakkab lähenema inimtõlke kvaliteedile või tekib tõlkemasinal eneseteadvus. Hetkel ei oska inimkond ette ennustada, kas need sündmused leiavad aset ühekorraga või on nende vahel ajaline viivitus. Seega võib ülaltoodud juhul teoreetiliselt kujuneda välja olukord, kus autori teostest on turul kvaliteetsed masintõlked, mille müügi pealt autorit ei tasustata. Tehisintellekti tekkimisel (eeldusel, et me suudame seda üldse tuvastada) tuleks masintõlge sellisel juhul klassifitseerida ümber päristõlkeks ning see hakkaks alluma päristõlke autoriõiguslikule regulatsioonile. Sellisel juhul tuleks varem lahtilastud džinn taas pudelisse tagasi toppida.

Kirjaniku ja filosoofi Umberto Eco idealistlikus tulevikunägemuses räägib prantslane venelasega prantsuse keelt ja venelane prantslasega vene keelt ning mõlemad mõistavad teineteist¹⁸⁵. Eco unistus polüglottide maailmast baseerub ilmselt küll rahva eneseharimisel, kuid sugugi vähemat ei tööta masintõlketehnoloogia tulevik. Kui see mõte täna meile ka uskumatuna tundub, tasub meenutada, et veel eelmise sajandi algul tundus niisama uskumatuna võimalus igal ajahetkel mistahes inimesega meie planeedil paari sekundi jooksul ühendus saada. Täna on see mobiil- ja satelliittelefonide abil võimalik. Käesoleva töö autor ennustab, et järgmise sajandi alguseks on realiseerunud ka Umberto Eco unistus.

Evolutsiooniteoreetik Mark Pagel rõhutab, et looduses ei suuda funktsionaalselt ekvivalentsed tunnusjooned kuigi kaua koos eksisteerida – üks suretab alati teise välja. Seetõttu leiab Pagel olevat vältimatu, et inimkond seisab varem või hiljem silmitsi oma saatusega, milleks on üks maailm ning üks keel¹⁸⁶. Tõlkemasinad on küll inimese leiutis, inimesed omakorda aga looduse oma. Seepärast on võimalik, et just masintõlketehnoloogia on see, mis võimaldab inimkonnal teha evolutsioonilise hüppe planeedi loomulikku tulevikku.

---

¹⁸⁵ Ketzan 2002

¹⁸⁶ Pagel

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö autor seadis töö eesmärgiks anda ülevaade uudsetest tõlketehnoloogilistest võimalustest ning analüüsida nimetatud tehnoloogia vahendusel tõlketeoste loomise õiguspärasust. Autor jõudis alljärgnevatele järeldustele.

Esiteks tuleb autori hinnangul masintõlget, sõltumata selle kvaliteedist, hetkel kehtiva õiguse kohaselt käsitleda tõlkena tõlkimise mõiste juriidilises tähenduses. Tõlkimise legaalse definitsiooni puudumisel peab mõiste defineerima grammatiliselt, omistades terminile keele üldmõiste ehk lingvistilise tähenduse. Kuigi keeleteadlased peavad tõlkimise mõiste sisustamisel oluliseks tõlke kvaliteeti – s.t. nii teksti sisu kui selle vormi – on tõlke tavakasutaja jaoks oluline just sõnumist info ammutamise eesmärk. Seetõttu võib tavakasutuses tõlkimist defineerida kui lähtekeelse teksti sisu edasiandmist sihtkeeles, ehk informatsiooni vahendamist, sõltumata sellest, kas keelefilosoofilises plaanis kannab infot tekst ise või tekib arusaam edastatud infost vastuvõtja ajus. See omakorda vastab tõlkimise definitsioonile Eesti kirjakeele seletussõnaraamatus. Kuivõrd masintõlkimine on tõlkimine lingvistilises tähenduses, tuleb seda käsitleda ka tõlkimisena juriidilises tähenduses. Võimalike vaidluste korral rakendatakse teose kaitstuse presumptsiooni – kui isik väidab, et masintõlge ei ole tõlge ega tuletatud teos, on tal kohustus seda tõendada. Kuivõrd masintõlkimist tuleb käsitleda tõlkimisena selle mõiste juriidilises tähenduses, on masintõlkesüsteemide abil loodavad teosed seega käsitletavad tuletatud teostena ning teosest masintõlke loomine ilma teose autori loata on lubatud vaid seaduses sätestatud juhtudel. Seega leidis kinnitust autori esimene hüpotees.

Teiseks järeldab autor valdkonna kohtulahendite analüüsi põhjal, et veebipõhiste masintõlkeprogrammide vahendusel loata masintõlke loomise eest on vastutavad nii programmi kasutaja kui potentsiaalselt teenuse osutaja, seda eelkõige juhtudel, kus teenuse osutaja oma toodet aktiivselt reklaamib ning kasutajat toote tarbimisele üles kutsub. Autoritelt, kelle õigusi on masintõlke vahendusel rikutud, võib oodata nõude pööramist teenuse osutaja vastu. Kohtud aga kalduvad jätkuvalt mõistma teenuse osutajaid süüdi kasutajapoolsete õigusrikkumiste eest nii Ameerikas, Euroopas kui Aasias. Seega leidis kinnitust ka autori teine hüpotees.

Vastutust välistavate asjaolude osas leiab autor, et masintõlkimine ei kvalifitseeru ei üldise õiguse *fair use* doktriini ega vaba kasutamise alla, kui teos tõlgitakse täies mahus ning tõlget kasutatakse

ärilistel eesmärkidel. Samuti ei ole autori arvates veenvad seisukohad, mille kohaselt võib autori poolt teose internetti laadimist ning *notranslate* metamärgendi mittekasutamist käsitleda vastutust välistava asjaoluna teose masintõlkimisel. Asjaomane käsitus ei ole autori hinnangul kooskõlas autoriõiguse põhimõttega, mille kohaselt on teos autoriõigustega kaitstud selle loomise hetkest ning autoriõiguse tekkimiseks ei nõuta muude formaalsuste täitmist, s.t. metamärgendi kasutamist. Seega on teenuse osutajal keeruline leida vastutust välistavaid asjaolusid.

Samas päsib teenuse osutaja vastutusele võtmine teabe kättesaadavust ning seeläbi innovatsiooni ja ühiskondlikku arengut, mistõttu tuleks tagada õiguskindlus ning autoriõiguslikke suhteid tehnoloogia- ja tõlkeevolutsiooni valguses täiendavalt reguleerida. Kuigi töö käigus leiab kinnitust kolmas hüpotees, mille kohaselt on metamärgendi *notranslate* kasutamine nn *opt-out* printsiibi raames vastuolus hetkel kehtiva autoriõigusliku paradigmaga ning autor nendib, et rangelt võttes rikub Google'i tõlketegvus seega teoste autorite õigusi, leiab autor, et digitaalses reaalsuses oleks otstarbekas nimetatud süsteemi viljelemist tulevikus pigem soodustada, et tagada parem juurdepääs poliitilisele, ajaloolisele, kultuurilisele ja majanduslikule infole, soodustada innovatsiooni ja vältida kapitali väljavoolu kontinentaalõiguse riikidest. Autori hinnangul oleks lõpliku selguse tagamiseks teenuse osutaja vastutuse, eelkõige aga tõlketehnoloogilise innovatsiooni soodustamiseks otstarbekas kaaluda infoühiskonna direktiivis uue erandi või piirangu sätestamist, mis lubaks kasutajal autori loata ning tasu maksmiseta luua teostest masintõlkeid ning kasutada neid tõlkeid mistahes eesmärgil, eeldusel, et ei rikuta autori isiklikke õigusi, sealhulgas õigust teose puutumatusetele.

Uute läätstõlke- ja häältõlketehnoloogiate puhul ei näe autor täiendavate visuaal- või audiokaitsemärgendite sisseviimiseks hetkel vajadust. Samas ei saa välistada, et kui jätkatakse kehtiva autoriõigusliku režiimi ranget järgimist, võib see osutuda vajalikuks tulevikus, kui masintõlketeenuse kvaliteet ja lääts- või häältõlke võimalused on oluliselt paranenud ning põhjustavad õiguste omajatele märkimisväärt kahju saamata jäänud tulu näol.

Uudsete tehnoloogiate kasutamisel tõlkemälude loomiseks on autori hinnangul peamiseks küsimuseks algteksti segmentide autoriõigus. Nimelt kuuluvad masintõlkeprogrammi poolt väljastatavate tõlkesegmentide autoriõigused hetkel kehtiva õigusliku regulatsiooni kohaselt masintõlkeprogrammi loojale. Seega on Google Translate'i poolt tõlgitud segmentide võimalik toimetamine ja kasutamine tõlkemälude loomisel tõlkeabiprogrammide vahendusel lubatud vaid

isiklikul otstarbel, tõlkemälu müümisel tuleb aga arvesse võtta tõlkemälu sisu autorite õigusi ning Google Translate'i tõlketeoste toimetamine ning tõlkesegmentide lisamine tõlkemällu on lubatud vaid Google'i vastaval eriloal. Antud käsitus on kohaldatav ka Google'i tõlketeoste mis tahes muul ärilisel eesmärgil kasutamisele. Autori hinnangul oleks mõistlik kaaluda seaduses mõiste „tõlkimine” täpsustamist selliselt, et edaspidi käsitletakse tuletatud teosena vaid inimtõlget, masintõlget aga kuni masina eneseteadvuse tekkeni transkodeerimisena, mille puhul jäävad tõlke õigused algteose autorile.

Tõlkemälu ostmisel ja müümisel ning tõlkeabitehnoloogia kasutamisel tõlkemälu loomiseks tekstide joondamise teel soovib autor lepingus sätestada müüdava andmebaasi kasutamise ulatuse. Autori hinnangul on tõlkijal küll õigus kasutada ostetud tõlkemälu abil loodud tõlketeost turustamiseks mõeldud uue tõlkemälu osana, kuid võimalike kahetimõistetavuste lahendamiseks tuleks antud küsimus siiski lepingus täpsustada.

SUMMARY

Copyright Aspects of Machine Translation

The Master's thesis aims at giving an overview of the new options in translation technology and to analyse the legal aspects related to the creation of translation works via the technology. The following conclusions were drawn.

First of all, the author finds that machine translation should be treated as translation in the legal meaning of the word, regardless of its quality. As the law provides no actual definition of the word „translation”, the word should be analysed from the linguistic point of view and assigned the general meaning that it carries. From the linguistic point of view, machine translation can be considered translation. Thus, it should also be considered translation in the legal sense of the word. Any works created via machine translation technology should thus be treated as translation works, with the use of the work prohibited without the author's explicit permission or licence.

As regards service provider liability, the author finds that both the user of the program and, potentially, the provider of the service, could, in theory, be held liable for copyright violation, especially where the service provider actively promotes its products and persuades the user to consume the product. Rightholders, whose rights have been violated via machine translation technology, are likely to file their claims against the service provider. Courts, on the other hand, often rule against service providers in user-prompted violations in United States, Europe and Asia.

The author believes that actions brought against service providers for user-prompted violations essentially suppress availability of information, and have a negative impact on innovation and social development. Service provider liability should thus be reviewed in the light of technological and translation evolution. Even though the use of the *notranslate* meta-tag under the opt-out principle violates the principal rules of copyright, the author finds that in digital reality, the exploitation of the opt-out principle should rather be supported in order to facilitate access to political, historical, cultural and economic information, promote innovation and prevent capital outflow from civil law countries. To ensure legal clarity and, above all, facilitate translation-technological innovation, the option of introducing a new exception or limitation in

the InfoSoc Directive should, in the author's opinion, be considered, allowing to create machine translation of works protected by copyright under certain conditions.

As regards new lense translation and voice translation technologies, the author sees no need to introduce protective tags. The need for such tags cannot, however, be ruled out in the future, when the quality of machine translation and the technology itself has improved, potentially causing significant damage to rightholders.

With regard to the use of new technological options for creation of translation memories, copyright over the source text segments remains the key issue. Under the current regulation, the creator of the machine translation program currently holds the copyright over translation segments produced by the program. The editing and use of segments translated by Google Translate is thus only allowed for personal use, with any sale of translation memories requiring the explicit permission of Google. The author suggests specifying the term „translation” in the valid legislation in such a way as to allow human translation alone to be treated as translation, and to treat machine translation as transcoding (at least until the machine is self-aware), with the translation rights thus retained by the author of the original work.

Kristjan Altroff

6.05.2013

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud akadeemilised allikad:

1. **Altroff, K.** „Autoriõiguslikke küsimusi tõlkemälude loomisel”, Bakalaureusetöö, Tallinn 2009
2. **Afori, O. F.** „Implied License – An Emerging New Standard in Copyright Law”, Santa Clara Computer and High Technology Law Journal, lk 275-325
3. **Ahmad, T.** jt „Rebirth of Opt-in System in Copyright: Analysis in the Light of Google Books Controversy”, Journal of Intellectual Property Rights, nr 16, november 2011, lk 500-508
4. **Alejandre, G. M.** „Google cache is legal in Spain – Spanish Supreme Court, 3 April 2012, The Megakini.com v Google Spain case (n. 172/2012), Queen Mary Journal of Intellectual Property, 01/2013, 3 (1).
5. **Archer, J.** „Internationalisation, technology and translation”, Perspectives: Studies in Translatology, 2002, nr 10:2, lk 87-117
6. **Arnold, D. J.** jt „Machine Translation: An Introductory Guide” Blackwells 1993, London
7. **Barlow, J. B.** „The Economy of Ideas: A framework for patents and copyrights in the Digital Age”, arvutivõrgus kättesaadav: www.wired.com/wired/archive/2.03/economy.ideas_pr.html
8. **Cornish, G. P.** „Copyright: Interpreting the law for libraries, archives and information services”, London 1997
9. **Dreier, T.** „Concise European Copyright Law”, Kluwer Law International, New York 2006
10. **Edwards, L.** „Role and responsibility of Internet intermediaries in the field of copyright and related rights”, WIPO, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.wipo.int/copyright/en/doc/role_and_responsibility_of_the_internet_intermediaries_final.pdf
11. **Eesti Keele Instituut**, Eesti kirjakeele seletussõnaraamat, VI köide, 3. vihik, Eesti Keele Instituut, 2003
12. **Eesti Vabariigi Põhiseadus**. Kommenteeritud väljaanne, Juura 2002
13. **E-teatmik**: IT ja sidetehnika seletav sõnaraamat, arvutivõrgus kättesaadav <http://vallaste.ee/index.htm?Type=UserId&otsing=1329>
14. **Gebruers, R.** „On Valency and Transfer-Based Machine Translation: An inquiry into the language-technological applicability of theoretical valency concepts”, Doktoritöö, Leuven 1991
15. **Greenberg, B. A.** „More than Just a Formality: Instant Authorship and Copyright’s Opt-Out Future in the Digital Age”, UCLA Law Review, vol 59, lk 1028-1075
16. **Griffiths, J.** „Towards flexible copyright? – The relationship between European copyright law and fundamental rights”, konverentsiettekanne, Haag, 10.02.2012, autori valduses.
17. **Hirtle, P. B.** „Digital Preservation and Copyright”, arvutivõrgus kättesaadav: http://fairuse.stanford.edu/commentary_and_analysis/2003_11_hirtle.html
18. **Hofstadter, D. R.** „Le Ton beau de Marot: In Praise of the Music of Language”, Basic Books, 1997
19. **Hughenoltz, P. B.** „Copyright and Freedom of Expression in Europe” ptk „Expanding the Boundaries of Intellectual Property” lk 354–358 (Rochelle C. Dreyfuss jt. 2008)
20. **Hutchins, J.** „Machine translation: past, present, future”, Halsted Press 1986

21. **Härmand, K.** Autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus, Magistritöö, Tallinn 2006, lk 62
22. **Jasiewicz, M.** „Copyright Protection in an Opt-Out World: Implied License Doctrine and News Aggregators”, Yale Law Journal 2012, nr 122, lk 837-851
23. **Jørgensen, S. W.** „Is MT translation?”, Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence, 1999, nr 11:4, lk 531-541
24. **Kallas, K.** „Internetiteenuste pakkuja vastutus” Magistritöö, Akadeemia Nord, Tallinn 2002
25. **Ketzan, E.** „Rebuilding Babel: Copyright and the Future of Machine Translation Online” Tulane Journal of Technology and Intellectual Property, kevad 2007, arvutivõrgus kättesaadav: <http://ssrn.com/abstract=940041>
26. **Koelman, K. J.** „Online Intermediary Liability – Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management“ P. B. Hugenholtz (ed). Kluwer Law International 2000
27. **Kull, I.** jt „Võlaõigus I. Üldosa”, Tallinn 2004
28. **Litman, J.** „Digital Copyright”, Prometheus Books 2001
29. **New Webster’s Dictionary**, Surjeet Publications, 1988
30. **Pisuke, H.** „Autoriõiguse alused” Tallinn 2006
31. **Pouwelse, J. W.** jt „Pirates and Samaritans: A decade of measurements on peer production and their implications for net neutrality and copyright” Telecommunications Policy Journal, detsember 2008
32. **Proskine, E. A.** „Google’s Technicolor Dreamcoat: A Copyright Analysis of the Google Book Search Library Project” Berkeley Technology Law Journal: Annual Review, 2006, vol. 21, nr 1, lk 213
33. **Rapaport, W. J.** „Thinking Computers and Virtual Persons”, raamatus Dietrich, E. „Syntactic Semantics: Essays on the Intentionality of Machines”, Dordrecht-Boston-London, Kluwer 1994
34. **Reed, C.** „Internet Law. Text and Materials”, Second Edition, University of Cambridge, 2004
35. **Romanov, J.** jt „Artificial Intelligence and Machine Translation in the XXI Century”, Journal of Quantitative Linguistics, 2003, nr 10
36. **Seng, D.** „Comparative analysis of the national approaches to the liability of internet intermediaries”, WIPO report, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/doc/liability_of_internet_intermediaries_06092011.pdf
37. **Senftleben, M.** „Flexibility and EU Acquis”, ettekanne konverentsil „Towards Flexible Copyright?”, Haag, 10.02.2012, autori valduses
38. **Sieman, J. S.** „Using the Implied License to Inject Common Sense into Digital Copyright”, North Carolina Law Review, 885, 887-93 (2007).
39. **Tampuu, T.** „Lepinguväliste võlasuhete õigus” Juura 2007, lk 162
40. **Tikk, E.** jt „Informatsioon ja õigus”, Juura 2007
41. **Tohvri, E.** „Internetiteenuse vahendaja tegevusega seotud õiguslikke küsimusi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel Internetis”, Magistritöö, Tallinn 2007
42. **Travis, H.** „Opting Out of the Internet in the United States and the European Union: Copyright, Safe Harbors and International Law”, Notre Dame Law Review, vol 83, nr 4, 2008

43. **Travis H.** „The Future According to Google: Technology Policy from the Standpoint of America's Fastest-Growing Technology Company”, Yale Journal of Law and Technology 209, 2009, lk 226-245
44. **Varul, P.** jt “Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne”, Tallinn 2009

Kasutatud ajakirjandus- ja internetiallikad:

45. **Beninatto, R.** „Industry reacts negatively to EPO and Google deal. But should they?”, GLG Research 01.12.2010, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.glgroup.com/News/Industry-React-Negatively-to-EPO-and-Google-Deal.-But-Should-They--51719.html>
46. **Berry, M.** „Integrating Trados Translator's Workbench with Machine Translation”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.mt-archive.info/MTS-1997-Berry.pdf>
47. **Blount, R. jr.** „The Kindle Swindle”, The New York Times 24.02.2009, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.nytimes.com/2009/02/25/opinion/25blount.html?_r=3&partner=rss&emc=rss
48. **Delfi** „Google tõlgib "Tallinn pole ainuke koht" ümber "Helsinki is the only place"”, 26.07.2011, arvutivõrgus kättesaadav: <http://rahvahaal.delfi.ee/news/uudised/google-tolgib-tallinn-pole-ainuke-koht-umber-helsinki-is-the-only-place.d?id=50181623>
49. **Delfi** „Piraadipartei: autoriõigus pärineb minevikust”, MTÜ piraadipartei juhatuse pöördumine, 01.06.2009, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/arvamus/piraadipartei-autorioigus-parineb-minevikust.d?id=24309689>
50. **Eesti Tõlkebüroode Liit**, „Tõlketeenuse osutamise tüüptingimused”, arvutivõrgud kättesaadav: http://www.etbl.ee/index.php/page_id/19
51. **European Association for Machine Translation**, “What is Machine Translation?”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eamt.org/mt.php>
52. **Forte** „Šveitsi valitsus: netipiraatlus pole halb, meie seda ei keela”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://forte.delfi.ee/news/digi/sveitsi-valitsus-netipiraatlus-pole-halb-meie-seda-ei-keela.d?id=62975020>
53. **Google** „Conversation mode in Google Translate for Android”, 12.01.2011, arvutivõrgus kättesaadav: <http://googlesystem.blogspot.com/2011/01/conversation-mode-in-google-translate.html>
54. **Google**, „Google Chrome is speaking your language”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.drcyberspace.com/google-chrome-speaking-your-language>
55. **Google**, „Google Goggles in action”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.google.com/mobile/goggles/#text>
56. **Google**, „Google'i teenuste tingimused”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.google.co.uk/accounts/TOS?hl=en>
57. **Google**, „Google Translate API”, arvutivõrgus kättesaadav: <https://code.google.com/apis/language/translate/overview.html>
58. **Google**, “Preventing translation of your web pages”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://translate.google.com/support/?hl=en>
59. **Goss, P.** „P2P use drops. Are pirates abandoning ship?” TechRadar, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.techradar.com/news/internet/p2p-use-drops-are-pirates-abandoning-ship--937746>
60. **Grunwald, D.** „Post editing machine translation with Google Translator Toolkit and Trados”, GTS blog, arvutivõrgus kättesaadav: <http://blog.gts->

- translation.com/2010/05/09/post-editing-machine-translation-with-google-translator-toolkit-and-trados/
61. **Hutchins, J.** „The history of machine translation in a nutshell”, 2005, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.hutchinsweb.me.uk/Nutshell-2005.pdf>
  62. **Jürisoo, L.** „Heast elust põrunud? Rootsi valitsus tunnustas failijagamist ametliku religioonina”, Delfi, arvutivõrgus kättesaadav: <http://forte.delfi.ee/news/digi/heast-elust-porunud-rootsi-valitsus-tunnustas-failijagamist-ametliku-religioonina.d?id=63742094>
  63. **Jürisoo, L.** „Netipiraadid lõpuks ometi poliitikas – mida see muudab?”, Delfi, arvutivõrgus kättesaadav: <http://forte.delfi.ee/news/digi/netipiraadid-lopuks-ometi-poliitikas-mida-see-muudab.d?id=58059720>
  64. **Ketzan, E.** „Eco at the Folger”, The Modern World, 28.10.2002, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.themodernword.com/eco/eco_folger02.html
  65. **Koit, M.** „Masintõlge ja kus temast kasu on?”, Arvutimaailm, aprill 2003, arvutivõrgus kättesaadav: http://ria.ee/lib/am-2001-2005/6569_558.HTM
  66. **Lenz, K. F.** “The Robots.txt Exception”, 09.08.2005, arvutivõrgus kättesaadav: <http://k.lenz.name/LB/archives/001083.html>
  67. **Melby, A. K.** „Why Can’t a Computer Translate More Like a Person? 2005, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.mt-archive.info/Melby-1995.pdf>
  68. **Open Translation Movement**, „Legal considerations: MT and copyright”, arvutivõrgus kättesaadav: http://en.flossmanuals.net/open-translation-tools/ch057_machine-translation-and-copyright/
  69. **Postimees** „Eestis Registreeriti piraadipartei”, BNS, 27.06.2009, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.postimees.ee/?id=135966>
  70. **Rodrigo, E. Y.** „Making MT Commonplace in Translation Training Curricula - Too Many Misconceptions, So Much Potential!”, 2001, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eamt.org/summitVIII/papers.html>
  71. **Saba, Z.** „Google Translate Translates Conversation on Android”, Up To Mark, 14.02.2011, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.uptomark.com/google-translate-translates-conversation-on-android/>
  72. **Sanchez, J.** „Kindles and "creative machines" blur boundaries of copyright”, Ars Technica, arvutivõrgus kättesaadav: <http://arstechnica.com/tech-policy/news/2009/02/kindles-and-creative-machines-blur-boundaries-of-copyright.ars>
  73. **SDL Trados**, „Automated Translation”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.translationzone.com/en/translator-solutions/automated-translation/>
  74. **SDL Trados**, „Terms and Conditions”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.trados.com/en/Legal/terms.asp#langservices>
  75. **Simonite, T.** „Software translates your voice into another language”, MIT Technology Review, March 2012, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.technologyreview.com/news/427184/software-translates-your-voice-into-another-language>
  76. **Sutt, J-K** „Google kaasab internetiotsingusse suhtlusvõrgustikud”, Novaator, 18.02.2011, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.novaator.ee/ET/it/google_kasab_internetiotsingusse_suhtlusvorgustikud/
  77. **Tait, N.** „Google to translate European patent claims”, Financial Times, 29.11.2010, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ft.com/cms/s/0/02f71b76-fbce-11df-b79a-00144feab49a.html#axzz1NM2BOcrw>
  78. **The Economist** „Tongues of the Web”, The Economist, märts 2002, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.economist.com/printedition/PrinterFriendly.cfm?Story_ID=1020823

79. **The Pirate Party**, „Introduction to politics and principles”, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.piratpartiet.se/international/english>
80. **Tikk, E.** „Mõned mõtted info vabast käibest”, Arvutimaailm, 25.03.2003, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ria.ee/lib/am-2001-2005/6136_55B.HTM
81. **Veldre, A.** „Autoriõigusest kriitilise pilguga”, Arvutimaailm, 26.02.2003, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ria.ee/lib/am-2001-2005/5971_573.HTM
82. **Võsa, R.** „Google'i uus Chrome 11 beta versioon võimaldab kõne abil teksti sisestamist”, Forte, 26.03.2011, arvutivõrgus kättesaadav: <http://forte.delfi.ee/news/digi/googlei-uus-chrome-11-beta-versioon-voimaldab-kone-abil-teksti-sisestamist.d?id=42773093>
83. **Wikipedia**, Lists of languages, arvutivõrgus kättesaadav: http://en.wikipedia.org/wiki/Lists_of_languages
84. **QuestVisual**, Wordlens, FAQ, arvutivõrgus kättesaadav: <http://questvisual.com/>

Suulised ettekanded:

1. **Pagel, M.** „How language transformed humanity”, arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ted.com/talks/mark_pagel_how_language_transformed_humanity.html#.TljII_MYP-wo.facebook

Kasutatud normatiivmaterjalid:

Eesti Vabariigi õigusaktid:

1. Autoriõiguse seadus (RT 1992, 49, 615; RT I 06.01.2011, 1)
2. Infoühiskonna teenuse seadus (RT I 2004, 29, 191; RT I, 06.01.2011, 1)
3. Tsiviilseadustiku üldosa seadus (RT I 2002, 35, 216; RT I 06.12.2010, 1)
4. Võlaõigusseadus (RT I 2001, 81, 487; RT I 29.06.2011, 1)
5. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. Pariisi 1971. a. redaktsioon (RT II 1994, 16/17 49)
6. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, Lisa 1C (RT II 1999, 22, 123)
7. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (RT II 2000, 11, 57)

Euroopa Liidu õigusaktid:

1. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 96/9/EÜ 11. märts 1996 andmebaaside õigusliku kaitse kohta (ELT L 77, 27.03.96)
2. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv 2001/29/EÜ, 22. mai 2001, autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (ELT L 167, 22.06.2001)
3. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv 2000/31/EÜ, 8. juuni 2000, infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta)
5. Komisjoni ettepanek, mis käsitleb nõukogu määrust Euroopa Liidu patendi tõlkimise korraldamise kohta (KOM(2010) 350 lõplik) {SEK(2010) 796}
6. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide komiteele „Intellektuaalomandiõiguse ühtne turg loovuse ja innovatsiooni soodustamiseks, et tagada Euroopas majanduskasv, kvaliteetsete töökohtade loomine ning kõrgetasemelised tooted ja teenused”. KOM (2011) 287, 24.05.2011, Brüssel

USA õigusaktid:

1. Copyright Act (17 U.S.C.)
2. Digital Millennium Copyright Act (17 U.S.C muudatused)

Rahvusvahelised aktid, lepingud ja standardid:

3. Inimõiguste ülddeklaratsioon, kättesaadav <http://www.eihr.ee/Est/DeklEST.html>
4. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, Lisa 1C
5. UNESCO, „Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators”, arvutivõrgus kättesaadav: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13089&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
6. Tõlkide Rahvusvaheline Föderatsioon, Tõlkija harta, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.fit-ift.org/en/charter.php>
7. WIPO autoriõiguse leping, arvutivõrgus kättesaadav: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:33:22000A0411\(01\):ET:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:11:33:22000A0411(01):ET:PDF)

Kasutatud kohtupraktika:

Eesti Vabariigi kohtulahendid:

1. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. detsembri 2006. a kohtuotsus I. M. hagi OÜ M vastu 548 917 krooni suuruse kahjuhüvitise saamiseks (3-2-1-124-06)
2. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14. oktoobri 2008. a kohtuotsus Ljudmila Legu, Marina Buiko, Mikhail Koulakovi, Laine Kiili, Kiira Parre, Olev Lindre, Anne Kulli, Peeter Kaasiku, ABG Ehitusgrupp OÜ, Valdeko Vende, Sergei Šabanovi ja Jüri Tammela hagi Aleksandr Gude vastu kahju hüvitamiseks (3-2-1-75-08)

Euroopa Kohtu lahendid:

1. Ashby Donald vs Prantsusmaa (kohtuasi 36769/08), arvutivõrgus kättesaadav [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115845#{"itemid":\["001-115845"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115845#{)

USA kohtu lahendid:

1. Stowe vs Thomas, Pennsylvania (1853)
2. US Court of Appeals, 9th Circuit, Case No. 05-17093 (1997), Urantia Foundation vs Maaherra, 1997
3. US Supreme Court, Case No. 92-1292 (1994), Campbell vs Acuff-Rose Music, Inc.
4. US District Court, Nevada, Case No. CV-S-04-0413-RCJ-LRL (2006), Blake A. Field vs Google
5. US Court of Appeals, 9th Circuit, Case No. 86-5997 (1990), Effects Associates, Inc. vs Cohen
6. US Court of Appeals, 1st Circuit, Case No. 02-1533 (2003), John G. Danielson, Inc. vs Winchester-Conant Props., Inc.

7. US District Court, Northern District of California, Case No. C-95-20091 RMW (1995), Religious Technology Center vs Netcom On-Line Communication Services, Inc.
8. US Court of Appeals, 2nd Circuit, Case No. 606 (1971), Circuit Gershwin Publishing Corp. vs Columbia Artists Management, Inc
9. US Court of Appeals, 4th Circuit, Case No. 03-1911 (2004), CoStar Group, Inc. vs LoopNet, Inc.
10. US Court of Appeals, 9th Circuit, Case No. 79-3762 (1981), Sony Corp. of America vs Universal Studios, Inc
11. US Supreme Court, Case No. 04-480 (2005), Metro-Goldwyn-Mayer Studios, Inc. vs Grokster Ltd
12. US Court of Appeals, 2nd Circuit, Case No. 71-1562 (1971), Screen Gems-Columbia Music, Inc. vs Mark Fi Records, Inc.
13. US Court of Appeals, 2nd Circuit, Case No. 94-7847 (1995), Bourne v. Walt Disney Co.
14. US Court of Appeals, 9th Circuit, Case No. 00-16403 (2001), A&M Records, Inc. v. Napster, Inc.

Rootsi kohtu lahendid:

1. Stockholms Tingsrätt, B 13301-06

Belgia kohtu lahendid:

1. Belgia ülemkohtu otsus 2011/2999, Google vs Copiepresse, 11.05.2011

Trükis avaldamata allikad:

1. **Martin-Prat M.** konverentsi „Towards Flexible Copyright?” ettekanne, 10.02.2012, Haag
2. **Narits, R.** „Õiguse üldteooria” loeng, Tartu Ülikool, veebruar 2011
3. **Ridala, M.** autori eravestlus, märts 2011
4. **Tavast, A.** “Terminoloogia” loeng, Tallinna Ülikool, aprill 2011
5. **Tavast, A.** e-mail autorile, september 2011, autori valduses

Lihthitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristjan Altroff (sündinud 31.10.1977) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihthitsentsi) enda loodud teose, magistritöö „Masintõlkimise autoriõiguslikke küsimusi”, mille juhendaja on Aleksei Kelli, PhD,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihthitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 9. märtsil 2013